

V.

V BOJU

ZA

SLOVENIJO

4. 1995

Perkins

ANDRIJAN LAH

V BOJU ZA SLOVENIJO

(zbirka spisov in odzivov 1987-1993)

Ljubljana 1995

Andrijan Lah

2

Predgovor

V času postopnega osvobajanja Slovencev izpod srbokomunistične diktature sem napisal vrsto različnih spisov : od krajših "pism bralca" do daljših člankov. Večina tega pisanja je bila objavljena, manjšina pa ne. O tem ali onem govore opombe na posameznih prispevkih. Sestavki so razvrščeni po dejanskem ali vsaj približnem časovnem nastajanju in izhajanju. Naslov V boju za Slovenijo je izbran kot izraziti kontrast delu mojega unitaristično razpoloženega očeta I. Laha : V borbi za Jugoslavijo.

Kot prolog objavljam zapis iz daljnega leta 1964 (Težko človeku je Slovincu biti ...), sicer pa se začne zbirka ~~člank~~ mojih člankov s humoresko Vsem, vsem, vsem ! (ob znamenitem nacikomunističnem plakatu v zvezi z mladinsko štafeto 1987 - poslano Pavlihi in neobjavljeno). Resna prizadetost veje iz članka Vprašanja na odgovore (odziv na protislovenska genocidna gesla med beograjskom dijaštvom). Nedeljski dnevnik v svoji unitaristično-podložniški usmerjenosti sestavka ni hotel objaviti, izšel je pozneje v Teleksu. Zanimivo je, da slovenska kakršnakoli javnost na genocidne pretnje srbskih mladincev sploh ni reagirala ! Odziv na ~~procese~~ montirani proces pred vojaškim sodiščem v Ljubljani proti ~~in~~ Janši in tovarišem je sestavek Hamletova kleč in Kolumbovo jajce. Polemika s hrvaškim unitaristom Matvejevičem je daljši članek Matvejevič in Jugoslovanstvo. Kaj več proti srbokomunistični vojski se je že dalo reči v članku Slovenščina in vojska (1990). Obsežnejši članek je Jugoslovansko vprašanje (SiO 1990). V seriji člankov s skupnim naslovom (Ne)vesele potegavščine političnega besedišča sem obdelal 5 besednih in idejnih dvojic : revolucija in kontrarevolucija, nacionalizem in internacionalizem, ~~kavkazin~~ desnica in levica, liberalizem in klerikalizem ter demokracija in diktatura. Leta 1993 je moja tovrstna publicistična povodenj pomehala, zdaj zbrani članki pa naj bodo spomin in opomin vsem, "ki dobro mislijo".

Andrijan Lah

3

PROLOG

podlano Tulum / di. 1. di
20.XII.1964 (preložen?)

Težko človeku je Slovincu biti . . .

/Stritar: 16. dunajski sonet/

Takole je tožil predskoraj 100 leti Josip Stritar, danes pa se zdi nekaterim biti Slovenec če že ne težko, pa vsaj nerodno ali neprijetno, kot sledi iz blagohotnega in dobronamernega Predloga uredništvu v 29. št. Tribune. Člankar se v svojem izvajanju spotika ob podnaslov Tribuna - list slovenskih študentov, ki da bi s svojim poudarkom lahko deloval pravzaprav malce šovinistično. Da se take in podobne miselne kombinacije utrinjajo v glavi modernega Slovence ali slovenskega študenta, je najmanj zelo čudno.

Vprašujem se, zakaj išče člankar v podnaslovu, ki je zgolj dejstvo, nekega posebnega poudarka? Kdo in zakaj bi lahko namigoval in očital podnaslovu malce šovinizma? Po 20 letih SRS naj bi torej ne smeli reči list slovenskih študentov, ker bi lahko kdo kaj rekel, da to ni rečeno dobro in primerno. Bodimo torej vsaj malce obzirni do neznanega koga, pa še tisto malce šovinizma v podnaslovu odpravimo. List je tako že pisan v slovenščini /pomislite!/ in je tako ~~ja~~ vsekakor slovenski list. Kaj torej še hočemo? Rabiti še posebej izraz slovenskih študentov pa je res odveč, člankar se boji, da lista ne bi vzeli v roke drugi, ne-slovenski študentje, ker bi se bojda ustrašili podnaslova ali pa bi bili užaljeni!? /nad čim?/

Ostanejo torej druge variante podnaslova: list študentov v Sloveniji /za Slovenijo/ - poudarek člankarja je jasen in ne rabi komentarja. Zanimivejši je predlagani podnaslov list slovenske univerze, visokih in višjih šol. Ni najbolj jasno, zakaj v tej zvezi ne deluje malce šovinistično tudi izraz slovenske univerze, saj na njej študirajo tudi pripadniki drugih nacionalnosti, pa ja ne bo kdo spet kaj rekel . . . Joj, joj, same skrbi s tem slovenstvom. Škoda, da ilirstvo, novo ilirstvo ali integralno jugoslovanstvo niso imeli dovolj uspeha, ko pa imamo zdaj take skrbi z izrazom slovenski študent med Slovenci v Sloveniji. Avtor, ki je tako občutljiv za tudi najmanjše povode v tej /nacionalni/ smeri, je sam sprožil nekaj stvari, ki so res povsem nepotrebne in neumestne.

Andrijan IAH

PREDLOG UREDNIŠTVU

List študentov za Slovenijo (poleg ljubljanske univerze tudi list študentov vseh višjih šol in oddelkov visokih šol v Sloveniji) nosi naslov Tribuna — list slovenskih študentov. Živimo v bratski federaciji in študentje vseh republik lahko za čas študija izberejo katerokoli univerzo, visoko ali višjo šolo v državi, poleg tega študirajo pri nas tudi tuji študentje — stipendisti in čedalje več je tujih študentov, ki prihajajo k nam študirati na svoje stroške ali v kakšni drugi kombinaciji. Tribuna je namenjena vsem, torej je odveč podnaslov list slovenskih študentov, ker bi ta s svojim poudarkom lahko nehote sprožil namigovanje ali očitke, da diši pravzaprav ta podnaslov malce sovinstično.

Obsojam primer ali primere, ko so, ne vem na kateri tehnični fakulteti v Ljubljani, študentje iz naših drugih republik prosili ali predlagali predavatelju, naj predava v srbohrvaškem jeziku, ker je njih precej, slovenski kolegi pa tako ali tako razumejo srbohrvaščino. Se bolj pa obsojam reakcijo določenega dela slovenske javnosti in tiska (TT, septembra lani) ob primeru Dizdarevič, ki je mnogim gotovo že zatonil v pozabo. Sicer pa dovolj s temi primeri. Kot študentje bi morali biti najbolj občutljivi za povode, tudi najmanjše, v tej smeri, kajti tudi ti lahko sprožijo stvari, ki so prvič popolnoma nepotrebne in drugič, če se spomnim stvari, ki so se že zgodile, zelo žalostne ob bratstvu, v katerem živimo.

Naj se povrnem k predlogu: list Tribuna je pisan v slovenščini, torej je avtomatično slovenski list, berejo pa ga lahko poleg vseh študentov tudi ostali in naslov Tribuna popolnoma zadostuje. Ne vem, če je podnaslov res nujno potreben, vendar ima v tem primeru, proti kateremu nimam nobenega ugovora, uredništvo široko izbiro kombinacij. Teh ne bi hotel naštevati, ker jih bodo v uredništvu gotovo našli še več, kljub temu nekaj primerov: Tribuna — list študentov v Sloveniji (ali za Slovenijo), list slovenske univerze, visokih in višjih šol, Tribuna — študentski list (pisan je tako ali tako v slovenščini) ali kratko: TRIBUNA, ki je danes list, ki ga že precej ljudi pozna in, da pohvalim, čeprav se dobro zavedam, da moja pohvala nima nobene cene, list, ki je v zadnjih dveh, treh letih občutno dvignil nivo svoje aktualnosti, pestrosti in kvalitete.

TRIBUNA je danes že povsem dovolj, da ljudje vedo, za kateri list gre.

Bogo Merhar

Vsem, vsem, vsem !

/Zaupno/

Armas Epila
Boles Pavlen
(nedgovor!)

Tovariši ! Zgrožen sem, da, zgrožen ! Rekli boste, da ob razkrinkanem nacističnem plakatu. Ne, kje pa, motite se. Moj internacionalistični občutek ni bil pri tistem toliko omenjenem plakatu prav nič prizadet. Tisti plečati, močni možakar je bil nedvomno predstavnik nemškega delavskega razreda, saj kak ^{kapitalist} ~~birokrat~~ ali knjižni molj ne premoreta takih mišic v skladu z izrekom zdravo telo v zdravem duhu. In, prosim vas, ali naj napadamo nemški delavski razred zaradi tega, ker je pač živel v času nacizma ? Ne, ne in še enkrat ne. Proletarčeva ponosna drža pravzaprav izraža njegovo neomajnost v času ^{proletarčev} ~~proletarčev~~ režima in celo odpor proti tistemu režimu. Le razumeti je treba stvar prav, tako je to, tovariši. A bodi o tem dovolj.

Zgrožen sem, in to neznansko, ob pogledu na novi plakat, ki se drzno ponuja pogledom križem kražem. ^{Mar} ~~ki~~ je to mogoče ? Kako je ušel skozi tolike komisije tolikih osveščenih subjektivnih ~~socialističnih~~ sil ? Stvari na plakatu pa so naravnost vznemirljive. Vsekdo opazi v središču zelen list : to je vrhunska provokacija. Se pravi : plakat propagira buržoazno stranko zelenih, o kateri beremo tudi v našem časopisju. Naša prava, to je rdeča, barva, pa je potisnjena na obrobje plakata. Stvar je jasna, mar ne ? Druga stvar, ki je očita, je podoba našega simbola : zvezde. Le-ta je prav majhna, nekje na robu lista. Spet izrazito zmanjševanje vrednosti nam tako pomembnega znamenja. Spomnimo se še na dejstvo, da ima znana kapitalistična država Kanada v svoji zastavi list. S tem pa dobi obravnavani plakat še eno dimenzijo : poskus restavracije kapitalizma ne le z barvo /zeleno/, ampak tudi z obliko. Resda stoji list na kanadski zastavi pokonci, na plakatu pa navzdol, toda vprašam vas, tovariši, kdo bo to opazil ?

Thompson

20

Vprašanja na odgovore

List mladih Srbije NON je dne 10. maja 1987 /št. 608/ na strani 23 objavil nenavadno zanimiv in presenetljiv, predvsem pa vznemirljiv in že kar srhljiv prispevek pod naslovom "Učenci in Slovenci" in podnaslovom "Bratomorna vojna s petardami". Slovenska javnost je bila o tem spisu že obveščena v Nedeljskem dnevniku z dne 24. 5. 1987 in v ⁱⁿeleksu z dne 28.5. 1987.

Potrebno pa je, da se ob nekaterih odgovorih srbskih mladincev, ki izkazujejo neznansko mero nestrpnosti do vseh drugače mislečih in govorečih, v anketi predstavljajo le-te pač Slovenci, ^{temi} ~~vsi skupaj~~ kot ^{priznani} ~~predstavniki~~ posameznih narodov in državljani v večnarodni državi, ~~temi~~ ^{izven} Vzdušje, ki ga posamezni odgovori ustvarjajo, ni le ^{izven} vseh kulturnih, etičnih in pravnih norm, iz njega veje iracionalno sovraštvo, ki ograža celo znosno sožitje različnih narodov v večnarodni državi. Vsekakor je zaskrbljujoče zlasti to, da skrajna, celo genocidna gesla zastopa cela skupina /ali kar množica dijakov/. Citat: "Skupina učencev te /op. Gostinske/ šole je enoglasno, v času velikega odmora, povedala svoje stališče, da je Slovence enostavno trege ukiniti". In še: "Potrebujemo bratomorno vojno, dokler jih neiztrebimo, vzklikajo iz množice."

Tu se ne bi mogel strinjati z Bojano Ćeskovar /ⁱⁿeleks, 28. 5.1987, str. 16/, ki se predvsem ustavlja ob formalno vprašljivem postopku ankete. Meni se zdi pomembna ⁱⁿ vsebinska plat, to je težja posameznih izjav. Ker gornjega izjavljanja kljub inflaciji besedovanja le ne moremo imeti zgolj za šalo, se mi pojavljajo naslednja vprašanja:

1/ dijaku, ki očita Križaju, da govori po televiziji slovensko, ali veš, da oporekaš drugemu, kar se zdi tebi normalno : govorjenj nje v lastnem jeziku ? Ali veš, da je slovenščina, vsaj po ustavi, enakopraven jezik v Jugoslaviji ?

2/ dijaku Voji, ki misli, da so Slovenci politično nevarni, prevzetni in šovinisti : ali so vse prej omenjeno zato, ker drugače mislijo in govorijo kot ti ? Ali bi mogli tudi Slovenci zate reči isto, ker misliš in govoriš drugače ?

3/ dijaku, ki ^{ti}postrelil vse tiste, ki so proti enotnosti in so cializmu : kako si predstavljaš enotnost ? Ali je to ena država, en ^{na}narod itd. /en jezik, ene vera, en ^{na}pisava, eno mišljenje .../ ? Ali se ti zdi taka enotnost mogoča in izvedljiva ? Ali je treba ta enotnost doseči tudi preko milijonov žrtev ?

4/ dijakom /skupini, množici/, ki predlagajo ukinitve in iz~~kre~~trebljenje Slovencev : ali ste že slišali za preganjanje Židov v nacistični Nemčiji ? ali ste že slišali za dogajanje med 2. ^{sv}vsetovno vojno v Jugoslaviji ? Ali bosta ukinitve in iztrebitev Slovencev zadostovali ? Ali pa bo treba ukiniti in iztrebiti še druge, npr. Žide, Rome, Albance, ^{na}Madžare itd. itd. ? Ali do drugih narodov ^{te}ne moreš biti strpen, ^{ti}in jim ne priznavaš enakopravnosti ?

5/ (Draganu, ki kritizira slovenske fašistoidne ideje : ali bi lahko zvedeli, katere ideje slovenske mladine so fašistoidne ?
če morda ne pobude o civilnem služenju vojaškega roka ?

6/ tistim dijakom, ki so odklonili odgovore v anketi o Slovencih : ali lahko tolmačimo vašo odločitev z razveseljivim geslom : živi in pusti živeti tudi druge ?

7/ Miroslavu Kosu, Gordani Knežević, uredništvu revije NON, srbskim novinarjem, srbskim prosvetnim delavcem, srbskim književnikom, Srbski akademiji znanosti in umetnosti, srbski kulturni javnosti sploh : kam vodi tako in podobno pisanje o Slovencih ?

Kje smo po 40 letih deklaracij o bratstvu in enotnosti ? Ali je v srbskih šolah ~~to~~ mogoče kaj narediti za razvoj prijateljstva med jugoslovanskimi narodi in za sporazumevanje na temelju enakopravnosti ? Ali bo naša družba, ki se ~~se~~ ^{zavzema} v mednarodni politiki proti rasnemu razlikovanju, dopuščala v notranjih odnosih genocidna gesla ? In slednjič, tovariši : ali nismo ~~zlah~~ — ko ob vsem tem vsaj malo nejevoljni ali kar utemeljeno zaskrbljeni ?

Andrijan Lah

posledno K. V. in N.
mednarodni

V 71.-72. številki Nove revije smo ugledali novo izbrano in pozornost vzbujajočo zel z gredic v našem pravnem cvetličnjaku. "Madžarski književnik v Vojvodini K. /verjetno Karoly in ne Karoj, kot piše v NR/ Vicei je bil obtožen po 134. členu Kazenskega zakonika SFRJ zaradi kaznivega dejanja povzročanja nacionalnega, rasnega in verskega sovraštva, razdora in nestrpnosti.

Težko si je sicer zamisliti že, zakaj bi bila obremenilna izjava, "da jetežjeorganizirati prireditve v madžarskem kot v drugem jeziku" /zelo nevtralnogotovitev določenega dejstva/. Tudi druge izjave, ki so očitane K. Viceiu, kažejo le bolj ali manj upravičene /vsekakor hitro preverljive/ očitke pripadnika narodne manjšine večinskemu narodu oziromanjegovemu vodstvu /ustrezno bi bilo, da bi le-to očitke nepristransko preučilo in nanje trezno odgovorilo, saj gre za občutljiva vprašanja mednarodnih odnosov v Jugoslaviji in korektnost odnosov s ~~sosednjimi~~ sosednjo Madžarsko, v kateri živijo tudi pripadniki ~~na~~ jugoslovanskih narodov/.

Vsekakor pa enaobremenjujočaizjava še posebej izstopa. Opisana jeta kole : "da je /namreč K. Vicei/ večkrat podcenjevalno govoril o srbski narodni glasbi". Če pa je seveda tožljivo estetsko opredeljevanje /najbolj ehostavne tovrstne izjave sox pač : dobra glasba, slaba glasba, dobra knjiga, slaba knjiga itd./, prehajamo s tem v neobvladljivo širino in neznansko poljubnost. Tožljive so tedaj vse neugodneocene o kateremkoli umetniškem delu R ali področju. Vprašanj, ki jih sproža prej omenjena ^{tožljiva} izjava o srbski narodni glasbi, je na pretek, vendar bi jih strnil le v dva sklopa.

Prvič: ali so tožljive v Vojvodini samo podcenjevalne izjave o srbski narodni glasbi ali tudi o srbski drugačni glasbi /npr. ~~simf~~ simfonični, komorni, operni, zabavni/ ali pa ~~tudi~~ enako še istovrstneizjave o hrvatski, slovenski, makedonski, albanski, slo-

vaški, seveda tudi madžarski narodni /ali drugačni/ glasbi ?

Drugič: ali so težljive v Vojvodini samo podcenjevalne izjave o srbski narodni /ali ~~kaki~~ drugačni/ glasbi ali pa tudi o srbski /ali kaki drugi/ književnosti, likovni umetnosti, gledališču, filmu itd. ?

V škrpce nas spravi tudi nadaljnje razmišljanje: ali je tožljivo predvsem podcenjevanje posamezne /narodne/ glasbe po narodnih ali republiških okvirih. Se pravi: V Hrvaški je tožljivo /~~predv~~ samo, predvsem, v glavnem, ne samo-ampak tudi/ podcenjevanje hrvaške /narodne/ glasbe, v Sloveniji slovenske itd. itd. "Ani-mivo je tudi vprašanje, ali je v Vojvodini /ali Jugoslaviji nas-ploh/ tožljivo tudi podcenjevanje npr. ruske, ameriške, kitajske, arabske itd. itd. narodne glasbe ?

In kaj je sploh podcenjevanje ? In kaj je cena ? Mogoče in verjetno je, da marsikdo sploh ne ceni določene vrste glasbe /npr. klasične, narodne, zabavne, narodnozabavne itd./ Podcenjevanje je mogoče v primeru, če vemo za ceno oziroma če jeta cena splošno sprejeta /znano pa je, da pri nas ne enotnega mnenja niti o glasbeni in tekstovni vrednosti jugoslovanske in slovenske himne, če ne omenjamo že večkrat problematiziranega teksta "ej, Slovani glede na neslovanske prebivalce v Jugoslaviji/. Izredno dvomljivo je ~~da bi bilo~~ pričakovanje, da bi bil lahko katerakoli vrsta glasbe /književnosti itd./ splošno sprejeta kot visokovredna /ali malovredna/. Računati moramo na odzivne razlike glede na starost, glede na mesto bivanja /mesto, država/, gledana izobrazba itd. Kdo naj sploh določi ceno /ali vrednost/ glasbe ? /umetnosti/ ? Kritika ? Glasbena akademija ? Akademija znanosti in umetnosti ? Politika ? Skupščina ? Vlada ?

Popolnopravnega negotovost, v kateri seznaajdemo ob tožljivosti
 estetskih sodb, nas vodi v shawovski "nikoli ne veš", v kafkovski
 permanentni proces in v shakespearski "pripravljen biti - to je
 vse".

Andrijan Lah

Pismo našim razgledom

O "šovinizmu" tako in drugače

Naši razgledi so v številki 15 /12.8.1988/ objavili nadvse tehten, strokoven in objektivni prispevek Josipa Pavičiča Pravica je pozabila slovensko. Glede na pomembnost tega članka, ki je izšel v zagrebškem tedniku Danas, bi ga veljalo seveda objaviti v celoti. K Pavičičevi temeljiti analizi o praktični uporabi državnega /- vojaškega/ jezika - kljub drugačnim ustavnim določilom - je komaj mogoče kaj dodati. Vredno pa se je ustaviti ob citatu iz beograjskega tednika 8 novosti. Pavičič navaja ta citat kot karikaturu, kar sicer gotovo je. Ob vsej absurdnosti teze v citatu pa moramo vendarle z zgroženostjo ugotoviti, da nekateri ljudje iz Srbije tako tudi dejansko mislijo. Dopolnilni podatek bom navedel kasneje.

Osvežimo si najprej citat v celoti. Povzet je iz komentarja z naslovom Ali govorite slovensko /avtor ni omenjen/ in se glasi: "Tisti, ki so si prilastili skoraj vse javne tribune v Sloveniji, storijo zelo malo, da bi jih drugi razumeli. S tem da bojkotirajo srbohrvaški jezik - kot da ne govori tako velika večina Jugoslovancev - ne prispevajo k ustvarjanju možnosti za boljše spoznavanje in razumevanje slovenskih teženj. Nasprotno, takšen šovinizem želi vse tiste prebivalce SFRJ, ki slovensko neznajo, želijo pa Slovence razumeti."

Neverjetno, toda resnično. Govoriti slovensko v Sloveniji je "šovinistično", in to zato, ker v Beogradu slovensko ne razumejo /popolno enostranskemu piscu seveda sploh nepridana misel, da je po tej logiki tudi govoriti srbsko v Srbiji "šovinistično", saj tega ne razumejo - v Sloveniji. Razlike je, ko takoj rekel pisec in

še kdo drug : več jih govori srbsko kot slovensko. A majorizacijski vidik ne prihaja v poštev, če obstaja /ustavno določena/ enakopravnost jezikov v Jugoslaviji/.

Ali naj pomislimo, da se pisec ne zaveda točnega pomena izraza šovinizem ? v Vrbinčevem Slovarju tujk piše, da je šovinizem "prenapet, bojevit nacionačizem, zaslepljeno poveličevanje lastnega naroda in razpihovanje sovraštva in nestrpnosti do drugih narodov". Prej kot z neresumevanjem k pomena besede lahko razlagamo uporabo te besede v zvezi z obstoječo terminologijo, ki nastopa v "papirnati vojni" v širom države. Izrazi, ki se nizajo običajno v belo-črni tehniki : socialistično-protisocialistično, samoupravno-protisamoupravno, revolucionarno-kontrarevolucionarno, demokratično-nedemokratično itd. itd., poskakujejo kot žogice preko namiznoteniškemize v trdnem prepričanju besednih proizvajalcev, da se da iz tega besedišča iztržiti zase kaka točka. Torej - kar vrzimo v obtok besedo šovinizem, utemeljitev le-tega pa tako ni pomembna /lahko je tudi absurdna/. Glavno je, da neosveščeno bralstvo pritegnemo v enotni nastop proti drugače govorečim in mislečim "sovražnikom". Kam to vodi, je drugo vprašanje.

Zaskrbljujoče je seveda, da v državi, zakatero je značilna vsestranska različnost, nastopa kot eno od ntrudljivo se ponavljajočih se gesel rano enotnost; pri tem pa si to enotnost predstavljajo pisec momentarjain njegovi pristaši kot eno državo, en narod, en jezik itd. Da tovrstna nestrpnost in napadalna nadutost nenehno napredujeta, priča tudi zapis Jezik federacije, ki je izšel v tedniku Danas 16.8.1988. Podpisani Dušan Nikolić iz Beograda zahteva nič manj kot ustavno razglasitev skupnega državnega jezika. Piščev zaključek citiram kar v originalu : " Na Kosovu i u

Sloveniji jezik Federacije se uči vrlo malo, što doprinosi jačanju separatizma i otuđivanju od ostalih naroda. Bilo bi zato poželjno da se u novom ustavu jasno istakne da je zajednički jezik naših naroda i narodnosti srpsko-hrvatski, odnosno hrvatsko-srpski, jer njime govori 75 odsto Jugoslovena". Ko preberemo tako izjavu, si lahko takoj ponovno ogledamo Verbeinčevo /ali kako drugo/ tuzlego šovinizma.

Ker seveda ni priznavanja različnosti, je nepriljubljeno tudi načelo enakopravnosti /enakosti pred zakonom/, ki zadeva vse državljane /državl^{an}aske pravice/ in vsenarode /nacionalne^Ipravice/ v državi. Se s praktično dodeženo enakopravnostjo ~~enakopravnost~~ ~~tax~~ narodov in jezikov /tudi v vojski/ bo odpravljena osnova za t.i. nacionalizme, o katerih toliko beremo v časopisju. Kot Milan Apih tudi jaz nadejem izrazu nacionalizem slabšalnega pri-
zvoka. Nacionalizem /narodnjaštvo/ je pač briga za narodne koristi in potrebe, saj če se narod sam ne bo pobrigal zase, drugi narodi se^{2ony} gotovo ne bodo /razen v smislu velike ribe žre manjše/.

Druga stvar je zaresni šovinizem. Razumljivo je, da ~~se~~ za
znosno sožitje različnih narodov v eni državi potrebna skrajna
strpnost, nanjo pa se potem opirata medsebojno sodelovanje in ra-
zumevanje. K slednjima prvinama gotovo pripomoreta tudi /medseboj-
no/ učenje jezikov. Slovenci se izven Slovenije potrudijo pri uče-
nju drugih jezikov /še posebej, če so tam uslužbeni/. Prišleki
iz drugih jezikovnih sfer ^{pa} se morajo v Sloveniji pač naučiti sloven-
sko /ne zaradi kekega "šovinizma", mervč zaradi ^{lastnih} njihovih delov-
nih, študijskih ali splošno sporazumevalnih potreb/.

Ker je v Sloveniji večinski /in ustavni uradni/ jezik še vedno slovenski, se bomo v njem tudi še nadalje pogovarjali. Očitki o šovinizmu pri uporabi slovenščine v Sloveniji pa se vračajo kot bumerang na naslov komentatorja v listu 8 novosti.

Post scriptum. Še dodatek o uporabi jezikov v vojski.

Zorica Nikolić, ki je skrajno pristransko in strokovno pomanjkljivo predstavila pravno stran ljubljanskega procesa proti četverici v Danasu, je ravno s svojim prispevkom vzbudila odločen odziv. ^{kar} je posebej pomembno : s hrvatske strani. ^{Na} njeno retorično vprašanje, kje na svetu pa se poveljuje vojski v dveh ali več jezikih /Nikolićeva - tako kot vojaško sodišče - seveda sploh meša vojaški poveljevalni jezik z uporabljenim jezikom na procesu/, ji je odgovoril 2.8.1988 v Danasu Zlatko Lenardić in omenil naslednja dejstva : uradna jezika v belgijski vojski sta flamski in francoski, v češkoslovaški češki in slovaški, v Finski finski in švedski, v Kanadi angleški in francoski, v Južnoafriški republiki burski in angleški ter v Švici francoski, nemški in italijanski. Dne 9.8.1988 se je ^{ist} istem listu oglasil še Pajo Ungar in povedal, da se spominja, ^{ko} so ~~se~~ uporabljali v Avstro-Ogrski /včasih so ji rekli ječa narodov/ več jezikov pri vojaškem poveljevanju : omenja hrvaščino, madžarščino in nemščino /o tej zadevi ~~naslovičito~~ nas lahko najbrž nedvoumno informirajo zgodovinarji/. ^{Capienti} sapienti sat !

Andrijan Lah

76

M. Zupke 88
(Dreul)

Hamletova kleč in Kolumbovo jajce

Nedeljski dnevnik je 4. septembra 1988 objavil pritegujoča sestavka o ustavno-jezikovni problematiki. Po prvem /n/pisal ga je magister generalmajor Vojislav Šušnjar, predsednik Vrhovnega vojaškega sodišča v Beogradu/ ustava na sojenju četverici v Ljubljani ni bilakršena. Pisec se omejuje predvsem na 246. člen Ustave SFRJ, ki opredeljuje enakopravnost jezikov narodov in narodnosti na ozemlju Jugoslavije. Seveda pa je presenetljivo, čudno in paradoksalno, da ravno člen o enakopravnosti jezikov omogoča v praksi rabo samo enega /=^{pa tudi} istega/ jezika na vojaških sodiščih. Pisec /ni niti najmanj mar določilo slovenske ustave o slovenščini kot uradnem jeziku v SR Sloveniji.

Prispevek sodnika zveznega sodišča dr. "afaels Cijana /Pravna navigacija med jezikovnimi čermi/ je skrbno analitičen in temeljito informativen. Lahko rečem, da je to najboljši članek o obravnavani temi, kar sem jih bral. Iz njega izvemo, da je treba brati in upoštevati člene ustave in zakone v povezavi. Najbrž je kar težko ovreči njegovo temeljno misel: "naši pravni predpisi predvidevajo, da mora postopek pred vojaškimi sodišči vedno potekati v enem od jezikov in pisav jugoslovanskih narodov, in sicer v tistem jeziku, ki je določen za uradni jezik v tisti republiki". Ta ustavno-jezikovni sklep pa je tudi najbolj v skladu z normalnim, naravnopravnim, etičnim in celo pragmatično-praktičnim vidikom obravnavanega vprašanja.

Čer ustavnost - neustavno je za vojaško sodišče gotovo bistveno občutljiva, saj bi moralo biti vzoren zastopnik ustavnosti in zakonitosti. Lahko seveda ostane pri potrjevanju le tistega člena zvezne ustave, ki mu ustreza, spremnih členov in zakonov /glej Cijanov prispevek/ pa ne upošteva. Tako ostanemo blokirani, praktična neenakopravnost jezikov pa bo utrjevana z

kopravnost jezikov pa bo utrjevana z ustavno določeno enkopravnostjo. Vzemimo, da vojaško sodišče le prizna svojo zmotljivost in začne uporabljati slovenščino v Sloveniji, makedonščino v Makedoniji itd. Tedaj uspešno preskočimo čer ustavno-neustavno in se ustavimo le pri kleči znanje-neznanje slovenščine itd.

Zanimivo je, kako se v tej zadevi opredeljujeta naša avtorja. Magister Šušnjar pravi, da objektivne/okolščine "niso omogočale obravnave v slovenskem jeziku". Namreč : "Predsednik senata, večina članov sodnega senata, vojaški tožilec, skoraj vsi zagovorniki in eden izmed obtožencev niso bili Slovenci". In tako še : "sodni ~~stanovi~~ senat takega sestava, posebej pa še predsednik senata, niso mogli soditi obravnave v slovenščini".

Doktor Cijan spregovori o istem vprašanju takole : "Povsem drugo vprašanje je, ali smo kadrovske sposobni, da bi lahko praktično in v vsakem primeru to / jezikovno dolžčili, op. A.L./ tudi izpolnili". In doda : "Po toliko letih bi že moralo biti tako ..."

In tu jekleč ! Ne to, da sodniki niso bili Slovenci, ampak da neznajo slovensko, čeprav v Sloveniji živijo in službujejo. Najnormalnejša stvar pod soncem bi najbrž bila, da bi se slovenščine čimprej naučili, saj jo za opravljanje služb Sloveniji potrebujejo, če ne omenimo ^{poleg} tudi koristnega sporazumevanja z okoljem /slovenščine se nauče številni predstavniki afriških in azijskih narodov, ki živijo med nami/.

S tem da bi se predstavniki vojaških sodišč in vojske nasploh naučili slovensko, bi naredili nekaj zelo pomembnega za toliko proklamirano geslo o bratstvu in enotnosti : približali bi ga praksi. Slovencem bi se prikupili, s tem pa bistveno podprli celo

vojaško pripravljenost, ki je navsezadnje odvisna tudi od prijaznega sodelovanja med prebivalstvom in vojsko. Laže bi tudi predstavljali kot nadaljevalci slovenske partizanske vojske, ki je, kot je znano, govorila slovensko.

Magistru generalmajorju Šušnjarju bi zastavil ob tem eno samo vprašanje : kakšen bi bil odziv Srbov na vojaško sodišče, ki na njihovem ozemlju ne bi sodilo v njihovem jeziku, in na vojsko, ki z njimi ne bi govorila v njihovem jeziku ?

Enakopravnost deluje lev obesmeri /če sta strani dve/ ali pa je ni. Tako. Na papirju so stvari seveda hitro rešljive, le Kolumba dobre volje, da bi to jajce v praksi načel.

Andrijen Lah

NP

4.5.89

Matvejević in jugoslovanstvo

Glede namnožico različic pojma jugoslovanstvo, ki nam jih ponuja zagrebški profesor v svojem članku /Predrag Matvejević: Jugoslovanske izkušnje, Dnevnik 29.4.1989/, lahko sklenemo predvsem eno : ta/k/ pojem je zaradi svoje najširše mavričnosti domale neoperativen. Seveda pa to ne pomeni, da se o tem /in takem/ pojmu ne da razpravljati. Narobe ! Le vsakdo, ki se ima željo in voljo ^{2 njemu} ukvarjati, mora vedno najprej ^{poskus} razložiti, kaj v tem pojmu vidi /meni npr. pomeni pojem jugoslovanstvo pač dejstvo, da si državljani Jugoslevije/.

Vse kaže, da Matvejevića vznemirja jugoslovanstvo kot problematičen splet najstev in dejstev, pri tem pa blodi v zakletem risu menjajočih se opredelitev ali celo skuša razrešiti kvadrato kroga. Sam pravi : "Pomen jugoslovanstva se je v zgodovini spreminjal: od nacionalne ¹ideje do državne ¹ideologije, od utopije do politične prakse, od pojma narodne enotnosti do predmeta mednacionalnih nesporazumov". Nekje prej piše, jda je nekaterim /najbrž tudi njemu/ jugoslovanstvo določen občutek ali prepričanje, občutek, da smo nekako združeni, da imamo sorodne in neločljive /~~1~~!?!/ usode ... " Skoraj na začetku članka pa celo problematizira jugoslovanstvo, saj ga veže /ali ensči ?/ s strah zbujajočim položajem v Jugosleviji.

V nadaljevanju navaja skupaj kar 10 variacij jugoslovanstva, med katerimi ¹jenekaj prav nejasnih, saj največkrat izjavlja le, kaj jugoslovanstvo ni, ne pax, kaj je.

Npr. "jugoslovanstvo, ki ni razširjena nacionalnost, iz katere izviroamo"/npr. slovenstvo/ in "se ne zveja le ne državljanstvo, ki si ga delimo" /kaj torej je ?/;

Ali : "jugoslovenstvo, ki mu je tuj ne le državni, ampak tudi zvezni centralizem, prav tako kot tisti republiško pokrajinski ali ^{nacionalni} /jugoslovenstvo je torej proti vsem centralizmom /?/, pri tem je skrajno nejasno, kakšna je razlika med državnim in zveznim centralizmom; v republiškem ali ^{nacionalnem} "centralizmu" pa se prejkone skriva federalizem ! Nejasnosti je tu na pretek. Ali ni republiški "centralizem" pravzaprav partikularizem ?/;

Ali : " jugoslovenstvo, prosto lokalizma ..., prosto regionalizma ... / ali to pomeni tudi : prosto nacionalne opredeljenosti ?/;

Ali : "jugoslovenstvo, ki nasprotuje jugoslovanskemu nacionalizmu na enak način kot vsem drugim partikularnim nacionalizmom" /to najbolj spominja na politične gočornike, ki napadajo vse nacionalizme kot prikladnega in stalno dežurnega sovražnika/;

Ali : "jugoslovenstvo kot nepristransko ali internacionalistično stališče, ki v naših razmerah ne išče prevlade ali prvenstva" /ena najnevarnejših opredelitev v celim nizu; ali nismo še videli dovolj zlorab t.i. internacionalizma ? Spomnimo se le proletarskega /komunističnega/ internacionalizma kot krinke za sovjetski /ruski/ hegemonizem/;

Ali : "jugoslovenstvo kot položaj tistih med nami, ki izvirajo iz raznih /jugoslovanskih/ narodov, ki pa svoje pripadnosti v sebi ne želijo trgati ali deliti" /nekako zavito povedano, a najbrž ~~kaže~~ ^{piše} kaže tu razumeti tiste, ki se opredeljujejo kot Jugoslovani v nacionalnem smislu/.

Ravno v tej zadnji smeri pa moremo predvsem ^{odkriti} ~~iskati~~ Matvejevičovo zavzemanje. Najprej okresa z zgoštalostjo in primizivizmom tiste, ki poenostavljajo "teško združljivo dvojnost nacionalne pripadnosti in jugoslovanske opredelitve ..." /no, tu slišimo vsaj za "teško združljivost", najbrž tudi ^{trudno} ostverljivost te zadeve/.

Nadalje omenja, da se v našem času spreminjajo "tradicionalna znamenja nacije ali naroda, celo tista, ki so donedavna veljala za določujoča: Tovrstne spremembe zasledimo povsod v svetu" /!?!/. Žal Matvejevič ¹nepove, kateri narodi se sedaj na novo oblikujejo v svetu, najbrž pa je po njegovem eden med temi nastajajočimi narodi tudi "jugoslovanski". Vendar kaj ~~skupnega najdena~~ drugega naj bo skupna značilnost tega naroda kot zgolj državljanstvo? Številne kulturne, verske, običajske, jezikovne itd.. razlike nudijo kaj malo ^{možnosti} za kakršnokoli ceneno narodno sintetiziranje.

Primerjajmo zdaj izraz jugoslovanstvo z drugimi ustreznimi. Gotovo so ~~neprimerne~~ neposrečene primerjave z italijanstvom ali nemštvom. Tu se namreč v glavnem pokrivata poje, ^mnarodnega in državnega. "ato se podajmo rajši k izrazitim večnarodnim državam. Npr. k Sovjetski zvezi, Češkoslovaški, Švici, Belgiji. Kaj je sovjetstvo /ali sovjetski narod/ ? Državljanstvo, povezanost narodov ali le prikriti ruski hegemonizem ? Ali češkoslovaštvo ? More biti kaj drugega kot državljanstvo ? In švicarstvo ? Najbrž biti državljani Švice. Seveda pa so v Švici narodi enakopravni in očitno zadovoljni, saj ne slišimo nič o kakih nacionalizmih ali separatizmih. In še belgijstvo ? Najbrž le rahla vez med ne ~~naj~~ posebno skladnimi narodi.

Jugoslovanstvo si kaže ogledati v drugem sklopu, kamor spadajo ^{jo}~~data~~ npr. germanstvo, slovenstvo, arabstvo ipd. Vsekakor je jugoslovanstvo v 19. stoletju izšlo iz panslavizma /vseslovanstva/, predstavljalo ¹jepač njegov južni del. Spomnimo pa se, da se je panslavizem posvečal predvsem velikim oziroma večjim slovanskim narodom /prim. znani Prešnov epigram Behačev četvero bolj množnih Slave rodov !/. "ejstvo je, da obstaja "unitarističnost" v jugoslovanstvu že od tega panslavističnega začetka.

Jugoslovanstvo ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja so povzemali kot idejo nekateri slovenski, hrvatski in srbski izobraženci /npr. študentje v Pragi/ in politiki, ki so zaradi nemških in madžarskih pritiskov v Avstro-Ogrski iskali rešitve v drugače urejeni monarhiji /trializem/ ali celo izven nje /v zvezi z bližnjimi slovanskimi narodi, torej Srbi, Črnogorci, Makedonci/. Zakaj je propadlo "avstrijstvo", je danes najbrž že povsem jasno : ni priznalo enskoprapnosti narodov v mnogo-narodni državi in je enačilo avstrijstvo z nemštvom.

Do leta 1918 je bilo jugoslovanstvo ideja, idealiteta. Torej vse lepo in prav. Ko pa se jez nastenkom države SHS pojavil že kar takoj dirigireni ~~xx~~"troedini" narod" /in celo ~~x~~"troedini jezik" !/, je mik jugoslovanstvatakoj upadel, svobodeželjni narodi pa so prišli z dežja pod kap. Jugoslovanstvo v stari Jugoslaviji je bilo tako sinonim za unitarizem. Dovolj glasov smo slišali o tem, da je stara Jugoslavija propadla /tudi/ zaradi nerešenega nacionalnega vprašanja. Že sama oznaka narpdnoosvobodilni boj pove, da so se jugoslovanski narodi 1941-1945 borili za svojo svobodo in neze državo, ki narodom svobode ne omogoča. Sedenji federalizem je seveda izboljšal položaj iz stare Jugoslavije, vseeno pa zaradi znanega demokratičnega centralizma ni omogočal normalnega artikuli-ranja narodnostnih zadev. Politika, ki vse akcije posameznih delov /narodov/ označuje kot ekscesne, "nacionalizme" itd., gotovo ne pridobiva s tem teh delov za veloto. Z deklariranim jugoslovanstvom, kot ga pojmujejo "atvejević in drugi, pa ni mogoče rešiti stvarnih problemov jugoslovanskih narodov - ali bolje: narodov v Jugoslaviji - niti drugih nakopičenih političnih in gospodarskih vprašanj.

"Ali ni jugoslovanska skupnost isto kot jugoslovanstvo?" se sprašuje Matvejević in se seveda ne^Lzadovolji s tem. Meni, da ni dovolj "dovolj biti dober Srb ali Hrvet, Slovenec ali Ma^Lke-donec in da si s tem že tudi dober Jugosloven"/ta "dober" najbrž velja tu le ~~nacionalizem~~ v nacionalno-političnem in ne v etičnem smislu/. Matvejević išče nekak višji tip skupnosti, očitno na ravni države. Posebnosti /torej narodi/ niso skupne vrednote, "določene posebnosti /narodov/ se celo izključujejo". Po njegovem bi morale biti neke skupne vrednote, nepove pa, katere in kakšne. Najbrž je ta skupnavrednota le jugoslovanstvo, o katerem stalno govori, le-to pa ostaja ob svoji mnogoterosti nejasno in neoprijemljivo.

Čim dlje Matvejević govori, tem bolj zapleta sebe in nas v težko ~~rešljivo~~ miselno mrežo. Izjavi npr. : "jugoslovanstvo danes ne sme dopustiti, da bi si ga prisvojili unitarizmi /!?/, niti da bi ga razvrednotili nacionalizmi" /spet : ne to ne to, ampak .../. Omeni, ~~da obstajajo~~ "obstajajo takšni zastopniki jugoslovanstva, ki gledajo na hrvatstvo, črnogorstvo, muslimanstvo itd, pa celo na srbstvo, s prezirom ali zavrečanjem" /torej vendarle v jugoslovanstvu tudi nestrpnost in unitarizem !/. Ponovno ugotovi, "da jugoslovanstvo za vse nas nima enakega pomena". / kako naj se torej spopoznamo o tem ?/.

In spet : "Odnosov med nacionalnim in jugoslovanskim ne gre prikazovati kot alternative, ki se izključujejo" /torej spet malo kompromisa : to in ono/.

Vrhunska Matvejevićeva cvetka pa je izjava o prikrajšanosti tistih, ki se opredeljujejo nacionalno kot Jugoslovani, oziroma celo o njihovem strahu pred ^{priznanimi} predstavniki drugih narodov. Tako trditev bi bilo pač treba malce utemeljiti. Opredeljevanje po ^{in dokazih}

nacionalnosti se v glavnem pojavlja pri ljudskih štetjih. Dvomim, da uradniki, ki sprejemajo kakršnekoli že izjave o nacionalnosti, preganjajo ravno Jugoslovane ! Drugi ljudje pa te opredelitve niti ne vejo oziroma sezanje v veliki večini ne brigajo.

Vsekakor se velja odločno ^{izreči} ~~opredeliti~~ proti vsakršni morebitni nestrpnosti do tistih, ki se opredeljujejo nacionalno kot Jugoslovani. Kot pa ^{sem} že omenil, v tako nestrpnost ne ^{ver}vajamem.

Najbrž pa izvira nelagodnost položaja nekaterih tovrstnih Jugoslovanov iz pomanjkanja baze, kar sicer ni logično. Ali jim ne zadostuje cela država ? Ali se nepočutijo v vsej državi enako /kar nam ^{bipodoben} predstavnikom navadnih narodov, ni dosegljivo/ ? Naj govorijo ali razumejo vse jugoslovanske jezike /ali pa govore samo en jezik in druge "prezirajo"/ ?

Vprašanje, ki se mi odpira, je drugačno. Ali je s tem, ko se nekdo opredeli za Jugoslovana /nacionalno/, že potrjeno, da obstaja jugoslovanski narod ? Če je namreč nacionalna opredelitev povsem voluntaristična zadeva, potem moramo pristati še na druge možnosti nacionalnega opredeljevanja, npr. ~~na~~ glede na manjše enote, kot je država /Istria, Dalmatinez, Vojvodinec, Hercegovac, Treknurec itd. itd./ ali glede na večje enote, kot je država ~~Balkan~~ Balkenec, Sloven, Evropejec/.

Zanimiva se mi zde predvsem stališča, zakaj se kdo opredeli za Jugoslovana /nacionalno/. Prvo stališče vidim kot pomoto. Opredeljenec neloči narodnosti od državljanstva; stvar je toliko razumljivejša zaradi dvournega pomena besede narod v srbsščini oziroma hrvaščini.

Drugo stališče bi označil kot zadrego. Številni prebivalci Jugoslavije izhajajo iz narodno mešanih zakonov /Hrvat-Srbkinja, Slovenke-Srb itd./ in namesto dvojne nacionalnosti ali neopredelje-

nosti se pojavlja kot rešitev jugoslovanstvo. ¹a opredelitev ~~n~~ sicer ne zdrži niti osnovnega preskusa : npr. iz zveze med Slovencem in Italijanko ali Slovenko in Nemcem ne bo ~~nastal~~ nastal član novega naroda, ampak bo glede ¹naokoliščine predvsem prvo ali drugo.

Tretje stališče vidim kot izražanje patriotizma. Tu se seveda takoj pojavi vprašanje, zakaj za izjavljanje patriotizma ne zadošča državljanstvo. Najbrž opredeljenec instinktivno čuti, da je nacionalna ¹opredelitev pomembnejša !

Četrto stališče ¹bi označil kot preseganje obstoječih nacionalnih razlik /to ali tretje je tudi najbrž Matvejevičev razlog/. Vendar tovrstni opredeljenec ne prispeva k razreševanju nacionalnega vprašanja, ampak ga celo zapleta /en narod več!/: nad narodno razdeljenost bi se dvignil z neopredeljenostjo.

Četo stališče /ki je v bistvu blizu četrtemu/ je opredeljevanje za neke ¹nadnarod, ki bi imel najbrž /ali kar obvezno/ privilegirano vlogo v državi. Gotovo obstajajo še drugi možni motivi za opredeljevanje jugoslovanstva, a naj bo to zaskrat dovolj.

Čahko bi obravnavali ali problematizirali še številne Matvejevičeve izjave in trditve, vendar naj kaj ostane še za kakšno drugo priložnost. Matvejević je romanist in gotovo blizu francoskim pogledom na narod in državo, ki pa so zaradi izključnega centralizma za nas ¹bolj malo primerni. Eni ~~izjavi~~ od Matvejevičevih izjav pa je mogoče kar pritegniti : "Človeških vrednot ne uresničujemo samo kot nacionalne ~~x~~ vrednote".

Matvejevićevo jugoslovanstvo, ki je to in ono, prvo in drugo, petomin deseto, nas ne more potešiti ne s kruhom ne z duhom. Obkrožajo nas mnogepomembnejše stvari : krute realije, kot so kruh, voda, zemlja, zrak ..., in pritegljivejše idealije, kot so svoboda, enakopravnost, civilna družba in pravna država.

Nenehne resnice basnjenja

Nesramnost

Zadnji Ruplov roman *Levji delež* nam ob podajanju zgodovin^e kot učiteljice življenja ponudi v premislek tudi nezanemarljivo pomenljivost basnopolisja. V času, ko marsikdo ne utegne brati kaj več, dobiva basen zaradi svoje kratkosti še dodatno vabljljivost. Od neznanih ustvarjalcev iz davne preteklosti je ljudsko izročilo prebeslo v naš čas številne basni. Med njimi so tudi te :

1/ Volk pije vodo pri izviru, ovca pa 600 dm nižje. Pa se oglasi volk : "Kaj pa mi kališ vodo ?! Tega ne mislim več prenašati !" "Kako naj vam kalim vodo, spoštovani volk, saj stojim vendar nižje"!, pravi ovca. "Nesramnost, še ugovarjala boš", reče volk. "Za kazen te požrem".

2/ Pravijo, da se na vašem travniku ne stringate z mojo politiko", pravi volk ovci. "Imamo pač svoje mnenje", pravi ovca. Resda so vse živali enakopravne, toča protivolčjega mišljenja ne bomo dovolili", reče volk in pomigne volčjemu tropu.

3/ "Kaj pa ste ogradili travnik ?" zatuli volk, "saj to je vendar naša zemlja". "Od nekdanj prebiva tukaj moj rod", pravi ovca. Za to laž boš še hudo plačala", pravi volk in pokliče trop.

4/ "Prišel bom k tebi na obisk", pravi volk ovci. "Nisem te povabila", reče ovca. "Povebila me je tvoja sosesda", pravi volk. "Katera ?" vpraša ovca. "Kaj, še moverila boš, zakazen te požrem", zatuli volk.

5/ "Slišimo, da vas ogrežajo hudobni ljudovladi", pravi volk ovcam. "Prišli vam bomo napomoč". "Z ljudovladi se dobro razumemo", pravijo ovce, "saj so izšli iz naših vrst". "Ta zaslepljenost presega že vse meje", zatuli volk. "Zdaj pa res ne smemo več odlagati našega obiska".

6/8 "Slišiš, ovca, dej no, poklekni, da se bovalaže pogovorila", pravi volk. Ovca oklepa, a nazadnje le poklekne. "Zdaj pa ostani nakolenih in čakaj, da te požrem", pravi volk.

7/ "Volk me ne naši živalski fermi napada in me hoče požreti", se pritoži ovca živalskemu kralju Levu. "No, no, kar dogovorita in sporszumita se med sabo, a ne pozabita ^{levji asleži.} ~~načrtovati~~", pravi Lev.

"Kaj še bi tu se reči dalo"? /E.R./

Dovolj bo, naj bo to za srečo, saj pravi Strniša v Žabeh : Sedem, sedem, srečno število. Glede nauka pa je vse jasno: dokler bo volk volk in ovca ovca, bo tako.

Andrijen Lah

28

16.12.89

Sveta preprošćine sprave geste

dy. v Dnevniku
(dy. v Dnevniku!)

V Dnevniku 12.12.1989 smo izpod peresa Ranke Ivelje prebrali nekak dobronameren članek o ^(Geste sprave!) toliko komentiranem mitingu "resnice" (t.j. o simbolnem merjenju sil na jugoslovanskem političnem prizorišču). Spravljivost je sicer lepo načelna, v obzračnem primeru pa spomina na kapitulacijo. Avtorica namreč ob soočanju napadalnih zahtev SA (srbskih antibirokratskih) mitingarjev in obrambnega ravnanja slovenskih oblasti terjaja spravljivost le od ene, t.j. od slovenske strani! Spravljivost naj bi bila v sprejemu mitingarjev, saj vse skupaj ne bi bilo tako hudo itd. itd. Avtorica sploh ne upošteva že dosedanje razvidne mitingarske dejavnosti na jugu države, ne brigajo je številne grāžnje, ki so se ob napovedih mitinga kar vrstile. Ne moti je, da mitingarji prihajajo nepovabljeni, torej brezobzirno. Nepovabljenim ~~množicam~~ obiskom množic so včasih rekli agresije, danes pa - v sprevrženem orwellovskem novoreku - "bratska pomoč" (npr. Češkoslovaška 1968).

Ob fantazmatičnem številu 500.000 prihajajočev ^{je} povsem jasno, da ne gre za nič drugega kot za zaželjeno stvarno okupacijo, ob lo x manjšem številu pa še vedno za simbolno k okupacijo. Avtorici še na misel ne pride, da bi problematizirala srbsko vsiljevanje edine "resnice" Slovincem. Avtorica gotove ve, da srbska "resnica" preko časopisja redno prihaja v Slovenijo, ve najbrž za ^{slovensko} povabila srbskim politikom na okrogle mize, pogovore, na nastop v radiu in na televiziji, celo sama omenja Dnevnikovo vabilo mitingarjem, "naj na dveh časopisnih straneh v izbrani pisavi in jeziku predstavijo svojo neretuširano resnico" (mimogrede: ni jasno, ali bi Dnevnik objavil morebitne edinoresnične prispevke v srščini in cirilici? ali ni neogibno, da če hočeš nekoga informirati, moraš spregovoriti z njim v njegovem jeziku?!).

Avtorica vseskozi v resnični ali igrani naivnosti spregleduje
3dino mitingersko resnico : manifestacijo moči, način za prikreje-
nje države po srbski podobi. Ker je slovenski (in hrvaški in še kak)
avtonomizem, federalizem in politični pluralizem v nasprotju s srb-
sko hegemonistično politiko, zavito v državni unitarizem, je treba
pač Slovenijo streti (ultimativne grožnje, gospodarska blokada ...).
Avtorica razumevajoče vidi v srbskem gospodarskem bojkotu Slovenije
ker pokončno drže "užaljenega naroda". Neomenja pa morebitne "užalje-
nosti" slovenskega naroda zaradi "prijažnih" postopkov srbske strani.

Seveda ~~makar~~ glede na ves politični razvoj v Evropi in še
posebej na razmah federalizma v Sovjetski zvezi (bivši trdnjavi
ruskega hegemonizma) ne kaže na uspeh unitaristične politike v Ju-
goslaviji, saj bi bilo treba, kar pol države držati v obsednem
(in zasedenem) stanju. Še enkrat : avtoričin poziv na racionalno
pogovarjanje ("Z razumom v evolucijo in ne s strastjo v revolucijo")
ni ^{učen} ~~razen~~jen na pravi naslov. Kako priti do spravljalivosti, ko ni
upoštevano niti osnovne misel : živi in pusti živeti drugim (po
njihovo) ? Kakšno "gesto sprave" naj bi po avtoričininem mnenju
naredili ob izjavi književnika Borislava Mihailovića - Mihiza, čla-
na SANU (Mladina, 15.12.1989)?¹ Potem ko je "pozdravil revnanje
Ceausescuja, ki ni dopustil šolanja Madžarov v materinem jeziku
niti na osnovnošolski stopnji", je ta ugledni srbski akademik iz-
javil tole : "Srbohrvaški jezik mora biti edini jezik na zemlji
vseh štirih republik, postati pa mora uradni jezik tudi v Slove-
niji in Makedoniji. Pravice narodnosti bin omejil na delovanje
folklornih društev".² Ponovno je vidno, kdo kaj vsiljuje in komu.
⁴ ³ ² ¹ ³
~~Ugot~~ pravi znani latinski izrek : Je način v stvareh, vendar
so določene meje. Naša spravljalivost je do svoje meje prišla.

Skrajna meja srbskih demokratov

(ob članku Vladimirja Gligorova Dve državi itd.)

Gre seveda za mejo v pojmovanju demokracije. ¹Meja je srbski hegemonizem v tej državi. Takole približno pravijo ti demokrati (tudi Čaveški ipd.) : demokracija da, toda Srbi imajo v tej državi več (pred)pravic : Srbov je (relativno) največ, srbske zgodovinske pravice, srbske naravne pravice, srbska razseljenost po državi ipd. Pri vsej razglašeni demokraciji torej vztrajajo pri unitarni državi in pri vladajočem narodu. ²Imajo tudi drugi narodi svoje zgodovinske in naravne pravice, jih ne zanima. Popolno (a malo ustrezno) posnemanje Rusov; le-tem pa se ravno zdaj številni narodi v Sovjetski zvezi (pač zaradi določene stopnje demokracije) močno upirajo in terjajo suverenost na lastnem ozemlju. Če se vrnemo na jugoslovansko prizorišče, res ni jasno, zakaj naj bi v imenu demokracije vladala na Hrvaškem srbska manjšina ali pa v Sloveniji nekaj srbskih priseljen-
 cev. (Kon) federalistični predlog je pač, naj bo vsak suveren na svojem ozemlju (Bosna je seveda bosanska itd.), vsak pa mora tudi skrbeti za državljanske in nacionalne pravice vseh prebivalcev posamezne (kon) federalne enote. Stvar (kon)federacije je dogovorno opravljanje določenih koristnih skupnih poslov, ne pa npr. srbsko vladanje (tudi s pomočjo vojske) v Sloveniji ali na Hrvaškem. Pri Jugoslaviji pač ne gre za nobene dvome, ali so bili prej deli ali celota. Tako v 1. svetovni vojni kot v 2. svetovni vojni so bili najprej deli, nato celota. ²Zaradi velikanskih civilizacijsko-kulturnih razlik je vztrajanje pri unitarizmu nič drugega kot povzročanje nenehne ¹more za veliko število prebivalcev te države. Za liberalno, federalno ali konfederalno pot pa ni

treba, kot omenja Gligorov, oditi v Ameriko, ampak kaže rajši temeljito preučiti kar bližnje evropske primere : Švice, Belgijo in Češkoslovaško, seveda z upoštevanjem, da preko teh držav ni potekala tisočletna usodna zgodovinska ločnica.

Andrijen Leh

Spoštovani urednik !

23.3.1990

Pošiljam Vam v okviru določenega prostora (30 vrstic) odziv na članek V. Gligorova (štejem ga kar k srbskim demokratom, morda se šteje za ¹makedonca ?) Dve državi. V članku se je močno zapleteničil, v bistvu pa se opredeljuje za "univerzalnost" (kako lepo zveni tu unitarizem !).

Sprejmite lep pozdrav !

Ljubljana, Društvena 9

Andrijen Leh

V Dnevniku (28. marca 1990) sem prebral zanimivo politično izjavo Socialistične zveze Slovenije o ponatisu Črnih bukev (t.j. protikomunističnega pamfleta iz leta 1944). V tej izjavi piše med drugim: "V tem primeru sploh ne gre za vprašanje, ali je v Javornikovih Črnih bukvah več resnice ali laži..." O, to pa ne! Ravno za to gre: zak razmerje med resnico in lažjo v tej brošuri. Glede na to, da je tu zbrana pač "lažna protikomunistična propaganda", bo odgovor nadvse lahak. "epristranski zgodovinarji, ki so v 45 letih obdelali pač vse belogardistične zločine (le-ti se vsekakor vredni vse obsedbe), se lahko kar takoj lotijo dela nekako v tem smislu: [✓] Črnih bukvah navedenih žrtev niso ubili komunisti, ampak: 1/ belogardisti, Italijani, "em-ci ipd., 2/ so se ubili sami, 3/ sploh niso bili ubiti, 4/ sploh niso živeli (so izmišljene osebe). Ko (če) bodo vsi podatki iz Črnih bukev ovrženi, bodo komunisti zasijali (vsej pri tem) v čisti luči in bumerang se bo obrnil k njihovi nespreditni.

Bolj nerodno je res, če se teh podatkov ne da (povsem) ovreči. [✓] Vendar bi mogli tudi iz te alternative dobiti kak pozitiven rezultat, npr. ugotovitev, da zločini v imenu zvezde niso nič boljši (slabši) kot zločini v imenu križa. Od tu dalje pa je do t.i. narodne sprave (s kesanjem vred) samo še korak dobre volje.

Andrijan Lah

+
 Javornikova knjiga, 15. 1990
 Ali je Javornikova knjiga lažna?, 15. 1990
 Javornikova

33 (poker Devosky - redupla) 12. 7. 1990

Nekaj predlogov za spremembo nazivov ulic in trgov v Ljubljani

Priročnik Ljubljanske ulice (1980, dopnilo 1986) podrobno prikazuje pelete poimenovanj, od katerih se števila ^{ne} kulturno, zgodovinske in nacionalno ustrezne, marsikatera ^{pa} pa problematična, pomembna in tudi edvečna. Za nadrobnejši pregled bi moral napisati cele razprave, za zdaj pa sem izbral le nekaj primerov "za pokušino". Predlagam zamenjave naslednjih uličnih (tržnih) imen, ki Ljubljani in Sloveniji ^Lne pomenijo pač ničesar drugega kot znake tuje ideološke-politične dominacije: Bijedićeva ulica, Djakovićeva ^Lulica (prej Litostrojska), Hošiniheva ulica, ^LČeninov park, Maršov park (tu lahko kar predlagam nadomestno ime: Slovenski trg, kot se je imenoval že v stari Avstriji!); Moša Pijadejeva cesta (ob vsem je naziv ^Ltulice še pravi napad na slovenski jezik: pravilno je pač Cesta Moše Pijadeje ali samo Pijadejeva cesta, saj Pijadejev ni ravno na pretek; vrnimo se kar h Koledverski, kar ^Lje bila ^Ltulica že 80 let!); Relovićeva ^Lulica, Vlahovićeva ^Lulica, ^LČeninov trg, Petrovićeva ulica (ker je Petrović zelo pogost priimek, si moramo najprej ogledati, za katerega Petrovića gre; v opombi k ulici izvemo, da gre za srbskega komunističnega ^Lpolitika Dušana Petrovića - Šaneta; kaj naj počnemo Slovenci z njim? Značilno je, da bratskoenotnostna ^Lpolitika ni segala na kulturne področje: npr. znani srbski dramatik Branislav Nušić ulice v Ljubljani nima!); Skojevski trg; Trg oktobrske revolucije (70-letne rezultate tega dogodka - politične tiranije in gospodarske pelenije - v času, ko te pišem, obseja sam ruski delavski razred, osveščeni rudarji!).

Upajmo, da se bo nova ljubljanska mestna oblast s kako strokovno komisijo pobrigala ^Ltudi za te, simbolno ^Lvsekakor pomembno področje.

Andrijan Leh

34 *Prešeren - 22.7.1918*
(in *SLO* *Prešeren*, *Prešeren*)
Slovenščina in vojska

Da govori gospoda le, ki vlada,
po nemško, takšna je pri nas navada,
slovenske pa same vsi nji služeči.

F. Prešeren - A. Gradnik

Prešerнова "uporabnost" za slovensko življenje ostaja stalna. ^{Da} ~~Da~~ današnje razmere moramo samo sporečile "po nemško" zamenjati v "po srbske". Parlamentarni ~~z~~ "dveboj" med ministrom Rajkom Pirnatem in predstavnikom vojske polkovnikom Milanom Aksentijevićem je izhodišče, ob katerem bomo obravnavali naslovno témo.

Ko je Aksentijević prešel ~~z~~ začetne slovenščine v srbsčino, je minister Pirnat dobro razumel simbolno pomembnost te governe spremembe in protestiral. Aksentijeviću namreč ni šlo za enako-praven pegover na temelju argumentov, ^{ampak} ~~ampak~~ zaizkazovanje moči. Za ta namen pa je edino primeren vladajoči jezik vladajočega naroda. ⁱⁿ S tem se Slovenci ^{en} vedno znova dopoveduje, da so drugorazreden, podložen nared, njihove ozemlje pa pred določenim časom srbskemu centru priključena in zasedena pokrajina. Tu je imel minister Pirnat v svoji reakciji povsem prav, ko se je tovrstnemu nastopanju uprl. Aksentijević je namreč v Sloveniji državni uradnik, uradni jezik pa je v njej slovenski, zato on MORA ZNATI slovenske in MORA URADNO NASTOPATI v slovenščini (kot privatnik lahko pač govori v kateremkoli jeziku). Tu je torej "kleč" (v ta občutljivi jezikovni sklep spada pri nas tudi carina!).

Vojska bi seveda lahko v parlament poslala kekega slovenskega oficirja, vendar bi ta sč^soma mogel prisluhniti "separatističnemu" razmišljanju in je tako potencialno nezanesljiv. Zatorej je najustreznejši vendarle Srb, ki bo vedno zastopal unitarne (=

srbske) interese. Povsem drugo vprašanje je, ali lahko katerikoli Srb kot zasebnik nastopa v slovenskem parlamentu v svojem jeziku. Če lahko srbski (in drugi) priseljenci nastopajo v evropskih demokratičnih parlamentih (npr. v Avstriji, Švici, Nemčiji, Franciji itd.) v svojem jeziku, p^otem mora veljati ustrezen pravilnik tudi za slovenski parlament (avtohteni italijanščina in madžarščina sta že zdaj utemeljene upoštevani).

Kot vemo, imamo na Slovenskem številne mučne primere, ko se Srbi (in srbski oficirji posebej) nečeje naučiti slovenščine, četudi desetletja bivajo v Sloveniji. Zakaj? Profesor Franc Goljevšček, ki tudi tehtne spregovori o naši temi v članku "General" v parlamentu" (Demokracija, 26.6.1990) omeni, da kdor po letih službovanja v Sloveniji ne zna slovenske: "je ali umsko zastajajoč ali pa šovinistično razpeložen, v obeh primerih je hudičeve vprašljiv." Vsekakor gre pri tem obnašanju za izjemno aroganten, vzvišen, poveljevalen odnos, s katerim se izkazuje moč. Zgleden primer za vojaško (in posebej jezikovno) izkazujevanje moči je seveda znani ali kar zloglasni ljubljanski proces proti J - B - T - Z pred vojaškim sodiščem. V tem ko se sredi Ljubljane obtožencem sedili v marščinah, sepač niso brigali za morebitne protestne odzive Slovencev (niti za ustavo), morda z mislije: naj nas kar sevržijo, ^{same} ~~glavne~~ da se nas boje. (Če tako velik in organiziran edper pa jih je večkratno vseeno presenetil) Značilen je bil tudi odnos vojaških organov do (slovenske) ustave. Vsažnejši je bil navaden vojaški pravilnik, (zvezna) ustava pa je bila tolmačena (s pomočjo ustrežljivih zveznih organov) vedno v vojaški (jezikovni) prid. Kakšne "simpatije" je tako ravnanje (ki je pravzaprav stalno) vzbudilo med Slovenci, je znano in to bi morale biti razumljivo tudi vsakemu dobronamernemu neSlovincu.

O tej zade^v i sem ~~se~~ ²²pisal v ²²tedeljskem dnevniku 11. septembra 1988 (naslov : Hamletov²²kleč in Kolumbove jajce). Naj navedem nekaj ppsameznosti. Generalmajor Vojislav Šušnjar, predsednik vrhovnega vojaškega sodišča v Beogradu, je tedaj zatrjeval, da ustava na sojenju četverici v Ljubljani ni bila kršena. Navajal je 246. člen Ustave SFRJ, ki opredeljuje enakopravnost jezikov nare²²dev in nare²²dnosti na ozemlju Jugoslavije. Zapisal sem :

"Seveda je presenetljivo, čudno in paradoksalno, da ravno člen o enakopravnosti jezikov omogoča v praksi rabo samo enega (=istega) jezika²² vojaških sodiščih." Dr. Rafael Cijan je razložil ob tej priložnosti pravno situacijo takole : "Naši pravni predpisi predvidevajo, da mora postopek pred vojaškimi sodišči vedno potekati v enem od jezikov in pisav jugoslovanskih nare²²dev, in sicer v tistem jeziku, ki je določen za²²uradni jezik v tisti republiki." Zapisal sem : "Čer²²ustavno-neustavno je²² vojaško sodišče gotovo bistveno občutljiva, saj bi morale biti vzoren zastopnik ustavnosti in zakonitosti." Vendar je zanimivo, da je Šušnjar poleg prirejene ustavne razlage podal še takle izgovor, namreč : objektivne okoliščine "niso omogočale obravnave v slovenskem jeziku." In zakaj ? "Predsednik senata, večina članov sodnega senata, vojaški tožilec, skraj²² vsi zagovorniki in eden izmed obtožencev niso bili Slovenci." Na²²to sem reagiral takole : "En tu je kleč ! Ne to, da sodniki niso bili Slovenci, ampak da ne²²znajo slovensko, čeprav v Slove²²niji žive in službujeje... S tem da bi se predstavniki vojaških sodišč in vojske nasploh naučili slovensko, bi naredili nekaj zelo pomembnega za toliko proklamirano geslo o bratstvu in enotnosti : približali bi ga praksi ..." Generalmajorju Šušnjarju sem zastavil ob koncu zapisa še vljudno vprašanje (ne da bi seveda pričakoval odговora) : "Akš²²en bi bil

odziv Srbev na vojaško sodišče, ki ~~ni~~ na njihovem ozemlju ne bi
sodilo v njihovem jeziku, in na vojsko, ki z njimi ne bi govorila
v njehevem jeziku?" (odziv Srbev si najbrž lahko ^{predstavljamo} ~~misline~~).

(Nekaj več citatov iz omenjenega sestavka navajam, ker se v tesni
zvezi z našo temo in je lepo dopolnjujeje.)

Iz bližnje preteklosti pogledajmo zdaj nekoliko bolj nazaj,
z mislijo, da zgodovina vendarle je ali bi vsaj moralabiti "učiteljica življenja". V Avstriji, oziroma Avstro-Ogrski, ~~mnogo~~ imenovani tudi ječmarjevi, so bili vojaški oddelki do neke mere sestavljeni nacionalno. To ne zaradi kakšnega posebnega popuščanja cesarske-nemške vlade federalizmu, ampak zaradi nuje. Nemcev namreč v državi ni bilo dovolj, Slovanov pa preveč, da bi lahko postale vojaške enote v celoti nemške obarvane. V obdobju miru pri tem ni bilo problemov, drugače pa je bilo v vojni: znano je, da se v 1. svetovni vojni nekatere češke ~~mnogo~~ vojaške enote na vzhodni fronti množično prehajale na rusko stran. Kakšne so bile razmere za časa 1. svetovne vojne pri nas? Pred kratkim, v sredini leta 1990, je izšla pri Prešernovi družbi v Ljubljani za to področje izjemno pomembna knjiga: Janez J. Švajncar: Slovenske vojske 1918-1919. Unitarističnemu zgodovinarstvu v prvi in drugi Jugoslaviji je bila temaveč kot neprijetna in se je je zato pač temeljito otreslo, je prezrlo ali vsaj minimaliziralo. Švajncar podrobno oriše, kako smo ob prvi narodni vladi imeli tedaj tudi dokaj dobro organizirano slovensko vojsko. Nastala je ob razsulu Avstro-Ogrske ^{na} ob koncu 1. svetovne vojne iz vrst vračajočih se frontnih vojakov ali tudi s pomočjo prestopeljnega ali mobilizacijskega novačenja. Kot navaja Švajncar (po uradnem avstro-ogrskem viru) je bilo največ Slovencev v naslednjih slovenskih polkih: v celjskem 87. pehotnem polku 84 %, v kranjskem 17.

pehotnem polku 81,5 %, v gerskem strelskem polku št. 2 88 %, če omenimo le polke/^{vojska} najvišjimi odstotki Slovencev. V Ljubljani se 29. oktobra 1918 slovenski vojaki odrekli pokorščine Avstro-Ogrski in se izjavili za Jugoslavije (tedaj seveda kot državo avstrijskih ~~jugoslovanskih~~ južnih Slovanov - Slovencev, Hrvatov in Srbov). V naslednjih mesecih se je slovenska ^{vojska}trdno oblikovala od vrha do tal. Imela je svojega ~~vojnega~~ ministra, čelahrke tako rečemo poverjeniku za narodne obrambe v slovenski narodni vladi dr. Levru Pogačniku; imela je svoje oficirje, številne (tudi specializirane) enote, široke in podrobne organizacije, prispevala je k urejenemu vračanju avstroogrskih sil iz Slovenije oziroma/preko Slovenije, se berila za severno mejo na Štajerskem in Koroškem ... O vsem tem Švajncr obsežno in ^{KM}dokumentirano poroča.

Žal je ^opastala prehitra in nepremišljena združitev Države SHS s Kraljevino Srbije 1. decembra 1918 tudi začetek konca slovenske vojske. Srbska unitaristična kraljevska oblast je hitro reagirala in v letu 1919 (deloma še 1920) izpeljala razslovenjenje slovenskih polkov, s tem pa tedaj že ustvarila tisti tip mešane nacionalnih enot, ki je ostal edino zveličaven do naših dni. Slovenski vojaki se se srbski hegemoniji že zgodaj uprli; prvi tak primer je zna^m iz januarja 1919 v Ljubljani. Italijanski časopisi (slovenski o tem pač niso smeli pisati!) so ^{poročali} ~~pisali~~ o "krvavih spopadih med slovenskimi in srbskimi vojaki v Ljubljani". Več, je znano o uporu slovenskih vojakov 22. (!!) julija 1919 v Mariboru in na Koroškem. Vzroke za ta upor moremo videti tako v nacionalnih kot socialnih elementih. Vojaki so hpr. kričali: "Mi ne služimo, mi nečemo s Srbi služiti! Živela slovenska republika! Proč s kraljem Petrom!" Bva uporna vojaka, Toplak in Podkubovšek, sta bila obsojena na smrt. ~~Ustreljena~~

^aInvalidu Toplaku se v sedbi ^ačitali npr. takāle gesla : "Zakaj smo večji sažnji kot prej ? Slovenci in Hrvati bi lahko bili skupaj, lahko bi bili republike ! Kaj potrebujemo Srbe !" Povsem se strinjam s Švajncerjevim komentarjem teh dogajanj : "Slovenski vojaki so bili spet tam, kjer se ^bbili že v stari Avstriji - nacionalno in razredno zatirani. ^PSremenil se je samo gospodar, prej je imel vrh na Dunaju, zdaj v Beogradu". Proti ^asalbemu stanju v vojski (od prehrane do odnosov v nji) je oktobra 1920 protestiral pri vojnem ministru Jugoslovanski klub v Beogradu. O odhodu do Slovencev govorita 6. točka ("Popolnoma ^aobičajno je po ne- katerih oddelkih, da se posebej Slovence dosledno sramoti z izrazom "švaba", če med seboj govorijo svojenarečje, in da se jim na nedostojen način kolne Boga in mater") in posredno 11. točka ("Tudi je dejstvo, da pri ne- katerih oddelkih naši vojaki ne dobivajo in ne smeje čitati časopisov iz svojih domačih pokrajin"). V 3. točki zahtev pa podpisani (dr. Ivo Hohnjec, I. Vesenjsek, Sušnik, Fon) predlagajo : "Vojaštvo naj se kolikor najbolj mogoče združuje po pokrajinah, iz katerih se rekrutira, in ^ana se posebej v oddelkih ne mešajo na primer Slovenci z Albanci. To je bilo in še obstoji v drugih armadah in jim nikakor ni v škodo..." Kot vemo, ti in taki protesti niso zalegli, jugoslovanska vojska je ostala do svojega hitrega propada leta 1941 organizirana unitaristično : predstavljala je glavni temelj kraljevske in ^asrbke politične oblasti oziroma oblasti. Na vprašanje, kaj je oviralo (in še danes ovira !) nacionalne vojaške enote v Jugoslaviji, ni težko odgovoriti. Resda bi bile Slovincem, Hrvatom, Srbom itd. prijetneje služiti vojske v domači deželi in v lastnem jeziku, zadeva bi bila celo cenejša (manj prevažanja) in vojaško uspešnejša (na-

cionalne enote so bolj povezane, bolj navdušene bi se borile "na svoji zemlji" itd.), vendar kaj, ko pa se srbski centralistični kraljevski oblasti take enote niso zdele dovolj zanesljive! Za diktatorske vladanje enega naroda nad drugimi res niso bile ustrezne. Lahko predvidevamo, da bi se npr. hrvaške enote prav gotovo uprle vsaj po atentatu na hrvaške politike (na če lu s Stjepanom Radićem) v beograjski skupščini leta 1928. Kakorkoli že, ob pisanju nove zgodovine se bo nemara prvi Jugoslaviji pri nas reklo "čas prve srbske okupacije Slovenije".

Po propadu prve Jugoslavije smo v obdobju 2. svetovne vojne Slovenci ponovno dobili slovensko vojsko, ali pravzaprav kar dve, vendar nas zanima ob tej priložnosti le partizanska, iz katere izhaja 45 let druge Jugoslavije (povsem akademsko vprašanje je, ali je utemeljeno govoriti že o tretji ali celo četrti Jugoslaviji). Že naziv NOB (narodnoosvobodilni boj) jasno priča o boju za osvoboditev naroda, ne pa o boju za zatiralske države tipa prve Jugoslavije. Povsem razumljivo je, da se je mogoče za narodno osvoboditev boriti le z lastno narodno vojsko, govorečo v domačem jeziku (zanimivo vprašanje je, kolike ljudi bi prišlo k partizanom, če bi jim poveljevali v srbsščini!). In vendar - kljub Titovi medvojni obljubi o slovenski vojski - je bila slovenska vojska še pred koncem 2. svetovne vojne unitarizirana, natančno po že izvedeni praksi leta 1919. Tudi Švajncem že omenjenem delu pravi: "Obekinitvi veže tolike skoraj neverjetnih podobnosti, da se neprijetnim vprašanjem ne bi bilo mogoče izogniti". In še: "Avnojsko Jugoslavija je sicer temeljila na enakopravnosti narodov in narodnosti, toda na vojaškem področju je nacionalno vprašanje rešila enako kot predvojna kraljevina. En jezik je bil predpisan kot

uredni, spet je obveljale dosledne narodno mešane popolnjevanje enot". Kot leta 1919 preseneča tudi leta 1945 tako majhen odpor proti ukinjanju ¹slovenske vojske. Vsekakor se je dogodil leta 1945 ob osvebeditvi neznanski paradoks, ki pa je v bistvu problematiziral same osvebодitev. ²Le-ta je namreč nastopila s povelji v tujem (ponovno srbskem) jeziku. Vzreki zaukinitev slovenske vojske so bili seveda isti kot 1919 : nezanesljivost nesrbskih nacionalnih enot pri izvajanju centralistične-unitaristične (partijske) politike srbskega Beograda. Slovenska vojska ³je postala v desetletjih po 1945 prava ⁴tema. Vidneje ⁵a se je zavzel za to vprašanje general Jaka Avšič (že v 60. letih), pozneje pa predvsem Janez Janša (ki je bil v bistvu zaradi tega tudi zaprt). Čuden je bil odnos slovenskih borcev (ali boljše — borčevske organizacije) do vprašanja slovenske vojske. Nismo slišali nobenega jasnega in ⁶glasnega zavzemanja zanjo, ko pa se ⁷se borili v njej in ⁸na najbrž tudi zanjo ⁹borili : ¹⁰Korobe, prav do zadnjega časa (ko predsedovanje B. Gorjana) se enoglasno podpirali vse beograjske direktive, vključno fantastično-preganjavične zgodbe o "napadih na armade" (ti konstruirani "napadi ¹¹na armade" se bili seveda same priložnost za glasne ideološke obračunavanje z drugače mislečimi). Posamezni slovenski pripadniki NOB so se sicer v tem času že oglašali (npr. general Ladislav Ambrožič-Novljan), eduradnih predstavnikov borčevske ¹²organizacije pa se je z jasno besedo oglasil Bojan Polak — Stjenka v Mladini (11. maja 1990). Polak je tu v intervjuju ¹³povedal, da je "absolutno" za slovensko vojsko in povedal še tole : "Če smo lahko imeli slovenske polke v Avstro-Ogrski, ne vem, zakaj jih ne bi smeli imeti v Jugoslaviji." Seveda pa je velika škoda, da je to povedal tako pozno. ¹⁴Ena najbolj

"žalostnih" izjav o tem vprašanju pa je dal udeleženec NOB Slavko Krušnik (Nedeljski dnevnik,

V njej je ~~jezиковnih~~ odločno podprl rabo ~~srbskega~~ srbsčine km kot uradnega jezika v armadi. Mar se je torej beril zatuje jezikovne dominacije v Sloveniji in za to, da bodo Slovenci stalno podrejeni in neenakepraven narod?

~~Janez~~ je spregovoril o naši temi dr. Janez Rugelj v članku Slovenci se sili po^atužčevanjav JLA - Z^ardi neznanja/maternega jezika je bil vesp^oetan ... (Delo, 17. marca 1990). Znani psihiater dr. Rugelj govori o našem problemu temeljite poučen, saj ni bil le udeleženec NOB, ampak je tudi 26 let služboval v JLA! Že naslovi nekaterih poglavij nas osvestijo o bistvenih zad^avah slovenščine in vojske (Jezikovna diskriminacija ponižuje slovenⁿskega mladeniča, Srbi sem^aise odrekli jezikovni diskriminaciji nad drugimi narodi v Jugoslaviji, Slovenci morajo služiti vojsko v slovenske govorečih enotah). Treba^ajereči, da je Rugelj pogumno spregovoril o tem sklepu že v Teoriji in praksi 1970. Oglejmo si nekaj misli iz Rugljevega članka v Delu:

"Nekaj let sem bil poveljnik vojaške bolničarske šole v Sarajevu in sem primerjalno spremljal vključevanje mladeničev iz vseh delov Jugoslavije v srbske govoreče enote. Za Slovence in Albance je bil take hud stres, da se se mi res smilili. "Kateri sem moral tolažiti kot otroke. Vseeno se vojske zapustili zakompleksani."

"Dokumentacije slovenskih in hrvaških polkih v rajni Avstriji razodeva, da so Slovenci in Hrvati lahko med služenjem vojaškega roka v celoti uporabljali svoj jezik, le povelja so bila v nemščini."

"Po odhodu iz JLA, torej v zadnjih 20 letih, sem diskretno

pobaral (intervjuval) na stotine Slovencev o njihovem počutju za časa služenja vojaškega roka in ugotovil, da so bili zaradi jezika vsi bolj ali manj prizadeti."

"Jezikovna s tem psihična podrejenost je usodna za razvoj samozvesti pri slovenskih moških, vzrok pa je preprost: slovenski mladenič je nameji med sekundarno (šolsko) in terciarno (poklicno) socializacijo izpostavljen pritiskom, podcenjevanju in vzvišenosti dominantne jezikovne večine, kar mu v večji ali manjši meri spridi optimalen razvoj samozvesti."

"A dlani je, da se Srbi tudi v drugi Jugoslaviji niso odrekli predvojnemu načrtu o jezikovni asimilaciji drugače govorečih "Jugoslovanov", kar stav zvezi z razvpitimi "jedri" dokumentirano dokazala predvsem Ciril Zlobec in Janez "enart."

"Slovence pa bi morali dodatno vzgajati v nacionalnem penesu, da v Sloveniji dosledno z vsakim Jugoslovanom govorimo slovenske, saj se tudi Srbi celo pri nas ne petrudije, da bi z nami govorili slovenske."

"Jecljanje v Beogradu se mora nehati. Ko poslušam naše moške, kako nasv zveznih telesih nesamozvestno zastopajo v običajno slabi srbsčini, se nemorem znebiti spoznanja, da nosijo posledice omenjene psihološke kastracije še s služenja ~~vajnega~~ vojaškega roka. Takrat se zakompleksano jecljali in se tega še ni se odvedili."

"Nihče nam ne sme več ukazovati v tujem jeziku."

"Oba sinova sta se vojaško socializirala v srbsčini, v^uki pa bi se morali v slovensčini."

Ugotovimo lahko, da se bo dr. Ruglju želja o vnukih prej-kone uresničila. Vprašanje, o katerem razpravljamo, se je namreč

64

v zadnjem času izrazite premaknile z mrtve točke. V Delu 21. julija 1990, terej take rekoč ~~nabornice~~ upora slovenskih vojakov 1919, ^{so} bile objavljene Stališča do pošiljanja nabornikov zunaj RS, ~~podpisal pa je predsednik RS, podpisal pa njen predsednik dr. France Bučar. Glavna zahteva teh stališč je, naj se do konca letošnjega leta v okviru obstoječe ustavne ureditve, ki že omogoča služenje vojaškega roka na domačem ozemlju (trditve armadnih veljakov, da se nacionalne enote v nasprotju z ustavo, se terej iz trte izvite !)~~ "zagotovijo pogoji, da bo lahke na ozemlju Republike Slovenije služile vojaški rok najmanj 95 odstotkov nabornikov iz Slovenije." S tem pa be neogibno tudi poveljevalni jezik slovenski. Stališča vsebujejo še več tehtnih in odločnih izjav.

Seveda se be armadnim srbskim vrhovem težke ločiti od iluzij o ustvarjanju novega jugoslovanskega (=posrbljenega) naroda, kar se poskušali doseči z vojaške vzgoje. A končno be le treba vgrizniti v kisle jabelke stvernosti : model vladajočega naroda v Sovjetski zvezi in Jugoslaviji sek je namreč sesul. Ni možnosti in jih v tej državi - kljub prisiljevanju - nikoli ni bilo, da bi se ostvarile komunistično-generalske ideje navdušenega narodotvorca generala Koste ^Nagyja o enem državnem naredu (zalas enake kraljevske-generalski politiki v prvi Jugoslaviji). Nekje med posmehom in izzivanjem pa je dejstvo, da se po tem unitarističnem generalu, odkritem sovražniku obstoječih jugoslovanskih navedov - saj jih je hotel odpraviti - še nedolgo tega, mordašani, imenovali celo neke obmejne pestojanke v Sloveniji !

Kaj naj rečemo za sklep? ^U Je enkrat veljaposeči po kle-
nih besedah dr. Ruglja v že omenjenem članku : "Zavedati se mo-
rame, da lahko le sanjamo o slovenski samobitnosti, svobodi,
suverenosti itd., dokler ne dosežemo radikalne odprave jezikovne
neenakosti." Ali še dodatno : brez ^{lastne} obvladovanja ~~svote~~ denarnice in
^{lastne} ~~svote~~ puške ne moremo govoriti o suverenosti.

Če smo že začeli s Prešernom, ^U pakončajmo z Župančičem,
drugim "večnim" slovenskim klasikom. Takti spravi z mrt^{imi} ~~mo~~ mora
slediti organizirane energije živih. Resem za take današnje rebe
pa je Vseh živih dan. Kanča setakele : "Otresite zaduhlih se sanj,
po bliskeve gre vseh živih dan, / kder ga je zamudil, ves klic
zaman, / doživi gale, kder je pripreavljen najj !"

Andrijen Lah

46 poton Društvo - neofajen! 23. 7. 90
V katerem grmu tiči zajec?

~~Problematika vseh kaj~~

Podpisani se 23. 7. 1990 peljem s kolesom mimo vojašnice Kodeljeve in očesi se mi radovedno z_gazeta v ozastavljeno prečelje. Saj res, si mislim: včeraj je bil republiški praznik in vojska ga praznuje. Zastave vise kot triperesna deteljica: v sredini vihra rdeča partijska zastava, na levi se vije jugoslovanska zastava, na desni pa opleta napol druge slovenska zastava. Glej, ne, glej, začnem tuhtati, očitno gre za nekeke žalovanje. Vstaja je bila povezana z žrtvami, terej, razumljive, z zastave kažejo spoštovanje do padlih v vojni. Hepe. A v dahi zaključuje ptič, Dvom. Dozdaj na ta praznik, kot se spominjam, zastava ni visela na pol druge. Terej mora biti kaj drugega. Ah, saj res. Včeraj je imel nadškof Šuštar pravno maše za žrtve v Crngrebu. Ali bi moglo biti v zvezi s tem? Komajda, malo verjetno oziromakar neverjetno. Pričakovati tako spoštljiv^eo pravno gesto od vojske, ki je vendar do sovražnikov (npr. J - B - T - Z) tako trd^e, neizprosna, možate-jeklena? Misli oziroma kombinacije s (slovnič²nimi) predlegi se mi kar mrzlične vr(s)tije. Žalovanje s Slovenije, žalovanje za Slovenije, žalovanje zaradi Slovenije? Kdo bi bil vedel! Kaj pa politična situacija? Nazadnje se le spomnim še na skupščinska Stališča do pošiljanja nabornikov zunaj Republike Slovenije. In vendar, zakaj bi vojašnica Kodeljevo žalovala ob tem, ko se bodo slovenski fantje veselili, preživljajoč vojaški rok domaj? Zares, tudi ta različica je nekam dvomljiva. Zatorej: komentatorji vseh možnosti, združite - pardon - oglasite se!

Ljubljana, Društvena 9

Andrijan Lah

26.7.1990

67

n.n. in jezikoslovje

nota Dnevnika
7.8.1990

V svoji stalni rubriki na zadnji strani Dnevnika se je n.n. dne 25.7.1990 letil v zapisu Tuj jezik tudi jezikovne problematike. Oplazil je kar dve muhi na en mah : vprašanje, kaj je tuj jezik, in naziv jezika naših bližnjih južneslovenskih sosedov.

Odgever na prvo vprašanje je enostaven : tuj jezik je pač tisti, ki ni domač; slednji pa je en sam, za nas npr. slovenski. V sklop tujih jezikov spada za nas tudi hrvaški, čeprav je - po kajkavskem narečju - slovenščini res najbližji. Vendar se slovenščini sorodne tudi češčina, slovaščina (še posebej), poljščina itd., vendar nikomur še na misel ne pride, da bi jih proglašal za domače. Sorodnost še ni domačnost. (Možnosti, da ima človek npr. dva domača jezika, sicer obstaja je pri tistih, katerih starši so iz dveh različnih narečev : otroku Slovenca in Italijanke - ali obratno - stareš lahko domačabba jezika, vendar zaradi bivalnega kolja - Slovenija ali Italija - je eden gotovo "bolj domač").

Drugo vprašanje, ki ga n.n. upravičeno opremi z ironijo (srbehrvaške, hrvaškosrbske, hrvaške, srbske) je pri nas, žal, povsem spolitizirane. Kot vemo, se o nazivu jezika potekale debate v hrvaškem parlamentu, oznaka hrvaški knjižni jezik je bila (s srbske strani) napadana itd. Ob imenu jezika poteka namreč vse-skozi spopad med unitarizmom in federalizmom (avtonomizmom). Izraz srbehrvaščina je pač unitaristična pogruntavščina, s katero so hoteli Srbi nadvladati Hrvate z že znanim snopom gesel (ena država, en jezik, en narod ipd.). Hrvaški odpor do tega je nedvomno razumljiv in umesten : to, da ne bi smeli svojega jezika imenovati hrvaški, je pač vrhunec nasiljevanja. Seveda, v državi, v kateri

fabricirajo umetni "jugoslovanski narod", je mogoče določiti tudi prisilni, politično usmerjeni jezik. Enostavna rešitev, da bi pač Hrvati uprabečjali hrvaščino in Srbi srbščino zaradi ideoloških bratskoenotnostnih razlogov (ni prištev pošteev) (podebnost oziroma sorodnost obeh jezikov pa je seveda drugo vprašanje, s katerim naj se ukvarjajo jezikoslovci).

Andrijan Lah

Spoštovani !

26.7.1990

Pošiljam Vam prispevek za rubriko Stališča - mnenja - omevi in Vas lepo pozdravljam.

Ljubljana, Društvena 9

Andrijan Lah

Nastop predsednika ZIS Anteja Markovića dne 29.7.1990 na mitingu v Bosni in Hercegovini je ponovno dokazal, da sezvezna jugoslovanska "elita oblasti" - kljub kipeči drugačni resničnosti in celo kljub lastnim izjavam! - ni pripravljena odpovedati svoji viziji v bistvu unitarne (a, če je treba, z okrasnim federalizmom opremljene) Jugoslavije.. Markovićeve zamislebine odrešilni zvezni stranki nezadržno spominja na predvojno JNS (nacionalne stranke se bile prepovedane) ali povejne KP - ZK (konkurenčnih strank sploh ni bilo). Ob izpostavljenih Titovih slikah je Marković jasno povedal, da hoče nadaljevati komunistično Titove Jugoslavije; izstopajoč~~o~~ plakato~~o~~ geslo na mitingu pa je bile Pluralizem da - nacionalizem ne. Glede nate, da je v uradni jugopolitiki nacionalizem že to, če se kdo nacionalno potrjuje za Slovenca, Hrvata itd. (opredeljevanje za Srba je seveda jugoslovanske!), je petentakem nacionalistična skoraj vsa Jugoslavija. Izjema se le tisti (po statistiki jih je kak milijon), ki se opredeljujejo ("nacionalne") za Jugoslovane, kar praktično pomeni, da dajejo državi prednost pred narodom. Kako pa je mogoče utemeljevati državo nemilijenu nejasnih "Jugoslovanov", pa je že v območju nadznanstvene fantastike!

Geslo Pluralizem da - nacionalizem ne v bistvu zanika vsakršno demokratično odločanje. Demokracija je pač svobodno odločanje na trgu politične ponudbe in povpraševanja. Ali se bodo odločali volivci nacionalne, nadnacionalne, internacionalne ipb, je stvar njihovih interesnih opredelitev. Prav interesi posameznikov (in narodov kot naravnih povezav ljudi) pa bi morali biti v ospredju družbenepozornosti. Pri nas pa še vedno poslušamo pesmico: glavno je država (= elitaoblasti), njej pa so podrejeni

omenjeno

vsi posamezni in nacionalni interesi. Nasploh je seveda geslo zbačilno za Bosno in Hercegovino, saj se šepred kratkim komunistični voditelji te republike na vsak način skušali onemogočiti opredeljevanje velivcev na nacionalni in verski ravni (torej tipična dirigirana, omejena "demokracija"). Nekaj podobne anekdotičnega se je dogajalo netako dolge nazaj v Sloveniji, ko je ~~hux~~ dezirala demokracije bivša SZDL. Takrat so rekli : demokracija da, toda - socialistična, smeupravna, jugoslovenska, neuvrščena itd. Kaj ostane, je vsakomur jasno : status quo.

Geslo Pluralizem da - nacionalizem ne paradoksalno problematizira davno prvi afirmativni del sporečila. Ante Marković torej še vedno ne sprejema dejstva, daje Jugoslavija zveza Slovenije + Hrvaške + Srbije + ..., ampak jo zre v fiktivni "enotnosti". Ne upošteva tisočletnega ločenega bivanja južnoslovanskih naredev v različnih kulturno-civilizacijskih sferah, ne upošteva 70 let slabih izkušenj večineta naredev v unitarizirajoči državi ...

Res, moral bi lepetrditi naslovno misel, če nebi v Dnevniku 30.7.1990 prebral predloga ZSMS - liberalne stranke o konfederalni pogodbi v Jugoslaviji : Jugoslovensk~~š~~ skupne~~ž~~ listine. In vendar se vrti !

Andrijan teh

P. 8. 1990

poslednji Dnevnik Medvedu!

23.8.90

Komentar o komentiranju ankete

Dnevnik je objavil dne 6.8.1990 rezultate ankete o podpori Markovićevi stranki. Anketne vprašanje je bile takele : Ali bi na volitvah dali svoj glas Markovićevi stranki ? Anketni odgovori pa so bili : da ... 8,4 %, ne vem še ... 43,3 % in ne ... 48,3 %. Tese dejstva. Komentatorju Vladu Miheljaku, najbrž vnetemu privržencu starih-neve-večne centralistične Markovićeve politike, pa očitno niso bila všeč. Najprej nam je penudil dozo "veseljnega dvoma" : "Vendar pa je treba tudi takšne anketne odgovore upoštevati s pridržki oziromajih je mogoče strokovno razložiti." Vsekakor so pridržki in razlage vedno mogoči, toda veljati morajo vedno, tudi npr. za anketne rezultate, ki so Miheljaku všeč ! Bolj presenetljive je, da Miheljak iz rezultatov ankete odkriva, da ima Marković "precej ugleda med vsemi Jugoslovani", se je šlo vendarle za ankete v Sloveniji !? Komentator še enkrat problematizira rezultate, ki mu negredo v račun, in pravi : "Razmeroma majhno število neomegeča zanesljivih preverjanj značilnosti opredeljevanj ..." (a nezanesljivost anket moramo spet posplošiti !). Zanimiva, a značilen je komentatorjev podatek, "da glasovi za Markovića negativno korelirajo z višino izobrazbe", se pravi, da za Markovića glesujejo v glavnem ljudje z nižje izobrazbe. Če se spomnimo na Markovićevo miting z njegovimi v desetletjih obrabljenimi gesli in ikonami, potem ~~na~~ res ni pričakovati ugodnega odziva pri izobražencih. Povrh pa : anketni izpraševanci pri nas prejkone vedo, da je Markovićeve vlada še vedno le stara komunistična vlada (Marković sam pa dolgoletni komunistični veljak) in danes moremo pričakovati nikakršne naklonjenosti te vlade do nekomunističnih vlad (in gospodarstev !) v Sloveniji in Hrvaški.

Andrijan Lah

52

M. 22.8.1990 (vzp. Benčiči
m.8.15)

Senzacionalni pojav pozitivnega avtonomaštva

Potem ko smo že skoraj obupali nad vsakršno pozitivnostje v izrazih avtonemnost, avtonemist, avtonomizen, avtonomaštvo itd. (pač zaradi ^{prozetnik} slabih izkušenj v Vojvodini - in seveda na Kosovu - kjer se vse to razkrili v najslabši, odurni, protiljudski, kar nzlečinski luči !) nam je naš depisnik iz Novih Fužic sporočil vest o prvem pozitivnem pojavu avtonomaštva v Sloveniji !

Na razglasni tabli ^hošnega sveta v Karadžićevi 1313 je naš depisnik prebral (in nam prevedel) naslednje PROGLASITEV AVTONOMNEGA NADSTROPJA : Kot avtehtena prebivalca te stelpnice od 1984 izjavljava: Ker sva kot tu stanujoča Srba v skrajno neenskopravnem položaju (~~xxxxxx~~ na hiši in v hiši ni napisov v cirilici, zraven hiše ni kioska s ^Politikinimi časopisnimi izdajami, številni Slovenci v hiši še kar naprej ševinistično goverije slovenske itd. - manj hudih pritežb ~~xxxxxxxxxxxxxx~~, očitkov in protestev je še za tri tipkane strani, s jih ob tej priložnosti zaradi zgoščenosti sporečila ^{iz}puščane) in ker takega položaja nemisliva več prenašati, preglašava zaradi ohranitve temeljnih nacionalnih pravic avtonemije najinega nadstropja v Karadžićevi 1313 z geslom Vremena bodo Srbem se zjasnila - V zarje Videve !

Dada avgusta 1990 - Jovan Milešić in Miloš Jevović l.r.

Naši bralci lahko v omenjeni Preglasitvi uzreje res pravi primer demokratskega, sameupravnega odločanja v bazi. Očitno pa je, da tovrstne avtonemije nemoremo in ne smemo (saj smo vendar demokraci !) z ničimer omejevati. Vsekakor ostaja na velje še avtonemija pesameznega držinskega stanovanja ali tudi avtonemija pednadjemniškega pesameznika. Da, da. Učiti se (demokracije), učiti se, učiti se ... Kdo je že to rekel ?

Kudrij Benčiči Dadajan

Bombax Dadajanar

53

Djalec v PP 2f

J.P.P.

Zgodevinski razlogi - za ali proti ?!

Ciril Ribičič je v članku Ponudba za konfederativno preureditev (Delo, 11.8.1990) omenil poleg mednarodnih, obrambnih in ekonomskih tudi zgodovinske razloge za jugoslovanske povezovanje. Vendar je značilno, da ni omenil nobenega konkretnega tovrstnega razloga. Zakaj ? Odgovor je nadvse preprost : takih razlogov ni oziroma vsi dezdaj znani razlogi govorijo naravnost proti tovrstni zvezi (Izjema pri tem je za nas vseskozi le Hrvaška). Navedimo le nekaj dejstev:

- 1/ Medredi na ozemlju današnje Jugoslavije so živeli vsaj 1300 let (če vzamemo zamejnika slovenske Karantanije okrog leta 600 in leto 1918) v povsem različnih državnih (in zraven civilizacijskih, kulturnih, verskih ipd.) sestavah.
- 2/ Kakor po pelevici jugoslovanskega ozemlja je več stoletij (od turške osvojitve Bosne v 15. stoletju tje do avstralske zasedbe Bosne 1878) potekala cela vojna črta med rimsko-nemškim (pozneje avstrijskim) cesarstvom in turške države !
- 3/ To je bila prva nedemokratska Jugoslavija (1918-1941) le imperialno povečana Srbija in nesrbski neredi v njej zgolj podrejeni in neenakopravni podložniki, ni potrebno posebej razlagati.
- 4/ Kljub nekoliko spremenjenim okoliščinam po 1945 (namesto kraljevske unitarne komunistične unitarne diktature) se Srbi ostali orwellovsko enokopravnejši nered v državi (glavne mesto, zvezna uprava, vojska ipd.). Zato se tako težko ločujejo od komunizma, demokracije pa umevajo zgolj in samo kot svoj privilegirani položaj tudi nadalje (prim. bližnje preteklost in neposredno sedanjost).

To se torej zgodovinski razlogi, o katerih Ciril Ribičič pametno molči. Partijski "sentimentalni" (o vsekakor premišljeni)

razlogi za nadaljnje komunistične druženje na jugoslovanski ravni
(Komunizem Plus Jugoslovanarastvo) pa večine slovenskega naroda
ne zanimajo, povrh pa našemu narodu niso bili v prid niti do
zdaj in mu tudi v prihodnje ne bodo.

Andrija Št. Št.

55

Prinčevski pridevniki

Oly.
Dramh

20.9.95

Pisani sejem srbske (ali kar jugoslovanske !) politične ponudbe je poživil v zadnjem času še nastop princa Tomislava Karadjordjevića. Slednji nas je "obdaril" s tremi (za dinastije Karadjordjevićev pač že tradicionalnimi) strogo usmerjenimi in "edino primernimi" pridevniki za posamezne južnoslovanske narede : močna Srbija, pametna Hrvaška in dobra (naš TV preved : pridna !) Slovenija. Pridevniki so dokaj jasni, vendar jih le kaže še sineminske dopolniti : močna = monarhistska, militaristična, megalomanska, maksimalna ipd; pametna = pasivna, podležna, ponižna, pedantična ipd; dobra = delovna, dorečljiva, donosna, dirigirana ipd.

Res, ni kaj. S tevrstno razdelitvijo "pristojnosti" se bodo gotovo strinjale vse stranke v Srbiji - od vladajoče do opozicijskih. Taka bi lahko rekli, da Karadjordjevićem tam dobro kaže.

Z našega zornega kota se zadeve seveda bistveno drugačne. Za nas je kar ustrezna močna Hrvaška, glede na sedanje razmere pa bi bila pametna Srbija naravnost neprecenljiva. Seveda pa Slovenija tudi ne more brez moči in pameti, kajti saj vemo : dobrota je sireta ! Ali naj ostanemo šimni Siretniki do konca naših dni ?!

Za pameten sklep pa same te : prinčevski pridevniki so mi spodbudili močan spomin na dobre (ali kar najboljše !) ^{gratitno} gesla nedgovne slovenske pomladi. To pa je : (tega in takega) DOST MAMO !

Andrijan Lah

56

Slovenci med Cankarjem in Frommom

of. 24 M

1 PL

(Dob - PP 2P)

Naj najprej razložim, kaj Cankarjevega in kaj Frommovega ta hip še kako opredeljuje slovensko (oklevajoče) mišljenje in ravnanje. Gre za Cankarjevo dramo Hlapci (in za celoten problem hlapčevstva v zvezi s to dramo) in za znano Frommovo delo Beg od svobode (oziroma za pomen tega naslova).

Ko se ~~vandax~~ Slovencem vendar enkrat resno kaže možnost rešiti se neposredne tuje nadvlade (mar ni bilo že dovolj služenja Dunaju ali Beogradu - pri tem je slednji celo dlje kot prvi, povrh pa pripada ~~marx~~ še drugečni, nam tuji civilizaciji!), se pojavljajo različni omahljivci in obotavljavci (unitaristično usmerjeni), katerih stalni refren je: saj ne moremo sami, smo premajhni, naša država bo predrega (tujapa ni!), skratka: Biti samostojni, svobodni, suvereni se Slovencem ne splača (oziroma obratno: Slovencem "se splača" le hlapčevanje in pa beg od svobode)! Gre najbrž za edinstven zgodovinski primer, saj se ta hip ne spomnim takega naroda, ki bi bolj ljubil tujh vladavino kot pa lastno. Kot da ni dovolj malih in uspešnih držav (že v Evropi x)! Kot da se niso osamosvajale razne državnice v Afriki, pa čeprav jih "odlikuje" skrajna nerazvitost!?

Če bi se "splačalo" biti samo velik, bi bilo živeti v Sovjetski zvezi meznenska prednost (vemo pa, da imajo tam težave kar z najosnovnejšo prehrano ipd. in da se obenem razvijajo normalne separatistične težnje, saj je res težko - razen s tanki ipd. - prepričati prebivalce tako različnih dežel,, da jim je najbolje edino-le v statusu quo, ki pa seveda pomeni rusko komando).

Ali lahko kdo dokaže, da žive Litovci, ^Letenci in Estonci v Sovjetski zvezi bolje, kot so živeli med obemavojnana v samostojnih državah? Itd. ipd.

O, bratje, bratje - prišel je čas !

O, bratje, bratje - kako je v vas ?

So li vaše njave zorane ?

Zdaj zvezde ugodne vladaajo,

zdaj semena zlata padajo -

so li vaše njave zorane ?

Tako je govoril Oton Župančič (pesem Vseh živih dan), katerega vitalistična spodbudnost je za Slovence vedno in v tem času ponovno in še posebej dragocena.

Spomnimo se tudi na Dušana Pirjeveca in njegovo znano misel, da je predvsem pomembno, kaj Slovenci počenjamo sami s seboj.

Če se bomo otresli omenjene "cankarjanske" obremenjenosti in sprejeli svobodo kot tveganje, a vendar odločno izpostavljenost svetu, se bomo navsezadnje morda le izkazali za "Slovence kremenite".

Če pa bomo nenehno iskali stare ali nove gospodarje, se bomo dokončno potrdili kot "prehlejeni predmet zgodovine" (T. Salemun).

Andrija Leh

Ob izjavah Borislava Mihajlovića Mihiza (Delo 24.11.1990 - "razidimo se gosposko") s prijetnim presenečenjem odkrijemo, da so se njegovi pogledi v zadnjem času močno spremenili. Pred približno letom dni je namreč ta srbski književnik govoril še v najhujšem unitarističnem, velesrbsko hegemonističnem žargonu, če je seveda veržeti citatu iz lanske Mladine (15.12.1989) : "Srbohrvaški jezik mora biti edini jezik ~~na~~ozemlju vseh štirih republik, postati pa mora uradni jezik tudi v Sloveniji in Makedoniji. Pravice narodnosti bi omejil na delovanje folklornih društev".

Najpomembnejša preobrazba pri Mihizu je vsekakor spoznanje (ali priznanje dejstva), da imajo tudi drugi narodi (omenja Hrvate in Slovence) legitimno pravico do lastne države. Kot vemo, Srbi običajno zahtevajo le svoje (pred)pravice, drugim pa istih pravic, ki so zanje razumljive, niso pripravljeni (do)pustiti. Mihiz dobro analizira, kaj si najbrž res (več)nsko mislijo Slovenci o Srbih in obratno, vendar pa je tu le treba dodati nedvomno dejstvo : Srbi hočejo v Sloveniji vladati (od Aksentijevića do Merojevića ipd.), Slovenci pa do vladanja nad Srbi nimajo interesa (zaradi manjštevničnosti pa seveda tudi tovrstne moči ne). Da bi namreč polSlovenec Broz in Slovenec Kardelj v imenu Slovencev zatirala Srbe, kot ~~seveda~~ tudi včasih sliši, je pač trditev brez dejanske utemeljitve.

Naj navedem Mihizov stavek, ki je avtorju v čast, saj izraža strpnost in odprtost do drugih. Glasí se : "Čas je, da se pošteno, s premislekom in dostojanstvom razidemo, da krene vsak po svoje, kamor želi in kamor mu je dano, če se nam že ni posrečilo živeti skupaj složno in pametno". Če bi začeli srbski intelektualci misliti in govoriti podobno, bi morda vendar malo izbokjšali zastrupljeno ozračje,

ki gaje neutrudno razširjale in potencirale Politike (itd.) z intenzivnim zlivanjem gnojnice po Slovencih.

Mihiz tudi pravilno opazi, da "svobodne Jugoslavije sploh ne more biti". Dosedanji Jugoslaviji sta, kot jeznano, temeljili naprisli (isto velja tudi za sovjetsko skupnost narodov!), demokracija pa tak tip države razbije na sestavne dele. Navadno sprenevedanje je govoričenje jugoslovanskih, sovjetskih in raznih zahodnih politikov o sočasnem obstajanju demokracije in centralizma v omenjenih dveh državah. Tu gre le za ali-ali : ali demokracija in razdelitev na sestavne dele (kvečjemu konfederacija) ali diktsura in ventralizem (unitarizem).

Dodajmo še, da Mihiz povsem razume, "zakaj hočejo imeti Slovenci svojo lastno vojsko" ! In še en udarni Mihizov stavek : "Zgodovinsko in zdravilno si bomo odpočili, tako Slovenci od Srbov kot Srbi od Slovencev". Glede odnosov v kulturi pa lahko zegotovim gospodu Mihizu (upam, da ne le v lastnem imenu) naslednje : ne glede nakakršnega koli Miloševića bomo še vedno z občudovanjem in naklonjenostjo brali kekega Borislava Pekića.

Andrijan Leh

Skupno jedro imperialnih siren

"Če se ne bo dalo sporazumeti z južnimi "brati", tedaj neodložno Prepernova samostojna Zedinjena Slovenija ...", tako je dejal Bojan Štih z v svoji Politični oporoki, napisani leta 1984 in objavljeni tudi v Neodvisnem dnevniku 15. decembra 1990. Štihovo pisanje pa se je (najbrž kot nemerni¹ paradoks) znašlo natisnjeno ob članku slavilca preteklih časov Julija Zalokarja (Plebiscit demokratskih siren).

Zalokar izreže v svojem članku sicer navidezno z²akrbljenost za Slovence, v resnici pa ga muči le "jugoslovanski kompleks"; briga ga torej državni okvir in ne narodne koristi. Le-te zmotno povezuje samo z Jugoslavijo. Očitno enostranskost in pristranskost gospoda Zalokarja kaže nekoliko dopolniti. Pakar k stvari. Zalokar trdi, da Jugoslavija ni nastala kot neka versajska tvorba ali pa celo kot rezultat nekakšnega srbskega imperializma". Številna zgodovinska in politična dejstva ne govore v Zalokarjev prid. Zalokar se navduši nad ustanovitvijo slovenske univerze v prvi Jugoslaviji, pri tem pa prezre, da se je žep³ ust⁴evovitvi te države uradno razvijala ideja o "troedinem narodu" (in celo jeziku!), usmerjena unitaristično in s tem razvojno v eliminacijo Slovencev. Zalokar, ki druge obtožuje nerealnosti in sanjarjenja, pa sam ponuja nerealno sanjarjenje o tretji Jugoslaviji! Program le-te je že izdelan: "moderna federacija" po srbsko⁵kosovskem receptu.

Zalokarja skrbi tudi obrambni vidik naše neodvisnosti. Res na tem svetu ni absolutne varnosti in večji stalno zatirajo manjše. Seveda pa Zalokar govori le o nemško-avstrijski Scili, srbsko Keribdo pa prezre. Vendar pa so v sedanji Evropi postala zasedanja raznih dežel malo verjetna; sedanji imperializem vse opravi z ekonomijo in

ne z zasedanjem ozemelj. Obenem pa bodo evropskoⁿⁱ varnostni dogovori nedvomno veljali tudi za Slovenijo (le zakaj naj bi bili ^{mi} izjema?). "Sivno je seveda tudi mišljenje, da bi ravno jugoslovanski državni okvir ubranil Slovenijo pred tujim napadom. Jasno je, da danes lahko katerskoli velesila uniči manjšo državo že kar z raketami, ne da bi sploh poslala kake vojske ^{na} njeno ozemlje. Po drugi strani paše tako velike vojske ni povsem uspešna v spopadih ^{na} tujem ozemlju, četudi z manjšimi državami (Vietnam, Afganistan ipd.). Dogaja se tudi tak paradoks, da Sovjetska zveza kot velesila, ki lahko uniči svet, ne^{more} organizirati svojemu prebivalstvu osnovne preskrbe s kruhom in krompirjem. Tudi to, da so neli prenegovali velike, ni nobena novost (v starem veku Grki Perzijci, zdaj Izraelci Arabci ipd.). Tudi ^{to} stvari pač relativne.

Najpresenetljivejša trditev pa je zaobsežena v Zalokarjevem ⁱⁿ naslednjem stavku: "Odcepitvi Slavenije, razbijanju Jugoslavije, Češkeⁱⁿ Slovaške, Sovjetskeⁱⁿ zveze itd. ploska ^{se} nova^rjava internacionala, ki ni drugega kot alternativna svetovnaⁱⁿ protirevolucija." Naravnost zabavnaⁱⁿ je povezava unitarizma z "revolucijo" in osamosvajanja narodov (= separatizma) s "protirevolucijo". V tovrstnem žargonu se mi zdi mnogo bolj utemeljeno ravno nasprotno: narodno osamosvajanje je "revolucionarno", unitaristične diktature pa so "protirevolucionarne". ^{Kar} ~~Utrditev~~ neverjetna^{pa} je Zalokarjeva trditev, da osamosvojitvenim težnjam narodov "ploska ^{se} nova^rjava internacionala"! Torej po Zalokarju neobstajajo množične ^{ali} kar večinske težnje ⁱⁿ zairanih narodov v Sovjetski zvezi (Litovcev, Letoncev, Estoncev, Ukrajincev itd. itd.), da bi se rešili veleruskega hegemonizma? Slovaki se mar neborijo utemeljeno za enakopravnost s Čehi? Slovenci naj se kar sprijezajo s statusom srbske kolonije?

S tem da Zalokar ravnodušno prezre vse težnje manjših narodov po samostojnosti (m^ogogrede : Ukrajinci so celo eden večjih evropskih narodov !), nedvomno pove, da se zavzema zgolj za unitaristično (in s tem diktatorsko - to je nujno povezano !) ureditev v večnacijskih državah. V tem k, ko opozarja na antisemitizem v Poljski in Madžarski, ⁷papovsem pozabi na za nas mnogo bolj pereča genocidna gesla proti Slovincem, objavljena v srbskem listu NON 10. maja 1987 (Slovence je enostavno treba ⁷ukiniti; Potrebujemo bratomorno vojno, dokler jih ⁷(namreč Slovencev, op. A.L.) ne iztrebimo ...). Če ~~imamo~~ ⁷imamo gospod Zalokar tovrstne izjave za prikupen izraz bratsko-enotnostnih povezav, je to pač njegov problem.

⁷Zakonec bi predlagal gospodu Zalokarju, da prebere trezne besede znanega pesnika in zavednega Slovence Janeza Menarta v sobotni prilogi Dela (15. decembra 1990 - A k čemu ostanemo ?). Če bo tudi potem ostal trdnj pri svojih "demon^uskih sirenah", mu za slovo sporočam znani Preš^ernov verz : "Ne združenja, ločitve zdaj so časi."

Ljubljana, Društvena 9

Andrijan ⁷Lah

Jugoslovansko vprašanje

... ta lepi umotvor, /ta svet – po sredi mu gre razdor,/ kdor pravi »ne«, si laže... (Oton Župančič)

V pričujočem razmišljanju obravnavam t. i. jugoslovansko vprašanje delno z zgodovinskega, delno s sedanjega zornega kota. Dokler še ni obstajala jugoslovanska država (SHS), torej do leta 1918, se je kazalo jugoslovansko vprašanje predvsem kot način – najčesče idealiziranega – združevanja v raznih državah živečih sorodnih – a zgolj jezikovno – narodov. Od ustanovitve jugoslovanske države pa se je jugoslovansko vprašanje spremenilo v realistični okvir tehtanja o primernem sobivanju teh istih narodov. Ni treba posebej poudarjati dejstva, da se je omenjeno vprašanje v zadnjih letih zaradi številnih nerešenih odnosov izrazilo »gordijsko« zapletlo, ne da bi bila ponujena kaka dobra možnost rešitve v stilu Aleksandra Velikega (t. j. presekanje vozla). Dodati pa je seveda treba, da so zapleti, in to hudi, vseskozi bili, le da jih do nedavnega nismo mogli jasno in glasno artikulirati.

Potem ko je Avstro-Ogrska propadla predvsem zaradi tega, ker ni nudila svojim tolikim različnim narodom temeljne enakopravnosti, je prva, kraljevska Jugoslavija pokazala, da se iz zgodovine ni ničesar naučila. Centralizacija in unitarizacija pod srbskim žezlom (dinastija, vojska, policija) sta podrejene narode le odbijali od države in ne pridobivali zanje. Federalizem v drugi, avnojski Jugoslaviji je sprva obetal boljše možnosti. Vendar je centralizirano kraljevsko oblast nadomestila centralizirana partijska oblast, v obeh primerih s sedežem v Beogradu.

Z razvojem demokratizacije se je vse bolj kazal »pluralizem interesov« pri raznih narodih v državi (podoben proces poteka tudi v SZ) in čedalje bolj so se kristalizirala različna gledanja na državo oziroma na skupno bivanje v državi. Na kratko je to današnji odnos med zahodom in vzhodom države ali kar Slovenijo (Hrvaško) ter Srbijo. Sedanji unitaristi s svojimi vsiljevanji o »rešitvi« države ponovno dokazujejo, da se iz usode Avstro-Ogrske in prve Jugoslavije niso ničesar naučili. Seveda pa ti »poklicni Jugoslovani«, v glavnem politiki in birokrati iz Beograda (pretežno Srbi), ne marajo demokracije in konfederacije zaradi izgube svoje oblasti in svojih koristi.

Tolikanj ponavljano geslo enotnost skuša enostavno, a brezuspešno prekriti temeljne kulturne in

civilizacijske različnosti jugoslovanskih narodov. V bistvu sploh ni jasno, kaj ta »enotnost« pomeni. Ali naj bi »enotno« (enako?) mislili, verovali, govorili, delali itd. itd.? Vsekakor je očitno, da je to povsem nemogoče. Enotnost je v bistvu le unitaristično nasiljevanje. Ali ne bi rajši poudarili enakopravnosti ob različnostih in pa čisto gospodarskih, stvarnih interesov namesto ideoloških plašnic? Vprašanje pa je, ali je mogoče najti skupne interese in doseči sporazum ob medsebojnih očitanih o izkoriščanju in celo v okoliščinah, ko je Srbija napovedala gospodarsko vojno Sloveniji in s tem praktično že izpeljala razdor v državi oziroma svoj separatizem.

Ce država ne uspe urediti niti tako izizzvalnih nasprotij in ne more ali noče zaščititi enega dela (naroda) države pred drugim, naglo izgublja svojo utemeljenost. Civilizirana država je pač za to, da s pravnimi sredstvi pomaga družbi (ljudem), sicer res ni jasno, zakaj naj bi jo ljudje podpirali. Komunistična država (oblast) je seveda utemeljena drugače: od ljudi zahteva zgolj pokornost in celo to, da jo slavé ne glede na to, kaj država (sistem) ljudem nudi. Zgodovinski spomin pove, da je bil že v zgodnjih staroveških državah človek (državljan) obravnavan zgolj kot uporabno gradivo vladarjev. Že v Ehnatonovi Himni sončnemu bogu (14. stol. pred našim štetjem) preberemo med drugim: »Kadar se dvigneš, ljudje se rodé, da za kralja rastó«. Očitno je, da kak komunistični vodja v 20. stoletju misli še povsem enako (ob nepriznavanju meščanske demokracije se je komunizem pač znašel v fevdalizmu ali kar v suženjstvu – sistem gulagov). Razlika v utemeljenosti enega in drugega vladarstva pa le obstaja. Ehnaton in vladarji do buržoaznih revolucij so bili »po božji volji«, komunistični pa le »po volji zgodovine«, česar pa sama zgodovina ni potrdila. Propadanje socialističnega sistema samo po sebi sicer ne ograža Jugoslavije kot države (jugoslovansko vprašanje so komunisti podedovali in ne rešili). Njen bistveni problem je pravzaprav v tem, ker ji primanjkuje bistvenega skupnostnega veziva. Nekateri, zelo si prizadeva ob tem zagrebški profesor Matvejevič, iščejo tako vezivo v t. i. jugoslovanstvu, o katerem pa nihče ne mora določneje povedati, kaj bi

Kot v grajskem stolpu
v mračni sobi
zaprt je mlad jetnik.

– Kaj pa delaš, bleda stvar,
ko zunaj sonce gospodari,
od ihte kréga svet se, tre?

– Skrčen kakor v cvetu plod
v somraku postelje čemim,
trdno stiskam veke
in niti v sanje ne pustim
ne sonca ne človeka.

– Kaj pa delaš, mrka stvar,
ko noč razširi svojo moč
in zemeljske luči
z vesoljem govore?

– Tedaj se zibljem na pramenih,
bolj pisanih kot mavrica:
krepkejši kakor jeklenice
se med planeti pno,
med zvezdami brnijo tiho,
kot ljuba me pestujejo.

– Pa kaj želiš, tihi jetnik?
Po čem hlepiš? Se kaj bojiš?

– Življenje teče, kakor ve.
Kaj bi želel, kaj bi se bal...
Jetnik sem bil in bom ostal.

– Kaj je tvoj greh,
da si odpisan za ves svet
in ti je družba kamen bled?

– Krivda? Greh? Zakaj? Čemu?
Naj odkupujem staro zlo?
Morda še sploh vzkali ni,
morda je že pozabljeno.

to še bilo razen državljanstva (nacionalnost je očitno privlečena za lase oziroma je le podvajanje državljanstva). Tako pridemo do ugotovitve, da ima vsak narod svojo nacionalno mitologijo in zgodovino in da drug do drugega v glavnem ne kaže dosti razumevanja, kot pa zdaj vidimo, niti nujne strpnosti. Srbom nič ne pomeni Karantanija, Slovincem ne kosovska bitka, Makedoncem ne upor Zrinskega in Frankopana, Hrvatom ne Kruševska republika, s srbskega stališča je osvojitve Makedonije v balkanskih vojnah osvoboditev, z makedonskega pa zasedba itd. itd. Tudi iste besede ne pomenijo v različnih delih države istega. Npr. Jugoslavija pomeni v Sloveniji, na Hrvaškem in še kje skupnost enakopravnih narodov,

v Srbiji pa predvsem Veliko Srbijo, v kateri so posamezne dežele nekaj vojni plen, drugi narodi pa nekaki podložniki, ki naj bi se čimprej posrbili.

Seveda kaže to na popolno nerazumevanje nastanka prve in druge Jugoslavije. Obe sta namreč nastali po dogovoru (političnih elit): prva 1918 z zlitjem dober mesec trajajoče Države Slovencev, Hrvatov in Srbov s kraljevino Srbijo (in kraljevino Črna gora); druga s t.i. avnojskimi sklepi leta 1943. Obakrat v izjemnih vojnih okoliščinah in ne ob kakem referendumskem odločanju (majska deklaracija 1917 še vedno pomeni zgolj izjavljanje za trializem in za habsburški vladarski okvir). Posebej velja omeniti ključno vlogo Bosne (razumljivo: centralna jugoslovanska dežela) pri jugoslovanskem dogajanju: prva Jugoslavija je zrastle pravzaprav iz sarajevskega atentata (1914), druga iz bosanskega Jajca (nedvomno simbolno ime). Dodamo pa lahko še ugotovitev, da se je jugoslovansko vprašanje v modernem smislu sploh začelo z avstrijsko okupacijo Bosne in Hercegovine 1878, torej z neposrednim stikom pretendentov – Avstro-Ogrske in Srbije – na isto ozemlje.

Največja pomanjkljivost unitarističnega gledanja na Jugoslavijo je seveda v neupoštevanju večstoletne ali kar 1500-letne črte ločnice, ki je šla domala ravno preko sredine današnje Jugoslavije. Leta 395 je cesar Teodozij razdelil tedaj že propadajoče rimsko cesarstvo v dva dela: zahodni s centrom v Rimu in vzhodni s centrom v Bizancu (Konstantinoplu) in s tem le potrdil že prejšnjo rimsko-grško vplivno sfero. Mejna črta je šla od Jadranskega morja navpično (nekako od sedanje črnogorske obale) na Sirmium (Sremsko Mitrovico). Ker je zahodnorimsko cesarstvo že 476 zaradi germanskih vdorov dokončno propadlo, je v naslednjem stoletju bizantinski cesar Justinijan za krajši čas razširil svojo oblast nad delom zahodnorimskega cesarstva (Italija, sedanja zahodna Jugoslavija). S slovanskimi vdori v 6. stoletju je bilo v glavnem konec neposredne bizantinske dominacije na sedanjem ozemlju Jugoslavije, močni politični in kulturni vplivi iz Bizanca pa so še stoletja delovali zlasti na vzhodnem ozemlju današnje Jugoslavije (posebej še na cerkvenem področju, ko se je 1054 dokončno ločila vzhodna – pravoslavna cerkev od zahodne – katoliške).

Po slovanski naselitvi (puščam odprto možnost o že prej naseljenih slovanskih Venetih od Baltika do severnega Jadrana) so se oblikovale manjše države, ki so pravzaprav že najavile današnje federalne enote: slovenski Karantanija in Panonija, Hrvaška, Bosna, Srbija (Raška), Črna gora (Duklja); začetek makedonske državnosti pa je že v predсловanski Makedoniji, pozneje pa tudi v kratkotrajni Samuelovi državi (okoli 1000). Meje teh držav so se v stoletjih precej menjale, o njih pa so odločali tudi ali kar predvsem močni sosedje. Na severu so nadomestili Rimljane germanski Franki (cesar Karel Veliki okoli 800) in bistveno vplivali na Slovence in deloma Hrvate. Madžari, ki so prišli v 10. stoletju v Panonsko nižino, pa so postali nevarni mejaši Hrvatom (od 12. stoletja je bila tudi personalna unija med Madžarsko in Hrvatsko). Če dodamo še politično, gospodarsko in kulturno vlogo italijanskih Benečanov v Istri in Dalmaciji, je seznam tujih vplivov v zahodnih delih sedanje Jugoslavije v glavnem izpolnjen.

V vzhodnem delu današnje Jugoslavije so bizantinske politične vplive nadomestili deloma bolgarski, od 14. stoletja pa zlasti turški. Preko propadajočega bizantinskega cesarstva so Turki vdiral na Balkan in ga do 16. stoletja v nenehnih osvajanjih vključevali v svojo državo, ki je v bistvu nadomestila bizantinsko cesarstvo (1453 so Turki zasedli tudi Carigrad). Po zmagi nad Madžari pri Mohaču (1526) so Turki zasedli velik del Madžarske in Hrvaške (meja je potekala tako rekoč blizu Zagreba, Bihač in Požega sta bila npr. v Turčiji). Habsburžani, ki so postali od 16. stoletja tudi madžarski kralji, so vodili sprva obrambne, od 17. stoletja pa tudi že napadalne vojne proti Turkom (1683 je bilo še zadnje turško obleganje Dunaja). Vendar so se mejni popravki izvršili predvsem na severu (Madžarska, Vojvodina). V stoletjih turške vladavine močno islamizirano Bosno in Hercegovino so zasedli Avstrijci šele 1878 (kot rezultat politične kupčije na Berlinskem kongresu). S tem se je zahodna, nemško-madžarska sfera (od 1867 je obstajala dualistična Avstro-Ogrska) polastila večjega dela južnoslovanskega ozemlja in glede na logiko nacionalnega razvoja v Evropi sprožila tudi jugoslovansko vprašanje. Tako smo spet pri Bosni kot ključu jugoslovanskega vprašanja (Ključ – ponovno simbolno ime – je tudi trdnjava, ki so jo Turki osvojili leta 1463, kar je pomenilo konec bosanske srednjeveške države).

Na obeh straneh rimsko-bizantinske (grške) in avstrijsko (nemško)-turške meje pa se je stoletja razvijala tudi različna kultura. Nesmiselno je govoriti, da je boljša zahodna ali vzhodna, nujno pa je povedati, da je ta različnost bistvena in odločilna in da je ne moremo ukiniti s kakimi državnimi dekreti.

Ko nekateri govorijo o »jugoslovanski sintezi«, ni jasno, ali mislijo na vsoto nacionalnih pojavov in dosežkov ali na malo tega, malo onega (pêle-mêle sistem) ali na prevlado večinskega (tj. srbskega) načela. Poskusi reševanja jugoslovanskega vprašanja v centralistični smeri ne obetajo dobrih možnosti, saj centralizacija očitno peša celo v SZ. Razviti narodi (npr. baltski) pač ne pristajajo več na položaj ruske kolonije.

Rešitve jugoslovanskega (in sovjetskega) vprašanja gotovo ne more biti brez zanesljivega občutka vseh narodov v državi, da so enakopravni in da jim država omogoča svoboden razvoj in razmah. Zgolj v dokončen razdor vodita teorija in praksa, da so eni (npr. Srbi) »pravi« Jugoslovani, drugi (Slovenci, Hrvati, Albanci...) pa sumljivci, separatisti itd. Dokler živimo v skupni državi, je vsak slovenski (hrvaški, albanski, makedonski...) pogled (predlog, pobuda) enako »jugoslovanski«. Če pa tega ni mogoče več dogovorno doseči, potem dokončno stopamo v Srboslavijo, drugi narodi pa so iz te države »izgnani« ali ostajajo v njej podrejeni. Nadaljnje spraševanje o Jugoslaviji nas privede do statusa narodov in narodnosti oziroma do tega, ali je Jugoslavija država jugoslovanskih narodov ali državljanov Jugoslavije. (S tem v zvezi velja ponovno opozoriti na neustreznost besedila v himni Hej, Slovani, saj le-ta ne nagovarja vrste narodov, ki živijo v Jugoslaviji, nagovarja pa številne narode, ki ne živijo v Jugoslaviji). Glede na to, da živijo v državi pripadniki številnih neslovanskih narodov (Albanci, Madžari, Italijani,

65
– Kdo te je zaprl: oče, mati?
Sovražnik tvoj?
Kdo ima v rokah ključ?

– Ne vem, kdo mi je bil sodnik.
O tem ne premišlujem.
Jaz sem jetnik.
Vrata ti lahko odprem,
saj ključ imam. Se čudiš?
Le pojdi ven,
pa grizi, dirjaj in hlastaj.
Pozabi name. Jaz bom nate.

– Pa ... ti ni žal sveta, ljubezni?
O, zdrami se, pobegni!
Užij, kar se užiti da.

– In kaj se da? Oči je dvoje,
le ena usta, ena duša in telo.
Če roke sprožim v ravnotežju,
sem os veselja. Človek pač.
Ne prigovarjam ti: Ostani.
Vsak je jetnik in svoj ključar.
Ljubezen cvete v žarkem soncu
in v sómraku za kletno lino
kot v prhkem loncu rožmarin.

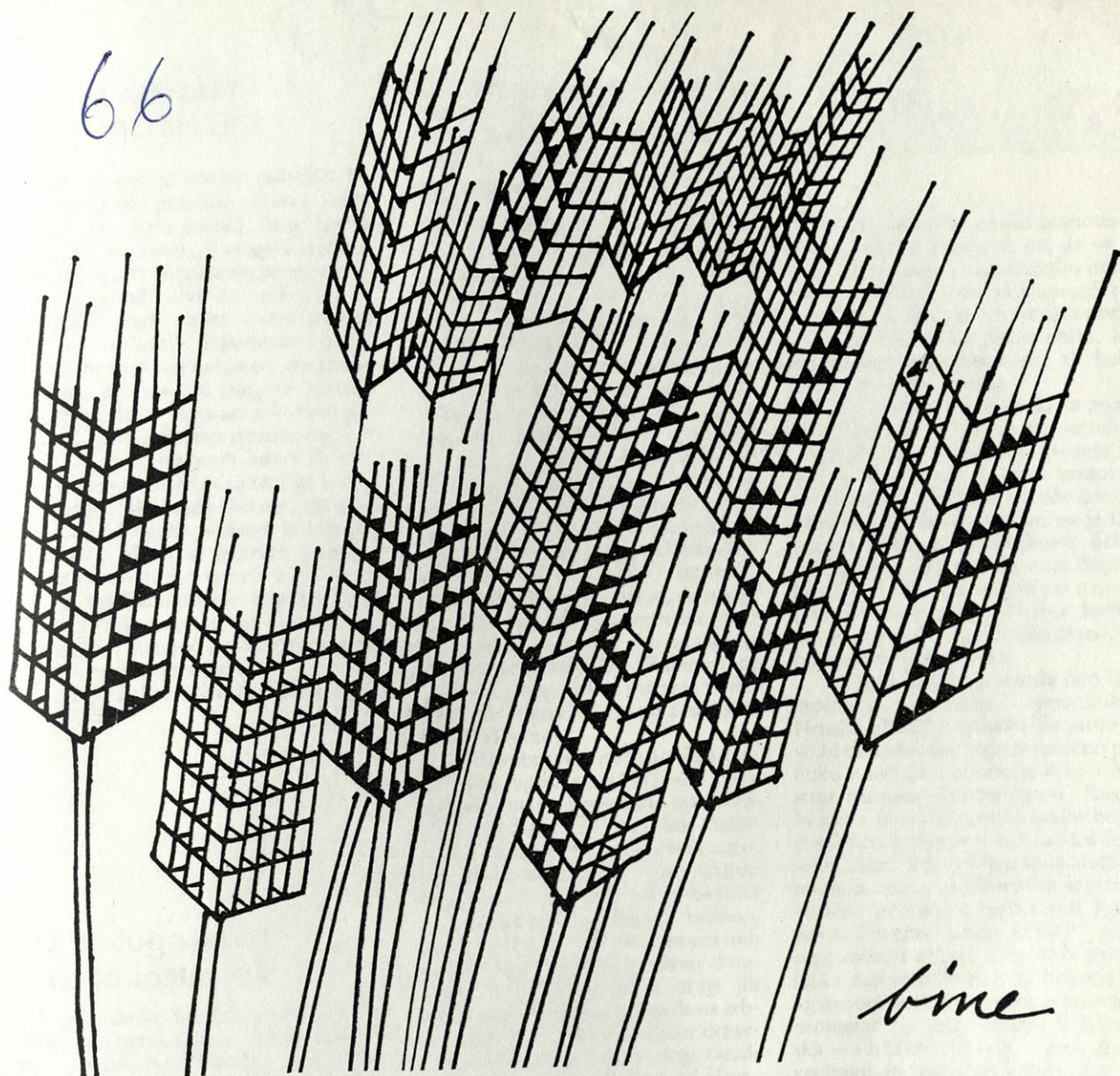
– Pa misliš kdaj: Potem bo konec,
za vselej vsega ...

– Konec? Milijarde koncev.
Gledam travo skozi lino:
sami konci.
Še ena travna bilka več –
pa kaj?

Neža Maurer

Romuni, Turki...), bi se zdelo, da je ustrežnejša druga opredelitev. Ne priznavati npr. Albancem vseh pravic in jim potem očitati separatizem, iredentizem itd., je ne le nelogično, ampak že kar sprevrženo. Ob tem se dotaknimo tudi t. i. kulturnega prostora (kulturnih prostorov). Bistvo kulturnega prostora je pač povezovanje v okviru naroda (narodov) oziroma jezika (jezikov) in preko okvira države (držav). Skupni kulturni prostor sestavljajo npr. Madžari v Madžarski, Romuniji, Slovaški in Jugoslaviji (in še kje), Albanci v Albaniji in Jugoslaviji (in še kje), Italijani v Italiji, Jugoslaviji in drugod itd. Ne uvidim, v čem bi bil tu problem, saj imamo opravka vendar s kar najbolj naravnim početjem (seveda: nevarni tuji vplivi!). Pri nas je vsaka nova pobuda takoj sumljiva, kar kaže na globoko konservativnost sistema. Slovenski kulturni prostor je takoj izzval ostre odmeve pri nekaterih budnežih v Srbiji in takoj se je pojavila antiteza o jugoslovanskem kulturnem prostoru. Jasno je, da gre za povsem različni zadevi: narodni (jezi-

66

Bine Rogelj: Kar na polju sejemo, to bomo želi!

kovni) okvir in državni okvir; v slednjem povezovanje tako ali tako odprto poteka (izjema so pač usmerjene prekinitev stikov!).

Večkrat slišimo iz uradnih ust izjave, da je jugoslovanska armada edina ustanova, ki povezuje Jugoslavijo. Seveda izraža tovrstna izjava velike dvome v obstojnost države, saj potrjuje predvidevanja, da države ne družijo interesi, ampak zgolj sila. Svojo povezovalno vlogo pa opravlja armada z uporabo le enega, tj. srbskega, jezika (večjezični napisi na vojašnicah so zelo skromen dosežek federalizma v več kot štirih desetletjih). Uporaba enega jezika ima dvojne negativne posledice: pri nesrbskih narodih spodbuja orwellovsko spoznanje o tem, da so vsi enakopravni, eni pa enakopravnejši, pri srbski politiki pa občutek, da armada zastopa njene interese. Nič ne pomaga opozarjanje na uporabo več jezikov v vojskah večnacionalnih držav (v Evropi npr. v Belgiji, Svici, Češkoslovaški in Finski), pri nas ostaja vse pri starem.

Problematično je postalo tudi reklamirano geslo

bratstvo, ki ne nastopa v pomenu prijateljskega sodelovanja, marveč ga srbska politika in časopisje (npr. poziv na genocid proti Slovencem v listu Non, grožnje na mitingih itd.) najavljata predvsem v treh variantah: kot bratski spor, kot bratomor in kot vlogo Velikega brata. Vse te tri različice pa so za žrtevno stran kaj malo vabljive.

Jugoslovansko vprašanje je videti danes kot tlačnje pokrova na kipeči lonec ali kot zasilno »skupdržanje« dveh raznobarnih polovic (posrečena naslovnica v eni od decembrskih Mladin!). Sploh pa lahko nedvomno ugotovimo, da je jugoslovansko vprašanje sestavljeno iz številnih »jugoslovanskih vprašanj«. Ali jih bomo demokratično uravnavali, po zahodnoevropsko – volilno (dogovorno), ne po mitingarsko – rušilno (nasilno), bomo kmalu izvedeli. Do takrat pa si okrepimo duha z modrimi besedami iz Goethejevega Fausta: »To je modrosti vseh modrost: / le kdor ju mora vsak dan priboriti, / zasluži si življenje in prostost«.

JANEZ MENART: STIHI MOJIH DNI

Janez Menart je s svojo jubilejno retrospektivno pesniško zbirko Stih mojnih dni znova potrdil, da je močna pesniška osebnost. V njegovi literarni delavnici, kjer se porajajo pesmi v velikem loku od lirike do epike, mu je slovenski jezik voljan kakor mehka glina v spretnih kiparjevih rokah. Z mojstrskim obvladanjem jezika ter odlično poznavajoč njegove izrazne možnosti zmore Menart slikovito, natančno in angažirano izraziti vse, kar hoče, to je od intimnih čustev do plastičnih opisov oseb in zunanjega sveta. Je virtuoz slovenske besede, temeljit poznavalec nauka o bistvu in formah pesništva, zlasti še metrike, njegova dejavna domišljija in velika erudicija pa se medsebojno ne le prepletata, marveč tudi bogatita ter idealno dopolnjujeta, zlivajoč se pri tem v vedno nove literarne umetnine.

Vojan. T. Arhar, Neodvisni dnevnik ■

Ali je Jugoslavija srbska lastnina?

Za pripadnike nesrbskih narodov (v državi jih ni tako malo) se zdi odgovor na zastavljeno retorično vprašanje nedvoumen: ne. Drugačna pa je stvar z uradnega, manj uradnega ali povsem neuradnega srbskega stališča. Kolikor bi danes nekateri srbski predstavniki ne odgovorili na vprašanje z direktnim »da«, pa bi se verjetno reševali v taktiziranje z »ne ravno, toda...«. Izkušnje iz stare Jugoslavije pričajo, da srbska (kraljevska, buržoazna...) politika ni poznala v zvezi z navedenim vprašanjem nikakršnega »toda«, ampak le »da«. Gluhi bi bili, če ne bi ob novem srbskem državnemstnem gibanju zadnjih let, ob političnih nastopih njihovih prvakov, ob usmerjenem poročanju njihovih množičnih občil in ob usmerjeno ponavljajočih se glasovih iz ljudstva ne slišali mnogih da-jev na naše vprašanje.

Na čem temelji tovrstno politično prepričanje? Očitnejši razlogi za to so predvsem trije: 1) državnotvorni razlog, 2) razlog številčnosti Srbov v državi in 3) srbska prestolnica Beograd je obenem tudi prestolnica Jugoslavije.

Oglejmo si prvi razlog. Prva Jugoslavija (sprva Država SHS, kar ni brez pomena!) je nastala ob koncu 1. svetovne vojne iz Kraljevine Srbije, Kraljevine Črne gore in kratkotrajne Dr-

žave SHS, ki je povezovala avstrijske južne Slované (sedanjo Slovenijo, Hrvaško, Bosno in Hercegovino ter Vojvodino). Makedonija tedaj ni bila upoštevana, obsežena je bila v pojmu Južna Srbija. Prednost, ki jo je imela Srbija ob združitvi 1. 12. 1918, je bila seveda v spretni politiki in organizirani vojski. Avstrijski južni Slovani tedaj niso imeli ne ene ne druge oziroma oboje v zametkih. (Kako je bila priključena Črna gora, je še dodatno vprašanje). Zato so se v nekaki naivni dobri veri pustili preslepti, verjeli so širokosrčnim demokratičnim obljubam tedanjega srbskega regenta (poznejšega kralja) Aleksandra Karadjordjevića in pristali v unitarizmu. V spominih srbskega politika iz Hrvaške Svetozarja Pribičevića (brali smo jih nedavno v odlomkih v zagrebškem Danasu) izvem o tem dogajanju marsikako tehtno informacijo. Tudi to, da je srbska vojska osvobodila avstrijske južne Slované, ne drži, saj tezo zanika že oblikovana Država SHS! Zanimivo pa je, da so Srbi sprejeli (z varianto v vrstnem redu) naziv države od avstrijskih južnih Slovanov!

Državnopravni razlogi pri nastanku druge Jugoslavije (1945) so kajpak še mnogo manj »prosrbski« (na avnojskem zasedanju 1943 so se kot enakopravni srečali predstavniki vseh narodov bivše Jugoslavije, v partizanski vojski pa so se tudi borili pripadniki vseh narodov v Jugoslaviji). Mešanja državnopravnih in naravnopravnih srbskih stališč naj se le bežno dotaknem. Vuk Drašković in drugi jih uporabljajo različno, pač glede na srbske koristi: na Kosovu veljajo državopravni (zgodovinski) razlogi zaradi srednjeveške srbske države, na Hrvaškem pa veljajo za tamkajšnje Srbe naravnopravni razlogi, vse nekako po izreku: kar je tvoje, je moje, kar pa je moje, te nič ne briga.

Nadaljujmo z drugim razlogom. Dejstvo, da so Srbi relativno najštevilčnejši narod v državi, še ni nikaka utemeljitev za to, da bi prevladovali ali kar vladali v vsej (in bi federativno urejeni!) državi. Tu se znajdemo pri tistem znanem orwellovskem stavku: vsi so enakopravni, toda nekateri so enakopravnejši. Federalne (ali konfederalne) enote bi morale pač biti suverene vsaka na svojem ozemlju, a enakopravne pri skupnih zadevah (kako je s to zadevo danes, nam kažejo jugoslovanske razmere v nadvse jasni luči!). Z unitarističnim (in tako reklamirano »demokratičnim«) načelom »en človek – en glas« je mogoče na kratko opraviti z vsemi pravicami manjših narodov, od ekonomskih do kulturnih. V zvezi s tem velja poudariti, da celo v Sovjetski zvezi, ki je bila vseskozi utemeljena na veleruskem hegemonizmu, z nastopajočo demokratizacijo oživljajo pravice manjših narodov: Litovci, Letonci, Estonci idr. hočejo biti

na svojem ozemlju enako gospodarji, kot so Rusi v Rusiji, ne pa, da so na lastnem ozemlju drugorazredni prebivalci, priseljeni Rusi pa vladajoči narod. Teza o vladajočem narodu obstaja le do takrat, ko deluje oblast kot imperialna (imperialistična) ali kolonialna (kolonialistična).

Naj dodam ob tej točki še pomislek k tezi, da je Jugoslavija potrebna predvsem zaradi skupnega bivanja Srbov v eni državi. Ta teza ponovno omalovažuje vse druge narode kot zanemarljivo količino, pridati pa je treba, da tovrstna namembnost držav (združenje enega naroda v eni državi) ni v Evropi realizirana niti pri največjih narodih (Francozi, Nemci, Italijani), kaj šele pri srednjih (Madžari), da o manjših ne govorimo.

In še tretji razlog, morda celo najmočnejši (3. stopnja – presežnik!). Nemški Dunaj z nemško dinastijo je vodil tudi nemško hegemonistično politiko v večinsko nemški državi Avstriji oziroma Avstro-Ogrski. Ruska Moskva je vodila (vodi) rusko hegemonistično politiko v večnarodni Sovjetski zvezi. Srbski Beograd je vodil in poskuša znova voditi srbsko hegemonistično politiko v večnarodni Jugoslaviji. Povezava centra države – glavnega mesta z državo nasploh je psihološko najrazumljivejša, za pripadnike »glavnemestnega« naroda tako rekoč neomajna (iz tega izhajajo ludvikovska – »država sem jaz« – gesla o sovražnikih in izdajalcih države, kar velja za vse tiste, ki se ne strinjajo z »glavnemestnim« političnim in javnim mnenjem), za pripadnike drugih narodov izven glavnega mesta pa nepriljučna ali celo odbijajoča.

Če bi hotela »glavnemestna« oblast pritegniti celotno prebivalstvo države, bi morala ravnati izrazito protunitaristično, nevtrarno, posredniško in ne izključujoče, enostransko ali pristransko (kako ravna država pri nas, lahko nazorno opazimo pri dogajanjih na Kosovu, a tudi pri odnosu do Slovenije). Brali smo že tehtne in dobronamerne predloge, da bi se v enem mestu centralizirana oblast razdelila v več mest. Taka distribucija državnih organov bi vsekakor pomembno prispevala k enakopravnemu počutju različnih narodov v državi in k širšemu solidariziranju z državo nasploh.

Zadajmo si ob zaključku še hipotetično vprašanje: kakšen bi bil srbski odnos do države, ko bi vsi vladni organi, vsa državna uprava itd. bili koncentrirani npr. v Sarajevu ali celo v Zagrebu? Ali uganete, kje bi nezadržno začel razsajati »separatizem«?

Andrijan Lah ■

68

(redakcija!) 14. 1. 91

Unitaristične blodnje novega orjunaštva

pokus
Dnevnik

Da papir vse prenese, nam potrjuje tudi zapis v Neodvisnem dnevniku (9.1.1991) z naslovom Jugoslavija brez republik! Povedano je, da gre za izjave dr. Đejana Jelovca, profesorja na beograjski fakulteti organizacijskih ved. Čutiti je, da je temu prodornemu umu in odločnemu reorganizatorju države napoti predvsem eno : stvarnost; težave s stvarnostjo pa rešuje ta gospod pač tako kot že številni ideologi pred njim : če se stvarnost ne ujema z njegovimi idejami, toliko slabše zanjo !

Gospod profesor najprej pove, da "nihče nima monopola niti na jugoslovanstvo niti na Jugoslavijo". Pri tem je skromno pozabil omeniti, da to omejevanje monopola ne velja zanj. Nato napade enounje in brezounje drugih, njegovo enounje pa je na trzišču tolikih idej seveda edino odrešilao ! Spravi se tudi nad "pastirje in rešitelje naroda", nad samozvane (!?) karizmatike voditelje, nad politični elitizem, kar že to gospodu profesorju pomeni. Zatem pa ponudi svojo edino odrešilno idejo : republiko Jugoslavijo in državljane Jugoslavije; narodov (noteči element !) gospod profesor sploh ne omeni, zato tudi narodnih pravic ne. Suverena Jugoslavija bo razdeljena v 35 regij, npr. Bačka, Banat, Baranja, ... Zeta, Zgoranje, Vlačka. Vendar že gospod profesor demokratično širokosrčen : nikakor ne insistira ravno na 35 regijah, dopušča očitno tudi kako več ali manj. Vrhunec profesorjeve domiselnosti pa je v izjavi : "Meje teh regij bi določili naknadno". Ni jasno sicer, kdaj (!?), zamejitev pa bi gotovo znal voditi edino veliki organizator profesor Jelovac.

Na prvi pogled se zdi, da je solipsistično potonjeni profesorjev duh povsem neprisoten na stvarnem zgodovinsko-geografskem prizorišču. Vendar bi podobna izjava nekega Dušana Lužajca, podpredsednika glavnega odbora Stranke Jugoslovenov za Srbijo (Pavliha, 9.1.1991) le

pričala, da gre pri vsem tem še za zadnje udarno-velikopotezne unitaristične načrte v šestojanuarskem smislu. Sicer pa : številki 9 in 6 sta si precej podobni, zlasti, če eno od njiju obrnemo ...

Ljubljana, Društvena 9

Andrijaš Lah

Državi, ki ne vzdržita demokracije

Getove je držav, ki zaradi različnih razlogov (predvsem pa zaradi različnih interesov posameznih državnih delov) ne prenesejo demokracije, na svetu več, vendar je naš namen v tem sestavku dotakniti se le dveh, take rekoč vzorčnih primerov. Seveda gre za Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo, ki ju komentatorji zaradi raznolike nacionalne sestave večkrat primerjajo, v zadnjem času pa ju še označujejo kot nevarni žarišči naštetosti - takoj za Bližnjim vzhodom.

Ko skušamo odkriti, kaj je povzročilo probleme v obeh državah, je ede-
ver hitro na dlani : demokracija. Državi sta bili namreč utemeljeni in ohranjeni v diktaturi, demokracija pa načena njun imperialni in centralistični način vladanja. Ni dvoma, da je Sovjetska zveza zgolj nadaljevanje ruskega carskega imperija. Sovjetski federalizem je zgolj okrasnega značaja (pedebno tudi jugoslevanski). Vladal je vedno center, Moskva, Rusi pa se bili državni vladajoči naređ (res jih je v državi največ, a te še vseeno ni razlog da bi vladali npr. v Gruziji), z naseljevanjem Rusev po neruskih sovjetskih deželah pa je centralna oblast skušala držati "sumljive" narede pod budnim nadzorem centralističnega državetverstva. V času leninske, stalinske, brežnjevke idr. diktature je vse skupaj kar delovale. "Buržoazni" nacionalisti (socializem je po izjavah svojih ideologov nacionalna vprašanja na papirju "rešil" !), to ^{so} je vsi, ki se se zavzemali za pravice številnih manjših naredev v Sovjetski zvezi, se pač ^{celi} konačk v ječah in taboriščih ali bili likvidirani. Znana se prisilna seljenja celih "sumljivih" naredev iz enega xx v drug del države ipd. Fraza o socialističnem internacionalizmu je pomenila zgolj uveljavljanje največjega nareda, to je Rusev. "Internacionalizem" se je izkazal torej zgolj kot šovinizem velikega nareda (to je pravzaprav stalen pojav). S podobnim namenem je bila ustvarjena krilatice o sovjetskem naredu, ki bi ga združevali ruska moč, ruska kultura in ruski jezik.

Nastop t.i. glasnosti je pometel x z uradne nabuhlimi ideološkim besediščem kot s hišice iz kart. Izkazale se je, da številni naređi ne ljubijo ruskih gospodarjev in da bi bili rajši samostojni (baltiki naređi, Melšavei, Gruzinci, Armenci, celo ^{ukrajinski} ~~ukrajinski~~ idr.) oziroma da bi se radi nekake rešili imperialnega in kolonialnega oklepa. Jasno je, da take civilizacijske različne naređe v Sovjetski zvezi povezuje samo ruska zasedba. Ruski imperij je primerljiv z vsemi znanimi velikimi imperialnimi in kolonialnimi državami, npr. z rimskim cesarstvom, ki je uspevale telike časa, dokler je trdno držale svoje številne province v sredozemskem območju z močno zasedbene vojske. Ko je postala rimska vojska ^{nezmožna} ~~negotova~~ (prim. germanski najemniki!), se je rimske cesarstvo ^{počasno} ~~ppčasi~~ sesule.

Ker smo še de včeraj gledali Sovjetske zveze kot ene od x dveh svetovnih velesil (rušilne je sicer Sovjetska zveza še vedne velesila, konec pa je z njene konstrukcijsko sestavine), se nam zdi kar čudno, da ob vsej moči ta imperij prepada in da s tem prisestvujemo razpadanju enega zadnjih velikih kolonialnih kelesov. Vse kaže, da z dinezavrske moči ni moče organizirati sodobnega življenja v zapleteni družbi (naređev). Gotove je z vojaške sile še moče ^{držati} ~~držati~~ osamosvajajoče se naređe v centralizirani (diktaterski) državi, na daljši rek pa je stvar izgubljena. Z vojske je še moče ugnati male naređe (Litevce, Estence, ^{Letence} ~~Letence~~), kaj pa Ukrajince!?

Nasploh pa se kaže v zadnjem času čedalje bolj, da so vojaški posegi predragi in celo neučinkoviti. Ali se bo Sovjetska zveza kaj naučila od Angležev in skušala preoblikovati svoj togi centralizem v nekak Commonwealth v bistvu samostojnih, s vendar z nekakimi koristmi povezanih enot, bo pokazala bližnjaprihodnost.

Ceprev nekateri menijo, da med Rusijo - Sovjetsko zvezo in Jugoslevijo lepi bistvenih podobnosti, se mi zdi, da je vendarle primerljivosti kar dovolj. Resda je razlika velikosti obeh držav,

vendar - kot [~]pravi latinski izrek - če je dovoljeno primerjati malo z velikim, obstaja več podobnosti. Ruski imperij je nastajal s priključevanjem sosednih dežel ruskemu - moskovskemu središču. Jugoslavije (sprva Kraljevina SHS) je nastala (vsaj s srbskega vidika - prim. ^{tudi nedavno} izjavo srbskega politika Dušana Želembabe v Startu, 19. 1. 1991 : Jugoslavija je zamišljena kot srbska država) kot širjenje Srbije. Potem ko je Srbija v balkanskih vojnah osvojila Kosovo in Makedonijo (tedaj imenovano Južna Srbija I), je po koncu prve svetovne vojne pridobila še Bosno, Vojvodino, Hrvaške in Slovenijo (kot nekak vojni plen) in Crno goro (po drugačni, ^{bar} ~~manj~~ problematični poti). Seveda je bil (in je še vedno) slovenski in hrvaški ~~in~~ pogled na skupno državo vseskozi drugačen kot srbski. Temeljno dejstvo pri organiziranju Jugoslavije je bila centralistično-unitaristična diktatura. Demokracija hitro poudarila razlike med deli te države, ki so se celo tisočletje in pol razvijali v drugih kulturno-političnih sferah.

Kot obstaja najtesnejša povezanost med ruskim cesarstvom in Sovjetsko zvezo, obstaja tudi bistvena [~]podobnost med kraljevsko in komunistično Jugoslavijo. Obe sta bili utemeljeni unitaristično, na srbski (pre)vlađi, z neznansko centralizacijo vsega v Beogradu (prim. ~~z~~ vse športne zveze, celo smučarska I) na združevanju narodov s srbskim jezikom (prim. vojske); namesto teorije o sovjetskem (= razširjenem ruskem) narodu pa so ideologi v Jugoslaviji "odkrili" jugoslovanski narod. Le-ta je prodril celo v statistike - kakšen naj bi bil ta narod in po čem naj bi pripadniki tega "naroda" spoznali, pa ne za povedati niti specialist za "jugoslovansko vprašanje" dr. Predrag Matvejević. Gre pač za evidentno mešanje narodnosti in državljanstva (ob dvoumnosti besede narod v srbsčini).

Sicer pa je jugoslovenstvo stalno uporabljano zgolj kot leporečni izraz za srbsko vladanje v državi. Proklamirana in vsaj v Sloveniji in Hrvaški tudi že nekaj časa obstajajoča demokracija je odkrila domala absolutno različne poglede in interese narodov v tej državi. Demokracija je povezana s (kon)federalizmom, avtonomizmom, osemosvojitvijo in z razmehom delov, unitarizem pa je povezan z diktaturo, s tlačanjem delov v imenu edine pomembne celote. (vendar se pod to "celoto" skriva zgod. porcelni srbski interes)

Slednjo ugotovitev more vsakdanja življenjska praksa zlahka potrditi. Pleteničenje o demokraciji, povezani z unitarizmom, prihaja seveda iz srbskih ~~in~~ hegemonističnih logov in temelji na znamenitem načelu en človek - en glas. To načelo je seveda sprejemljivo za Srbe samo toliko časa, dokler bi lahko s svojo številčnostjo v državi prevladovali; vendar je to vprašljivo že sedaj, saj je bilo Srbov po štetju 1981 v državi samo dobra tretjina! Druga in bistvena ugotovitev ob sklěpu našega sestavka bi bilata, da ni mogoče prezreti nekaterih temeljnih zgodovinskih zakonitosti: Jugoslavije se (raz)ločuje ravno natisti veliki civilizacijsko-politični črti, potekajoči po sredini sedanje Jugoslavije že od nekdanje delitve na grško in rimsko vplivno sfero. Temu dejstvu je sledila še ločitev na zahodnorimsko in vzhodnorimsko cesarstvo (4. stol. n.š.), potem na vplivni sferi frankovske in bizantinske države in slednjič še ~~na~~ ločitev glede na pripadnost posameznih dežel nemško-avstrijskemu ali pa turškemu cesarstvu.

za zaključek le to: ^{novo} mnogopredni, mnogoverski, mnogokulturni državi, kot sta Sovjetska zveza in Jugoslavija ob dosedanji organiziranosti ne vzdržita demokracije. Konservativne unitaristično-militaristične sile v obeh državah ^{zkušajo} zadržati dosedanjo ureditev,

saj bi spremembe nujno prinesle prerazdelitev oblastniške in finančne moči. Krizilno stiskanje vseh in vsakogar v skupnem državno-ideološkem loncu pa neomogoča vstopa v moderno informacijsko družbo. Tako ostaja povsem odprto vprašanje, ali se bosta Sovjetska zveza in Jugoslavija ob koncu preživelih ideologij (komunizma, panslavizma ipd.) uspeli preoblikovati in postati normalni, funkcionalni državi oziroma zvezi samostojnih, zgolj interesno in ne z rodovnimi puhočami povezanih držav.

Andrijan Lah

Težave s kvadraturo kroga

Iz evropskih (in ameriških) političnih kuhinj že mesece prihajajo lajnasto utrujajoči recepti o "demokratski in enotni Jugoslaviji". Če so tovrstne opredelitve le popolno neskladje je pridevnikov, ni treba posebej razlagati. Pridevnika enostavno ne gresta skupaj : v Jugoslaviji pač onemogočata eden drugega. Ob tem se seveda lahko vprašamo, ali je vedenje o Jugoslaviji v tujini tako majhno ali pa tujina pač podpira obstoječo jugoslovansko ureditev zaradi svojih koristi. Ker v politiki odločajo koristi, izhajajmo kar iz njih.

Podpora enotni (t.j. unitaristični) ureditvi Jugoslavije je razložljiva vsaj s treh vidikov : 1/ V državno-političnih sferah prevladujejo konservativna načela : ohranjanje razmerja sil, interesnih sfer, ustaljenosti, že znanega;

2/ Obstaja vprašanje jugoslovanskih dolgov : kljub vsemu se zdi mednarodnim dejavnikom boljši en (čeprav nezanesljiv dolžnik) kakor pa več dolžnikov (podobno nezanesljivih).;

3/ Glavna briga pri osamosvajanju malih narodov (ali drugače : pri njihovem separatizmu; bodisi v Sovjetski zvezi kot v Jugoslaviji) je za "velike" v tem, ker je tovrstno gibanje spodbuda tudi za zahodnoevropske male, s zatirane narode v Angliji, Franciji, Španiji, Italiji, skratka, v državah ki so organizirane na enonacionalni podlagi in s tem na tlačanju "svojih" malih narodov (Bretonci, Provansalci, Baski, Katalonci ...). Najbrž je ravno ta tretja točka tisti trn v peti, ki predvsem skeli zahodnoevropske politike.

V luči narodnih pravic se kaže namreč toliko opevana demokratskost zahodnoevropskih držav kot dokaj dvomljiva.

Tako se zdi, da je zahodni politiki v glavnem več do ~~enotnosti~~ enotnosti kot do demokracije, na ta način pa podpira ta ~~politika~~ politika unitaristično oziroma velesrbsko ureditev Jugoslavije. Naravnost zabavni so očitiki Sloveniji o nekaki njeni sebičnosti, češ da misli le nase in nene druge ! In ti očitki prihajajo od držav, ki jim šena misel ne pride, da ne bi temeljile samo na lastnih koristih ! Paradoksalno je tudi onemogočati samostojnost razvitih evropskih narodov, potem ko so se v Afriki osamosvajala vsakovrstna nerazvita plemena ! Kot da bi bila ruski in srbski kolonializem (pač zaradi statusa quo) posebej zaščiten.

Natoliko opevano Evropo, v katero bi radi čimprej prišli, je treba torej gledati s pridržki. Če bo prevladala v prihodnje Evropske narodov (vseh, tudi malih !) in regij, potem bo tudi Slovenija našla v njej normalno mesto; če pa se bomo znašli v Evropi velikih sil, pa lahko (p)ostanemo drobiž za poravnavanje tujih računov. Samostojnost pa si bomo seveda pridobili samo z vztrajnim in enrgičnim prizadevanjem zanjo in ne s čakanjem na dovoljenje zanjo : takega dovoljenja namreč nekaže pričakovati ne od uradne Evrope (nekaj dobrih znakov je vendarle, npr. Oton Habsburg) in neod uradne centralistične Jugoslavije.

K sreči prihaja pomoč za osamosvojitev Slovenije od nepričakovane strani : od srbske politike (od četniške stranke povsem jasno, od uradne srbske politike pa morda na tihem). Slednja si predstavlja, da bo morda ~~lahk~~ brez Slovencev v državi lažje "ukrotiti" vse druge narode v Jugoslaviji. Vendar pa je tudi teh za tovrstni namen najbrž le preveč.

Srbska uredna politika je s svojim ekstremističnim hegenomizmom in agresivnim šovinizmom res uspela povezati Srbe, a je obenem prepričala vse druge jugoslovanske narode, da morajo misliti na osamosvojitve, če nočejo (p)ostati le podložniki za vladanje edinega pristojnega naroda v Jugoslaviji - to je Srbov. V tej politični opredelitvi (Srbi kot "Herrenvolk") med srbskimi strankami ni nobene razlike (v razponu od četnikov do demokratov). Srbsko povezovanje zgolj na tej osnovi pa povzroča na nesprotni strani skupno povezovanje nesrbskih narodov - in tu je kleč.

~~Srbski~~ Srbi so v državi le relativna večina in lahko zavladajo nad drugimi le začasno, in to z odkrito vojaško diktaturo (srbski generali oziroma t.i. generalska stranka, ki ponuja tri ~~koncepte priključitve~~ - vsej za večino Slovencev - kaj malo privlačen geslo : unitarizem, komunizem in militarizem). Dogovarjanje v Jugoslaviji se pravzaprav nenehno izkazuje za nemogoče, saj so interesi republik in narodov povsem nesprotni, za prepričevanje nasprotnikov pa uporablja srbska stran argumente moči. Najustreznejša rešitev zata čudni konglomerat narodov v Jugoslaviji bi bila seveda čim večja samostojnost sestavnih delov te države (že nastala je iz treh sestavin : iz kraljevine Srbije, kraljevine Črne gore in Države SHS = države avstroogrskih južnih Slovanov), torej : zveza držav in nezvezna država. Nasiljevanje s "kvadrato kroga" (obenem z enotnostjo in demokracijo) pa nas vodi le v katastrofični "perpetuum mobile".

Andrijan Lah

78

Reči bobu bob

Delo 6.8.91
 megafon!

Kakšno vlogo je imela beseda antikomunizem v prejšnjih časih, ni treba posebej omenjati : bila je sinonim za najhujše nlo, kajti največje dobro je bil komunizem. V spremenjenih okoliščinah bi pričakovali, da se bo stvar ~~nekako~~ obrnila. Glede na to, da so se pokazali rezultati komunizma v desetletjih njegovega državno-oblastnega ^{izh} razvoja vse prej kot zadovoljivi (povedano olupševalno), bi bilo normalno, da dobi antikomunizem celo pozitiven zven. Vendar pa se številni pišoči v našem časopisju - najbrž bivši komunisti - zelo trudijo, da bi pridali antikomunizmu slabšalen pomen, kolikor se žene da obdržati antikomunizma kot bivšega vesoljnega zla. Končno se je oglasil kratko in jedrnat^o o tem vprašanju Vasko Simoniti (Delo, 3. avgusta 1991 : Pismo Newsweeku). Njegovemu pisanju in opredeljevanju (da pomeni "antikomunizem" damo zavzemanje za demokratični parlamentarni sistem ...) ni kaj dodati, morda pa je vredno omeniti s tem v zvezi jugoslovanski politični okvir, v katerem nam je, žal, še vedno usojeno vegetirati. Ko ~~senamreč~~ ^{izjemna} izkazuje težavnost ^{lahi kar nemožnost} pogajanj v Jugoslaviji, ne smemo pozabiti na ključno dejstvo : ta država je še vedno temeljito komunistična (torej diktatorska, s tem pa nepripravljena na kakršnakoli pogajanja o omejitvi lastne moči). Državno predsedstvo je sestavljeno - razen Mesića - iz sedmih starih prekaljenih komunistov (kako to predsedstvo deluje in komu v prid, je vsakomur več kot jasno). Zvezna vlada načelu z vsaki demokraciji sovražnim Markovićem je vsa komunistična, vrhovi armade so brez izjeme komunistični (povrh še velešrbski), tu je še beograjska državna uprava itd. Vprašujem se torej, ^{kakšen pomen vedno} ~~ali more imeti~~ antikomunizem v naših okoliščinah, ~~kakšen~~ pomen.

Andrijan Lah

79

Raznovrstna razburjenja

notas v Delu,
neofas
evnt P1

Jugoslovanski navdušenec dr. Jurij Zloker se je v PP 29 (24. avgusta - O tiskovnih konferencah ministra Jelka Kacina) ponovno oglasil. Njegove politične simpatije so vsekakor povsem njegova stvar, dokler jih seveda ne vsiljuje v časopisih drugim; le-to pažal nenehno počne (in v "neodvsnem" Medenovem Dnevniku je bil permanentni prouniteristični komentator). Ne vem sicer, zakaj je g. Zloker proti samostojni Sloveniji (normalno je, da želi vsak narod svojo svobodo) in zakaj so mu všeč Slovenci samo kot srbski podložniki; morda zaradi strahu pred t.i. Četrim Rajhom !?

Sicer pa le nekaj opomb k njegovemu že omenjenemu dopisu. Prvič : po mnenju g. Zlokarja v Sloveniji "ni šlo za osvobodilno vojno, in še manj za zmago" - ali vidi g. Zloker morda osvobodilni element v tankovskem komunizmu ?

Drugič : "da se spet zožuje svoboda besede" (po reviji Evropa) - v času, ki vsek pisari, kar hoče - prav po thelemsko - je ta trditev nedvsezabavna.

Tretjič : "da je prišla najbolj vidna in glasna podpora slovenski osamosvojitvi ... od evropskih novofasistov." - na stvar kaže gledati pragmatično : če nas (ob drugih strankah in vladah) podpro tudi novofasisti, ta ne more biti odveč; jasno je, da nas unitaristični komunisti (katerikoli) pri osamosvajanju ne bodo podprli.

Četrtrič : novofasistična podpora Sloveniji ni primerljiva s srbskim dogovarjanjem z italijansko novofasistično stranko v Beogradu; tam so namreč Srbi s svojimi gosti kupčevali s tujim (hrvaškim in slovenskim) ozemljem.

Petič : "Od Beograda do Ljubljane govore politiki in literati o zgrešenih 73 letih sožitja." - Torej se jim je vendar posvetilo. Nekateri idealistično razpoloženi slovenski literati so bili namreč po 1. svetovni vojni ~~celo~~ pripravljeni položiti na olter unitarizma celo lastni jezik. Zakaj se spotika ob ta leta g. D. Čosić, pa je manj razumljivo, saj je beograjska čar-šijav dale tako v prvi kot v drugi Jugoslaviji (v drugi pa s komunističnimi posebnostmi).

Šestič : Spet niso enskovredno primerljiva skupna jedra (unitaristično-protislovenski prjekt) in pa ^{zanimiva} "gonja ~~protislovenski~~ proti srbizmu (ta "gonja" je le normalna skrb za slovenski jezik, ki je izpostavljen seveda tudi množici angleških spektrank). Ni jasno, zakaj naj bi oboje "uvedlo medsebojno sovrastvo". Skupna jedra so bila agresiven vele-srbski projekt, skrb za slovenščino pa je povsem obrambna in neograža nikjer nobenega Srba.

Sedmič : odlomek anonimnega pisma (komu ?), ki ga g. Zalokar objavlja, kaže poudarjeno patološko sovrastvo do Slovencev (stvar, zanimiva za psihologijo in zrelo psihatrijo). Ni pa prav razvidno, zakaj se pogumni anonimnež tako razburja. Ali zato, ker Slovenci nočemo več biti srska kolonija ?

Osmič : "Zaj podobnega bi lahko napisal tudi Hrvat Srbu ..." (op. mišljeno je gornje anonimno pismo, A.L.) - odgovor: glede nadogajanja ^(beri: zločina) na Hrvaškem bi bilo to povsem razumljivo. ~~Ne vem~~ Ne vem, ali idealistično bratsko-enotnostno razpoloženemu g. Zalokarju še vedno ni jasno, da komunistično-unitaristična oblast v Beogradu prav temeljito uničuje vsako možnost kakršnegakoli sožitja (narodov), ki ne bi temeljilo na vele-srbskem hegemonizmu ?

"e malokdo je še za hlapčevanje
in to smo potrdili že mi lani,
prišel je čas za svobodno ravnanje !

Tatjega oktobra se je oglasil v Slovencu Milan Dolgan in ugotovil, da je "še marsikdo za to, da je Slovenija v okviru Jugoslavije". Glede na znane rezultate plebiscita bi dejal, da je treba marsikdo spremeniti v malokdo. Gospod Dolgan bi si končno žemoral priti najjasno, da je zavzemanje za Jugoslavijo v bistvu zavzemanje za Srboslavijo ali kar veliko Srbijo - slednjepa je že odvrгла vse krinke in izkazala svojo pravo podobo : najhujšo destruktivnost v pravem slogu belijuge (prim. Kali = Lika, Jugo ...) ! Menda naj bi mislili naprejšnje rodove in kulturnike, meni Dolgan. Le-ti so bili pripravljeni za Jugosla-voijo "kaj žrtvovati". In res, nekateri idealistično zaslep-ljeni slovenski kulturniki so hoteli žrtvovati jugoslovenstvu kar lastni jezik !

Primerjava Nizozemcev, Belgijcev, DANCEV in Portugalcev v Evropi in Slovencev v Jugoslaviji ni ustrezna. Primerljiv je zgodovinski položaj Nizozemcev pod Španijo, Belgijcev pod Avstrijo in Slovencev pod Jugoslavijo ! Ni mi jasno, zakaj uvršča gos-pod Dolgan Martine Arpans med like "iz pogenske mitologije". Skoraj pa nisem mogel verovati lastnim očem, ko sem prebral neznansko Dolganovo obtožbo, "da smo Slovenci veliki krivci za sedanje krvoprolitje na Hrvaškem, saj smo mi začeli uveljav-ljati bojovito narodno revolucionarnost". Očitno pisec misli, da bi morali ostati Slovenci še nadalje tihi, ponižni in hlapčevski in da bi zaradi tovrstnega našegaravnanja ostali enaki tudi Hrvati itd. - prekaljena in prekanjena beograjska čaršija pa bi s svojo vladavino še nadalje osrečevala vse "enakopravne" (beri : Srbom podložne) narode v Jugoslaviji.

Iz Prešernaj^e mogoče citirati marsikaj, npr. tudi tisto o Vrazu : Stanke Slovencev uskok, Vraz si narobe Katon.

Očitki o militarizaciji Slovenije (prim. tudi podobne očitke prenoviteljev, ki so se s^{se}ni z navdušenjem podpirali militarizacijo Jugoslavije !), ki jih ne^{de}vaja Dolgan, so prav čudni, njegova ne^{de}vnost o simbolični (?) in viteški (!! -Dolgan je slep za početja te vojske v Sloveniji in na Hrvaškem !!) skupni jugoslovanski vojski pa je kar neverjetna. Glede let 1918 in 1945 res ni kaj več reči. Gotovo je le to, da ni Slovencev nihče vprašal ne prvič ne drugič. Postali so nekak vojni plen. Sicer pa Dolgan najbrž dobro ve, da je bila prva Jugoslavija srbsko-kraljevska diktatura, druga Jugoslavija pa komunistično-titovska diktatura.

V katerem smislu naj bi bil Balkan ~~zibelka svobode~~ (to območje nestrpnosti in nasilja) "zibelka svobode", mi ni jasno. Le manj razumem, kakšno zvezo ima z Balkenom "svobodna češko-slovaška" (a tudi ta "svobodna češkoslovaška" je bila usmerjena unitaristično !). Govoriti o Italiji in Avstriji zgolj kot o zibelki fašizma pa je dakej enostansko, kajti ni držav brez političnih madežev, grehov ali zločinov. Po tej logiki se ne bi smeli družiti tudi s Srbi, ker so (bili) četniki - ali pa komunisti, s Hrvati, ker so bili ustaši - ali pakomunisti itd. itd.

Za sklep naj varirani^{to} še Dolgenovo navduševanje za Slovenijo v Jugoslaviji : "Mislim, da se more pošten slovenski intelektualec ... zveznati za samostojno Slovenijo, saj smo se iz slabih izkušenj v obeh Jugoslavijah že dovolj naučili. Naj pa pomeni besedni sklop "vsiljena slovenska komunistična nacionalna revolucionarnost", pa ve najbrž le gospod Dolgan sam.

Andrijan Lah

Povojni gimnazijci smo se učili najprej ruščine (k sreči na klasični gimnaziji tudi latinščino). Bili so pač časi "večnega prijateljstva z nerazrušljivo zvezo svobodnih republik", s to le do 1948. Potem je ruščina ^{poniknila} in z angleščino kot šolskim predmetom smo nekako prestopili v "zahodni blok". K sreči nas nadaljnje razsežna prijateljstva z neuvrščenimi le niso obdarila s kakšno etiopščino ali ^ssvahilijem. V gimnazijskih spričevalih sem odkril, da smo v 2. in 3. gimnaziji imeli tudi predmet srbski in hrvatski jezik, vendar moram priznati, da mi je pouk tega jezika ~~x~~ (ali jezikov) v spominu povsem zatonil. Seveda ni dvoma, da je imel tudi ta jezik (ali jezika) izrazito politično ozadje. Bilo je to pač v skladu z enostransko pojmovanina "bratstvom in enotnostjo": Slovenci se morajo učiti bratskega jezika (ali jezikov), vendar obratno ni veljalo - številni Srbi so desetletja živeli v Sloveniji, s se slovenščine niso naučili (= niso hoteli naučiti). Tako imenovana srbohrvaščina (kot unitaristični konstrukt) se je ohranila po liniji (politične) vztrajnosti v predmetnikih slovenskih šol do danes. Vendar je že skrajni čas za stvarni pretes tega predmeta.

Z zanimanjem sem prebral jedrnat prispevek Tadeje Šrekl in Jožeta Šrekl (in še 40 podpisnikov) "Srbohrvaščina" v slovenskih šolah - do kdaj še? (Delo, 5.10.1991). Članek je začel žebljico v glavico in z mnenjem podpisnikov se povsem strinjam. Prvi problem je že srbohrvaščina kot en(oten) jezik; Hrvati imajo svojo hrvaščino in zakaj bi Slovenci, ki unitarizma ne marajo, podpirali jugouniteristične jezikovne težnje?

Drugi problem je recipročnost: le-te namreč ni in zakaj bi se Slovenci še učili jezika ~~x~~ bivšega "vladajočega naroda", ko nam ta ni niti koristno niti potrebno. Razlog za ta predmet

namreč ne more biti sosesščina s Hrvaško : slovenski in hrvaški obmejni sosedje se (zaradi bližnje sorodnosti obeh jezikov) povsem dobro razumejo, ne da bi se jim bilo trebaučiti sosednjega jezika v šoli. Vsekakor pa se bodo Slovenci brez nadaljnjega naučili vse tiste jezike, ki jih bodo poslovno potrebovali (v vzhodnem delu bivše Jugoslavije se to : srbščina, albanščina in makedonščina). Gotovo drži tudi pripomba podpisnikov, da je postala srbščina (srbohrveščina ?) marsikomu dodatno zoprna zaradi njene bistvene povezave z jugoslovensko (srbsko govorečih in enako mislečih) vojsko (prim. še tudi proces proti J-B-T-Z !). Tuži sem se spominjam, da sem imel še v ⁿⁱgi naziji nemščino kar nekeko za "krivo" zaradi Hitlerja, nacizma, okupacije, taborišč... Seveda je pragmatična uporabnost nemščine za Slovence neznansko večja kot koristnost srbščine.

Pri ^uvajanjih in ^učenju jezikov naj torej odločajo zgolj (izbirni) interesi, od ideoloških razlogov pa se čimprej poslovimo.

Andrijan Leh

85

Narodi in države

J 10 (*)
oktobra 1991

Glose v mesečnikih pač ne morejo teknovali po aktualistični udarnosti z dnevniki, vendar sem opazil, da je zaključek moje glose (Težave s kvadrature kroga) v julijski številki Srca in očesa prav neprijetno aktualen. Glasi se : Nasiljevanje s kvadrature kroga (obenem enotnost in demokracija) pa nas vodi le v katastrofični "perpetuum mobile". Še pomensko dopolnilo k stavku : gre seveda za nasiljevanje, s katerim vztrajno nadaljuje evropska politika (medtem se je že tudi jasno pokazalo, da seta politike požvižga nademokracijo v Jugoslaviji, samo če bi dobila tako želeno enotnost Jugosla-vije !). "a katastrofični perpetuum mobile v tem času že poteka na Hrvaškem, pa ni treba posebej omenjati.

Kako iz zagate ? Da demokracija in enotnost v Jugoslaviji ne gresta skupaj, je že jasno. kaj pa je razmerjem med narodi in državami ? Prvo dejstvo je, da je za človeka - svobodnega posameznika pripadnost narodu naravnost prvotna, pripadnost državi pa drugotna. To izhaja že iz enostavne ugotovitve, da človek lahko v svojem življenju zamenja nekaj državljanstev, težje pa menja nacionalnost (a tudi to se zaradi nasiljevanja ali premišljene prilagoditve posameznika dogaja). Slovenec (Nemec, Italijan itd.) se lahko preseli v Ameriko, Afriko, Azijo, pa bo še vedno Slovenec (itd.), četudi se bo naučil tujih jezikov ali dobil drugo državljanstvo.

Narod ni samo prvotnejša, ampak tudi mnogo obstojnejša kategorija kot država. Številni narodi so v stoletjih zamenjali vrsto državnih okvirov in gotovo je mogoče reči, da je v tem času propadlo precej več držav kot narodov. Tudi sedanjí narodi v Jugoslaviji so preživeli vrsto državnih okvi-

rov in spet eno od trdnih dejstev je, da so ravno v Jugoslavi-
 ji živeli najkrajši čas (od 1300 let znane ločene zgodovine
 le 70 let življenja v skupni državi!). Slovenci, danes stari
 okoli 80 let, so živeli v tem stoletju v vrsti držav. Kar
 pogledajmo: v Avstro-Ogrski do 1918, en mesec v državi avstro-
 ogrskih Slovencev, Hrvatov in Srbov, od 1. decembra 1918 v
 kraljevini SHS, od 1929 v Jugoslaviji, od 1941-1945 v itali-
 janski, nemški in madžarski državi (pač po delih - v Ljubljan-
 ski pokrajini šeposebej do 1943 v Italiji in po 1943 v Nem-
čiji), od 1945 dalje v drugi Jugoslaviji, ki pa je trikrat spre-
 menila ime (K DFJ, FNRJ, SFRJ). Kar je bistveno: narodi so os-
 tali, države pa preminile. K narodu (rod-iti) spada je narava,
 zemlja, dom(ovina), kulturni jezik ..., k državi (držati!) pa
 oblastniške prisiže: vlada, vojske, policije, cerine, davkari-
 je ... Ko države (sinonim za oblast-nike) zažuti, da je v
 nevarnosti, seproglasi za domovino. Dramatik F. Dürrenmatt nekje
 duhovito pravi: Države si nadene domovino takrat, ko rabi
 žrtve.

Za Slovence so države, v katerih so živeli (npr. Avstri-
 ja, Italija, Madžarska, Jugoslavija), vedno bile tuji centri
 moči, ki so se brigali za svoje in ne za slovenske interese.
 Tu nastopi zdaj vprašanje t.i. narodne države: narod lahko
 vseeno laže prenaša svojo kot pa tujo oblast. O tem prišajo
 npr. dekolonizirane afriške države, v katerih vladajo danes
 številni domači diktatorji, a venčar ne slišimo zaželje tam-
 kajšnjih ljudstev (narodov), da bi se tja vrnili evropski ide-
nokratski "kolonialisti."

Ameriški predsednik Bush je ob obisku Ukrajine v parla-

ta ukrajina

mentu s svojo izjavo, da Amerike ne bo podpirala tistih, ki si hočejo namesto tujih (velikih) tiranov omisliti svoje (male), temeljito blamiral lastno tolikokrat deklarirano "demokratičnost". Za demokracijo je (in bi morale biti) volja ljudstva (= naroda) najvišji zakon. Moršpa narod (konkretno ukrajinski) hoče svojo demokracijo in nesvojega tirana? Pa četudi hoče svojega tirana, ali ni razumljivo, da marajši svojega kot pa tujega (konkretno velikoruskega)?

Tu smo zdaj pri bistvu zadeve. Ameriška politika, ki se je navedila nakupčije z Gorbačevom, "znancem iz sosedne ulice", se ~~je~~ krčevito navzema la za "znano" "firmo" (veledržavo Sovjetsko zvezo), nipa se brigala za pravice nekakih "neznanih" narodov, ki sev objemu Sovjetske zveze nepočutijo najbolje. (vprašanje je, ali se bo kaj ~~x~~ spremenilo ob ameriškem razočaranju, ko so v avgustu 1991 izgubili svojega sogovornika Gorbačova.) Isto počenjajo zahodnoevropske (večje) države v odnosu do Jugoslavije; Francija, Španija, Anglija, ki so se kot nacionalne države oblikovale v poznem srednjem veku (nekako v 15. stoletju) in pa mlajši Italijani ^{v 2. polovici} Nemčija (kot nacionalni državi oblikovani ~~knjz~~ 19. stoletje) s podpiranjem "enotne" Jugoslavije podpirajo svoj velikodržavni (=velikonacionalni) status. Pravice inajo po njihovem samo veliki narodi. ^Mali narodi pa vlogi malih rib pripadajo kot plen večjim. Zlasti prve tri države podpirajo velesrbski hegemonizem, samo da ne bi prebujeni mali narodi povzročali "zgege". Prezrli pa so, da se ~~x~~ je ob podporu vzhodnega komunističnega ^{neogibno} bloka ~~sese~~ del tudi jugoslovanski komunistični (prisilni) sistem. Kerpa

gre tu povrh še za večtisočletno ž politično-kulturno črto ločnico, ki poteka nekako po sredini sedanje „Jugoslavije“, je vse prisilno "skupdržanje" neljubečih se narodov obsojeno na končni neuspeh.

Pleteničenje o "preživelem nacionalizmu" pripadajo torej zelo neutemeljeno ravno od tistih, ki so sami organizirani izključno (eno)nacionalno in ne priznajo pravic drugih narodov v omenjenih velikih zahodnoevropskih državah. "asploh je treba zavreči negativno označevanje nacionalizma, saj je to benderle gibanje zatiranih narodov zalepne previse, za lastni svobodni razvoj.

In zdaj smo tu. Na prepihu zgodovine -- kot vedno, a obenem v osrčju sodobne politike. Treba je vzdržati, marsikaj storiti za svoj "vseh živih dan" in zatisto mesto v Evropi, ki ga je že Valentin Vodnik v Iliriji oživiljeni označil takole :
" ... Ilirija prsten Evropini bo".

Andrija ^hah

Stupice in jugoslovenstvo

V 31. številki Srca in očesa smo lahko prebrali za problem t.i. jugoslovenstva zelo značilno izjavo režiserja Bojana Stupice (izjavo navaja Igor Torkar v svojem spominskem zapisu o povojnem času : Moje prve vesele zgodbe po prihodu iz nemških lagerjev). "a kar k stvari. Stupica Torkarju razlega, da ustanavlja v Beogradu reprezentativno Jugoslovansko dramsko pozorišče (gledališče), v katerem misli zbrati najboljše igralce in igralke iz vseh republik. Torkar ~~ga~~ vpraša : "Kaj pa jezikovne ovire ?" Stupica ~~ga~~ na to : "Malenkost... V nekaj mesecih bom vse igralce tako zrežiral (!), da bodo vsi peli po srbsko kot slavčki ! ..."

Tu lepo vidimo, kako se enači jugoslovansko s srbskim (kar vseskozi spretno počne in izrablja srbsko politiko !). Stupici (in podobnim jugoslovanskim "internacionalistom") še n~~a~~ misel ne pride, da je ~~ta~~ položaj diskriminativen ne le za nesrbske igralce, marveč tudi za nesrbsko publiko. Slovenec (npr. S. Žigon) bo pač postal srbsko govoreči igralec, sčasoma pa tudi miselno prilagojeni Srb (prim. Žigonova protislovenska politična stališča !). Ker pač to gledališče nikdar ne bo nastopalo v nesrbskih jezikih (v slovenskem, hrvaškem, makedonskem ...), sezna~~j~~demo že pri t.i. državnem jeziku, ki ga je vseskozi po 1945 gojila tudi jugoslovska vojska. Jugoslovenstvo je torej utemeljeno tako v gledališču kot v vojski enako : na enem (enotnostnem) jeziku !

Seveda je razumljivo, da mora biti jezik beograjskega gledališča srbski, vendar je potem problematičen pridevnik jugoslovanski. V čem je to jugoslovenstvo ? V tem, da sta se npr. slovenski in makedonski igralec naučila srbščine (= jugoslovanščine) ?

PO

Ob gledališče lahko takoj postavimo še vojske, saj je tudi ta neke vrste tester (gledališče krutosti!). Kot je znano, so partizani med 2. svetovno vojno govorili v Sloveniji slovensko, v Makedoniji makedonko itd. (če bi morali govoriti v tujem jeziku, bi jih bilo najbrž zanemarljivo malo ali pa jih sploh ne bi bilo!). Po vojni so spet uvedli tip starojugoslovanske vojske (narodnostne mešane, s srbsko govoreče in pretežno srbsko poveljevalne). Nacionalnih vojaških oddelkov se je Beograd (očitno nepska ^{ni uvedli} jugoslovanske federacije) bila tudi prestolnica v Beogradu, kar je izrazito poudarjalo prevlado in privilegije ^{srbske} ~~srbske~~ bel kot nezenesljivih. S stališča srbske politike se gotovo ni motil. Sedanje dogajanje v (bivši) Jugoslaviji povsem določno dokazuje, zakaj je bila vojska organizirana tako in ne drugače (namenjena je bila namreč predvsem za notranjo uporabo!). Če bi Slovenci služili vojsko v Sloveniji, gotovo ne bi napadli Slovenije, če bi Hrvati služili vojsko v Hrvaški, gotovo ne bi napadli Hrvaške. Zato pa srbske vojske, polna sovraštva do vsega nesrbskega, z barbarski ⁱⁿ navdušenjem napada in ruši (kulturno) Hrvaško; obenem z uničevanjem hrvaških mest in ljudi pa je dokončno razpeta tudi povsem neustvarna (na srbskem hegemonizmu) zastavljena jugoslovanska ideja.

Režiser Stupica je že umrl in ne vemo, kako bi reagiral danes, dobro pa vemo, kako reagira drugi jugoslovanski "režiser" slovenskega rodu - admiral Brovet.

Andrijah

20.10.19

P1

Državetvernost slovenskih književnikov

Koro
Hypoth

Otresite zaduhlih se sanj !

Po bliskeve gre vseh živih dan,

kdor ga je zamudil, vss klic zeman,

doživi ga le, kdor je pripravljen nanj !

(O. Župančič : Vseh živih dan)

Da smo bili Slovenci pripravljeni na politično-zgodovinski vseh živih dan (ali dni) in datoga dne (ali dni) nismo zamudili, imajo gotovo velike zasluge tudi številni naši književniki in kulturniki sploh. Preden pa navedemo nekaj tovrstnenjihove aktivnosti iz zadnjih let, se ozrimo malo v preteklost, saj v mnogečem rastemo iz plodnih tal kulturno-političnega izročila.

Že naš prvi književnik Primož Trubar je bil ob svojem književnem delu neke vrste politik in diplomat, bodisi kot predstavnik protestantske Cerkve v slovenskih deželah, bodisi kot ugleđen (prevzaprav politični) emigrant v ^{emčiji} ~~emčiji~~. Valentin Vodnik je v dveh političnih pesmih podpiral obstoječo državno ureditev na Slovenskem : z Ilirije oživljene Napoleona in z Ilirije zveličane Habsburžane. Tovrstnih hvalilcev obstoječega režima (in posameznih vladarjev) je bilo med našimi književniki v 19. in 20. stoletju še precej (prim. pesniško antologijo Slovenska muž za prrād prestolem !). Prešeren nastopi s svojo Zdravljico, pomembno programske politične pesmi in sedanjo himno, domala sočasno z nacionalnim programom Zedinjene Slovenije iz leta 1848. V 2. polovici 19. stoletja, ko ^{se začne} ~~nastopi~~ ustavno doba v Avstriji, se že vrsta slovenskih književnikov ukvarja s politike : od Frxa F. Levstika (politični list ^{se začne} ~~nastopi~~ ^{se začne} sprej, Pavliha), preko J. Vošnjaka (prim. njegove Spomine), J. Jurčiča (urednik Slovenskega naroda) do I. Tavčarja in J. Kersnika kot dveh pomembnih

veljakov in prvasov liberalne stranke. Okoli 1900 se začne močnejše uveljavljati jugoslovanska ideologija, idealizirana zamisel o politično-državnih povezavah južnoslovanskih narodov. S tem v zvezi kaže omeniti vsaj I. Cankarja, ki je v znamenitem predavanju *Slovenci in Jugoslovani* (1913) sicer poudaril jezikovno sorodnost med južnoslovanskimi narodi, a opozoril na tako večje, a bistvene kulturno-civilizacijske različenosti (citata: "Po krvi smo si bratje, po jeziku vsaj bratrancei, - po kulturi, ki je sed večstoletne separatne vzgoje, pa smo si med seboj veliko bolj tuji, nego jetuj naš gorenjski kmet tirolskemu, ali pa goriški viničar furlanskemu."). Cankar je se je tudi uprl mešanju političnega (problem političnih povezav) in kulturnega jugoslovenstva (vprašanje ene kulture, enega jezika ipd.).

Razvoj v prvi in zatem še v drugi Jugoslaviji je jasno pokazal, da je v srbskih kulturno-političnih krogih vseskozi nastopala ravno težnja po kulturno-jezikovnem poenotenju (= posrbljenju) Jugoslovancev (od teorije o enem narodu in treh plemenih v prvi Jugoslaviji do skupnih jeder v drugi Jugoslaviji). Da je bil med Slovenci v letu 1918 državotvorno ~~zanim~~ najzaslužnejši ravno pesnik-general R. Maister, najbrž ni treba posebej poudarjati.

Novi fazi slovenskega narodnopolitičnega vprašanja se pojavi z 2. svetovno vojno, ko sebi je bil za svedobno Slovenijo (prim. nekatere partizanske pesmi: *Svedobna Slovenija - Slovenija junaška, svedobna bedeš ti; Hej tovariši - ni nam žal krvi za svedobno Slovenijo*). Po 2. svetovni vojni je v izrazito centralistični komunistični ureditvi ostala le zamisel o Slovencih kot narodu, ki ^{mu} je dopuščen lastna kultura, napa politika (le-ta seveda ni bila dovoljena nobenemu narodu in nobeni nekemu-

stični usmeritvi). De Titeve smrti 1980 je bilo politično prizorišče v državi povsem za(s)trto, po tem letu pa se se hitro uveljavile na eni strani poudarjene unitaristično- centralistične in hegemonistične težnje Beograda (srbske črčije), na drugi strani pa narodnoosvobodilne, osamosvojitvene (separatistične) težnje nesrbskih naredev.

Leta 1985 je Društvo slovenskih pisateljev organiziralo v Ljubljani javno tribuno z naslovom Slovenski naređ in slovenska kultura. Naslednje leto (1986) se se slovenski književniki uprki izvolitvi unitarističnega srbskega književnika M. Bulatovića za predsednika Društva pisateljev Jugoslavije. Dogajanje ob razpadu tega društva se bilaprevzaprav vzorec za poznejši razpad države ! Močno aktiven med slovenskimi književniki je bil v tem času C. Zlobec (prim. njegove knjige Slovenska samobitnost in pisatelj - 1986). Leta 1987 izode 57. številka Nove revije, ki je objavila prispevke v zvezi s slovenskim nacionalnim programom. Proti reviji nastopi organizirana politična gonja v Jugoslaviji. Leta 1988 pripravita Društvo slovenskih pisateljev in Slovenske sociološke društve Gradivo za slovenske ustave, Zbor slovenskih kulturnih delavcev pa je razpravljaj v Ljubljani o suverenosti slovenskega naređa. Iz pobud številnih slovenskih kulturnikov je nastala istega leta tudi Slovenska demokratska zveza (njen prvi predsednik je bil pisatelj D. Rupel). V zvezi z montiranim procesom proti Janši in sobtožencem je bilo izredno aktivno ^{zlasti} Društvo ~~ki~~ slovenskih pisateljev (tedanji predsednik društva je bil R. Selige). F. Bušar je izdal tega leta pomembne knjige Usodnedločitve.

Osnega maja 1989 prebere pesnik T. Pavček nazborevanju v Ljubljani Majniške deklaracije, ki se zavzema za popolno suverenost

slovenskega naroda (oznaka deklaracije nas seveda upravičeno
 spominja na znane Majniške deklaracije iz leta 1917!). Filozof
 T. Hribar izda istega leta zbirke članke z naslovom Sloven-
 ska državnost. Na prvih svedskih večstrankarskih volitvah in v
 Sloveniji 1990 sta bila izvoljena v predsedstvo Slovenije tudi
 književnika M. Kmecl in C. Zlobec, predsednik skupščine je pos-
 tel pravnik in publicist F. Bušar; v Peterletovi vladi je postal
 zunanji minister pisatelj D. Ružel, notranji minister publicist
 J. Janša in minister za kulturo pisatelj in prevajalec A. Čepu-
 der. Istega leta izide tudi obsežna 95. številka Nove revije z
 naslovom Samostojna Slovenija (urednika N. Grafensauer, T. Hribar).

In še sklep: Ob napadu ~~na~~ jugoslovanske vojske na Slo-
 venijo junija 1991 se takej reagirali tudi slovenski književniki,
 take preke organizacij kot pesmezne, obveščali se svetovne jav-
 nost o agresiji, povzdignili glas proti vojaškemu barbarstvu in
 se zavzeli za svede slovenskega naroda (slovenski PEN - pred-
 sednik pesnik B.A. Novak; M. Mikeln kot predsednik Mirovnega ko-
 mitaja Mednarodnega PENA; uredništvo Nove revije - N. Grafensau-
 er, D. Janšar idr.; Društvo slovenskih pisateljev - predsednik
 D. Zaje). Kot žrtev brutalne vojaške merije je padel v Radgoni
 plemeniti človek, psiholog, filozof, pisatelj in prevajalec Ja-
 nez Svetina (nomen est omen = ime je znak!). Če bomo Slovenci
 tudi v miru tako združili svojeustvarjalne sile in sposobnosti,
 kot smo jih v vojni,
 se nam ni treba bati za nadaljnji razvoj samostojne Slovenije.

Andrijan Leh

95

O kakovosti desno-leve "kaše"

Prešeren se je v svojem satiričnem sonetu o "kaši" pragmatično in nedvoumno odločil za bistvo (za kakovost dejanske kaše = hrane) in ne za postranske (za črke, s katerimi kaše zapišemo, za besede, za znake, za idejne konstrukte itd.). Če prenesemo problem kaše na politično področje, se pekaže opletanje z desnico in levico kot povsem ustrezno znamenitemu bejevanju med boheričice in metelčice. Vendar, katera kaša je boljša? Desna ali leva? O tem lahko odloči samo (politična) praksa.

Za časa komunizma smo poslušali nenehno lajnasto pesem: levo je (edine) dobro, desno je slabo. Ker se je komunizem v vsej svoji svetezni LEVI pojavnosti izkazal da ne ali kar porazno, naj marsikdo ni dal ljudem niti navadne, kaj šele zabeljene kaše, bi se zdel povsem ustrezen naslednji miselni obrat: levo je slabo, desno (kot nasprotje levega) pa je dobro! Zanimivo je slediti dandanes pri nas nekaterim v njihovem političnem žargonu, ko kar ne morejo iziti iz 45-letnega reklamiranja levice. Še vedno je zanje levica dobra (najboljša) in desnica slaba (najslabša), in to ne glede na rezultate komunizma!

Zadnji tevrstni bledetvermni biser je proizvedel dr. Dimitrij Rupel, ki je ob reklamiranju svoje Demokratske stranke napadel SDZ - narodno demokratske stranke s čitkom, da je pripravljala "desno revolucijo"! Vsekakor: bombastično, nekam nejasno in ne nazadnje nadvse zabavno, če pomislimo, da ima ta "nevarna" stranka ene samo "grozno" krivdo: ni namreč hotela ponovno izvoliti dr. Rupla za predsednika stranke! V zvezi s tem zadnjim dejstvom pa sta bila menda in v nevarnosti kar slovenska država in slovenski narod. In že smo pri tistem znanem izreku: Država - to sem jaz!

Andrijan Lah

96

(Ne)vesele potegavščine političnega besedišča I

- a/ Beseda ni konj, a vendar jo jahajo. (Ž. Petan)
b/ Besede, besede, besede ... (W. Shakespeare : Hamlet)
c/ Na začetku je bila beseda, na koncu pa fraza. (J. ^uec)

Politično (oziroma ideološko) besedišče se je sicer z nenehno (in pretirano) uporabo že precej obrabilo, vendar pa še zmerom deluje : pri nekaterih ljudeh stalno, pri malo bolj izbirljivih pa vsaj občasno. Ostaja še tisti blaženi sloj ljudi, na katere politično besedišče ne deluje (več). Ker smo bili desetletj, pitani z zvanečimi "večikimi" besedami, kot so revolucija, socializem, samoupravljanje ipd., smo najbrž - vsaj nekateri - postali na določene besede (seveda zaradi njihovega udejanjanja v praksi !) že alergični. Vendar je namen tega razmišljanja obravnavati vzorčno izbrano politično besedišče čimbolj nevtrarno oziroma večstransko. "Storej je potrebno odvzeti besedam vzvišeno-zveličavni nimb in jih spustiti na preprosto (in enakopravno) raven. Besede (se pravi: njihove pomenske razsežnosti) bodo obravnavane torej brez apriorne navdušujočehvale ali enake uničujoče graje. Jasno je, da že posamezna beseda (npr. revolucija) vzbuja pri različnih ljudeh močno različne oziroma kar nasprotujoče si odzive (za , proti), povrh pa si ljudje (vsako) besedo tudi zelo različno razlagajo. Tako pridemo kar do tragične situacije, ki jo lepo označi naš pesnik Kajetan Kovič v pesmi Psalm, ko spregovori o besedah, s katerimi se človek "do nesporazuma zastruži".

Seveda je človek obložen z besedami (z njihovimi pomeni, močmi, vplivi) že skozi ves kulturno-civilizacijski razvoj. Beseda (božja) je tudi v izhodišču posameznih verstev, npr.

v biblijskem izreku : na začetku je bila beseda (prim. začetek biblijske kozmogonije z besedama : Bodi svetloba !). Tu bi lahko spregovorili o logocentričnosti (središčnosti besede) kot civilizacijski značilnosti sploh. Pri tem dejstvu sev tisočletjih ni spremenilo domala nič. Nekdanje božje besede je npr. revolucija nadomestila s svojimi, a jim dodelila enako posvečen status (iz uporabe in razlage "božje" besede izhajajo privilegiji svečnikov vseh verstev, iz uporabe in razlage revolucionarne besede - Revolucija je v nekem smislu zasilni nadomestek Boga, absolutnega - pa izhajajo nič manjši privilegiji revolucionarjev oziroma revolucionarnih voditeljev). Pri tem seveda izstopa paradoksalno, z ironijo navito dejstvo, da so t.i. komunistični "materialisti" (ob sicer vsej praktični skrbi za oblast) gladko prezrli gospodarske zakonitosti, a se tembolj ukvarjali z besednim dlakocepstvom v stilu najboljše ~~tradicije~~ ("idealistične") sholastične tradicije.

Sistem sklicevanja na avtoritete po zgledu "Mojster je dejal" je ostal popolnoma nespremenjen od Konfucija (6. stoletje pred n.š.) do včerajšnjega Marxa. Tako bi lahko rekli, da ostaja vprašanje besed(e) skozi zgodovino enako : razpeto med razumevanjem in nerazumevanjem, med zanosom in obupom, med zemljo in nebom. Beseda ~~na~~ sama seveda ~~ostaja~~ vedno ostaja v idejni (idealni) sferi; šele dejanja, ki jih beseda (ali Beseda) sproži, ji lahko dajo poznejšo kolikor toliko "objektivno", dejansko "vrednost".

Besede bom obravnaval v parih (= v nasprotjih), in sicer najprej njihovo razlago v posameznih slovarjih ali leksikonih, nato pa njihovo pojavljanje v politično-življenjski praksi. Morda je najbolje, da začnemo kar z dvojico revolucija -

kontrarevolucija ali proti revolucija (druga nasprotna beseda revoluciji - s z manj izstopajočo politično vsebino - bi lahko bila evolucija). Verbinčev Slovar tujk nam ponudi za izhodišče latinsko besedo revolutio (= kroženje, preokret). Izraz revolucija je prisoten tudi na drugih področjih (npr. znanost), a mi ostanimo le pri politiki. Politična razlaga te besede je pri Verbincu naslednja: nasilen politični prevrat, v katerem se stari družbeni red umakne novemu, višjemu (meščanska revolucija, socialistična revolucija). "Leksikon Cankarjeve založbe Družboslovje ne vaje z vidika politologije več revolucij (npr. socialna, politična, industrijska, prometna, komunikacijska, vojaškotehnološka). Glede na našo pomensko rabo si oglejmo tu le oznako politične revolucije: "Nasilen spreminjanje starega političnega sistema v novi, za katerega je značilna uporaba političnega nasilja ter zrušitev obstoječih političnih institucij in njenih nosilcev." (Omenjena definicija omogoča popolno enačenje med vsakim generalskim pučem - spremljanim z velikimi besedami - in revolucijo!). V okviru politične revolucije tudi ta leksikon posebej omenja še buržoasno revolucijo (npr. francosko revolucijo - gotovo jemišljena prva francoska revolucija 1789) in socialistično revolucijo. Za vzorec buržoasne revolucije se običajno uporablja francoska revolucija 1789, za vzorec socialistične pa ruska oktobrska 1917. ~~xx~~

Revolucija kot upor zatiranih proti zatiralskemu sistemu in kot gibanje večjega števila ljudi za izboljšanje lastnega težkega položaja je najbrž tisto pomensko pozitivno jedro, ki lahko vzbuja širše simpatije. Kontrarevolucija je v tem primeru gibanje poraženega (recimo višjega) sila proti revoluciji in za obnovo starega reda (= sistema prejšnjih privilegijev).

Stvar je tu neevnomno polarno izključujoča : gre za zmago ene ali druge strani. Kot vemo, pa zmagovalci pišejo tudi zgodovino, seveda sebi v prid. "Revolucijska sicer lepo zveneča gesla, npr. svoboda, enakost, bratstvo (s številni komentatorji so že omenili, da se proklamirana svoboda neujema s proklamirano enakostjo, razen če je s slednjo mišljena enakopravnost pred zakoni !), potem pa vsa ta gesla v praksi opusti, spremeni in zanika. Polom pozitivnega pomenskega jedra revolucije (upor protin tirshiji, boj za izboljšanje položaja zatiranih) se je pokazal v dosedanji praksi zmeraj enako : zamenjal se je zgolj gornji sloj imetnikov in imenitnikov, ljudem spodaj pa ni bilo nič boljše ali večinoma še slabše (to velja še posebej za socialistične revolucije, v katerih in po katerih je zlezel višji sloj revolucionarjev v farsonske višave, tiranija navzdol pa se je celo izjemno povečala, npr. Sovjetska zveza itd.).

Pomembno vprašanje pri našem razmišljanju je, koliko časa revolucija traja. Vzemimo npr. francosko revolucijo 1789. Ali sega le-ta do konca jakobinske diktature (1794) ali do konca direktorija ter nastopa Napoleona kot prvega konzula (1799) ali do nastopa Napoleona kot cesarja (1804) ? "Nadaljnje zanimivo vprašanje je, kdaj se je spremenil Napoleon iz revolucionarnega častnika v kontrarevolucionarja (spet mejnik konzulat ali cesarstvo ?). In navsezadnje še splošno vprašanje : ali se ne spremeni revolucija že s tistim trenutkom, ko prideneh oblast, v kontrarevolucijo ? Z revolucijo naoblasti se začne namreč poudarjeno zatiranje vseh "sovražnih" elementov, torej vseh, ki se ne strinjajo z novim režimom in ki so zato režim kontrarevolucionarje, v smislu odpora proti novi tiraniji pa so ravno ti kontrarevolucionarji novi revolucionarji itd. itd.

Za ilustracijo paradoksalnega odnosa med revolucijo in kontrarevolucijo se spomnimo kar na znana praznovanja sovjetske oktobrske revolucije na moskovskem Rdečem trgu. Komunistični veljaki so s temi proslevami praznovali obletnice lastnega oblastništva, praznovali so bivšo revolucijo, na vso moč pa zatirali vsako neljubo spremembo, vsak sproščen razvoj, vsako drugačno mišljenje. Vse govoričenje o bivši (=pokojni) revoluciji ni moglo zakriti jasne resnice: v tistem praznovatelno-gospodovatelnem trenutku (in seveda nasploh) ti Stalinovi nasledniki (npr. Hruščov, Brežnjev, Andropov, Černenko ...) pač niso bili nik^lskršni revolucionarji, ampak naravnost vzorni konservativci (ohranjevalci starega), reakcionarji (obračajoči ^ssenzaj) in kontrarevolucionarji (zati^rajoči vsako revolucionarnost). Omenimo še francosko praznovanje (buržoazne) revolucije 1789. Francozi praznujejo zavzetje Bastilje - simbola kraljevske tiranije - kot tradicionalni državni praznik (14. julij). Ob nedavnem velikem praznovanju 200-letnice francoske revolucije ⁽¹⁹⁸⁹⁾ pa se je čutila rahla ~~zadržana~~ nelagodnost: kaj pravzaprav praznovati? Ker Robespierrovo krvavo rihto, torej jakobinski teror, obglavljenje kralja, kraljice, politikov, plemičev, meščanov, pesnika Cheniera, znanstvenika Lavoisiera? Gotovo ne - praznovati je bilo treba torej nekaj drugega. Ustala je kot najprimernejša Deklaracija o pravicah človeka in državljana (1789). Seveda so pozabili nato, da je ravno te deklaracije v terorističnem nadaljevanju revolucije postale nična in nenehno kršena (prim. tudi znano Stalinovo "napredno" ustavo v času najhujšega stalinskega tiranije in morije!).

V skladu z znanim Prešernovim sonetom o kaši (ni pomembna pisava besede kaša, ampak kakovost kaše !) bi mogli parafrazirati tudi odnos med revolucijo in kontrarevolucijo : ni pomembna beseda (ena ali druga), ampak boljši položaj ljudi (v eni ali v drugi). Mislim, da prihajamo ob tovrstnem opazovanju do najustreznejšega nevtralnega obravnavanja političnega besedišča.

Kot pri francoski revoluciji si lahko tudi pri ruski oktobrski revoluciji zadamo vprašanje, do kdaj je trajala revolucija oziroma kdaj se je revolucija spremenila v kontrarevolucijo. Ali je tumejnik upor kronštatskih mornarjev (1921), Lenina smrt (1924) ali šele osebna Stalinova diktatura v 30. letih ? Ne smemo pozabiti še na eno različico revolucije : napermanentno (nenehno) revolucijo. Izraz je močno povezan s Trockim, glavnim Stalinovim tekmecem za oblast po Leninovi smrti. Ker je bil Trocki kmalu po Leninovi smrti postavljen na stranski tir, leta 1929 pa je celo moral zapustiti Sovjetsko zvezo in je naslednjih 11 let begal po tujini (1940 ga je v Mehiki bil Stalinov agent), je bil že življenjsko postavljen v položaj nenehnega upornika (proti Stalinu in njegovemu sistemu). Položaj Trockega bi potrjeval, da je permanentna revolucija mogoča takrat, ko nisi na oblasti in ko sedežensko stalno upiraš (določenemu) oblastnemu sistemu. Bolj dvomljivo je povezovati izraz permanentna revolucija zgolj s trajanjem neke oblasti, ki se je vzpostavila z neko revolucijo. Vendar se v praksi pojavlja tudi ta varianta. Vzemimo kar jugoslovanski primer. Zaradi izredno pozitivnega pomena, ki je bil stalno pridavan revoluciji in revolucionarjem (torej konkretni oblasti po 1945), je bilo vsepočetje oblasti revolucionarno : vse reforme -

od kmetijskih do šolskih - so bile pojav nenehne revolucionarnosti, revolucionarno je bilo samoupravljanje z vso svojo neznansko birokracijo, revolucionarne so bile vse zamisli jugoteoretikov in vse izvedbe jugopraktikov, eden od komunističnih viditeljev, Crnogorec Vukmanović, pa je povrh napisal še spominsko delo "evolucija, ki traja. Slednje pomeni ~~xx~~ (za razliko od Trockega) hvaljenje režima : ker je revolucija izenačena z dobrim (ali kar z najboljšim), je treba mit revolucije vzdrževati - oblast je nenehno "revolucionarna" (kljub očitnemu prehodu v samozadovoljno stagnacijo, v oportunistični konformizem, v varni konservativizem), oblastniki pa ostajajo v svojih palaših večni "revolucionarji". Seveda tudi za jugoslovanske revolucionarje velja isto, kot je bilo rečeno ~~x~~ v tem sestavku že za sovjetske. Enostavno ni mogoče, da bi gospodje (prevzaprav tovariši ! - še ena zabavna besedna premetavščina), ki so desetletja živeli navrh, v svojih vilah in dvorcih, ohranili le kanček nekdanje revolucionarnosti. ~~Varo~~be ! Z vsemi silami se trudijo ohraniti obstoječe (svojo oblast in privilegije) in preprečiti vsake morebitne (kontra?) revolucionarne spremembe. Iz navedenega izhajajo celo znana dejstva, da so včerašnji revolucionarji (= uporniki proti tiraniji) danes še hujši tirani od tistih, katerim so se prej uprli (glede na Stalinovo tiranijo je bilo rusko carstvo domala parlamentarna monarhija, zadnji kitajski cesarji so bili kar nebolgljene figure v primerjavi z absolutističnim samovladarjem Mao Ce Tungom, Castro je postal hujši diktator kot Batista, da ne omenjamo izstopajočega Pol Pot, ki pa tako ali tako nima nobenega vrednega tekmeca, saj je uspel ~~v~~ svojem revolucionarnem ~~času~~ ^{poti} pobiti kar polovico lastnega

- kambodžskega - naroda in so mu le spremenjene okoliščine preprečile, da bi opravil delo do konca). Ko smo že omenili Mao Ce Tunga (po novem : Mao Zedonga), se spomnimo še na t.i. kulturno revolucijo. Izraz je lep ~~primer~~ prispevek k orwellovskemu novoreku (vojna je mir, svoboda je suženajstvo ipd.). ~~Na~~ mesto kulturna bi bilo ~~trebala~~ protikulturna. Kultura v širšem smislu in umetnost posebej sta vedno nevarni za totalitarne režime, zato ju je treba stalno nadzirati, usmerjati ali kar onemogočiti. Vso pisano kulturno preteklost je v kulturni revoluciji ~~domestila~~ ¹ kar ene same knjige : Maove misli. Revolucionarni (ali protirevolucionarni ?) režimi so tudi drugod podobno obravnavali kulturo (prim. uradno potrjevanj in brižno gojeni socialistični realizem v Sovjetski zvezi ipd.).

Vrnimo se zdaj k našim izhodiščnim leksikonskim opredelitvam revolucije : v obeh primerih je poudarek na nasilju (nasilen politični prevrat, uporaba političnega nasilja). Če gre zgolj za nasilje samo po sebi, za izkazovanje brezmejne volje do moči, potem revolucija ne more vzdržati pozitivne pomenke teže (je zgolj uničevalni element). Če nastopa s t.i. svetlimi cilji, usmerjenimi v (daljno) prihodnost, je revolucija izpostavljena vrednostnemu preverjanju že v bližnji prihodnosti, ko le-ta postane sedanjost. In tu smo priče stalnim paradoksom, o katerih smo v tem sestavku to ali ono tudi povedali. Če je revolucija spoznana kot zlo, zraste s tem pozitivni vrednostni element kontrarevolucije. Ob relativnostnem motrenju ene in druge opazimo tudi prehajanje ene v drugo, njuno temeljno sprepletenost. Kot dvojice Bog - Satan, akcija - reakcija, vzdihi - izdihi itd. itd. tudi besedi revolucija in kontrarevolucija pričata o znani dvojnosti sveta, prehajajoči v enost.

(Ne)vesele potegavščine političnega besedišča II

Med najbolj rabljene in obenem zlorabljene besede političnega besedišča spada tudi nacionalizem. Če iščemo tej besedi njeno dopolnilno nasprotje, je ne bomo našli v malo znanem kontranacionalizmu (protinacionalizmu), ampak v čisto omenjanem internacionalizmu. Oglejmo si najprej nekaj leksikonskih razlag. Verbinčev Slovar tujk navaja tole : nacionalizem

1. prvotno : narodnazavest, ki se kaže v boju mlade buržoazije proti fevdalizmu in absolutizmu, 2. v ožjem pomenu : reakci-onarnepolitika ideologijain politika, v kateri skuša vladajo-ča plast prikazati svoje koristi kot koristi vsega naroda ali prikriti zatiranje drugih narodov, postavljaajoč "svoj" narod v gospodujoč položaj." Ker je nacionalizem že izpeljana beseda, jetreba pridati vsaj še razlago izvirne latinske besede natio : rojstvo, rod, narod. Zanimivo je, da Slovar slovenskega knjižnega jezika II prinaša ravno obratni vrstni red razlage kot Verbinč. SSKJ označi nacionalizem kot : 1. prepričanje o večvrednosti lastnega naroda in prizadevanje za uveljavitev njegovih koristi ne glede na pravice drugih narodov; političnasmer, ki trdi, da so narodnekoristi pomembnejše od razrednih, ideoloških; 2. v 19. stoletju meščanska ideologija in politika, ki poudarja narod kot celoto in zagovarja njegoveinterese; 3. značilnosti kulture določenega naroda, ljudstva.

V leksikonu Družboslovje (enkarjeve založbe) preberemo o nacionalizmu kot politološkem geslu tole : 1. prvotno narodna zavest mlade buržoazije v boju proti fevdalizmu in absolutizmu. 2. težnja k narodni neodvisnosti, odpor proti tujemu gospostvu, boj proti kolonializmu (afriški, azijski nacionalizem). 3.

pretirano poudarjanje odlik in pomena katerega naroda, tudi v smislu njegove večvrednosti. Nevaren zlasti, ko postane uradna državna doktrina (italijanski fašizem, nemški nacionalsocializem). Dodajmo še oznako nacionalizma, ki jo je podal Hugh Seton-Watson v svoji znani knjigi *Nations and States* (hrvaški prevod: *Nacije i države*, Zagreb 1980). Nacionalizem je po njegovem: 1. nauk o značaju, interesih, pravicah in dolžnostih narodov (=nacij), 2. organizirano politično gibanje, katerega namen je podpreti cilje in interese naroda (=nacije)." Kot vidimo je opredelitev, ki jo daje Seton-Watson še najbolj nevtralna in ideološko neobremenjena.

Za izhodišče razpravljanja bodo te oznake več kot dovolj. Naj dodam še možnost poslovenjenja besede nacionalizem z besedo narodnjaštvo in nacionalista z narodnjakom. Pomudimo se krajše še ob besedi internacionalizem (latinsko inter = med - predlog). Verbinčev Slovar tujk izvaja ~~ima~~ internacionalizem iz francoske besede internationalisme, navaja pa dva pomena: 1. mednarodno gibanje za razredno enotnost delavcev vseh dežel v boju za socializem, 2. čut za mednarodno solidarnost in bratstvo delavcev in zatiranih narodov vsega sveta ter za skupno delovanje v duhu tega bratstva." Leksikon Družboslovje (OZ) označi internacionalizem kot "dejavnost, ki si prizadeva preseči ožje nacionalne okvire in nacionalizem ter doseči sodelovanje med narodi, ki gaterjata vse večja medsebojna odvisnost in potreba po solidarnosti (sledi obsežnejša razlaga internacionalizma v zvezi z marksizmom - prim. Internacionalna ! - in socializmom). Hitro je videti, v katerem grmu tiči zajec. Ker je bilo priljubljeno komunistično ideološko geslo internacionalizem, je normalno, da dobiva nacionalizem v priročnikih, ki so izšli za časa komunizma, prevladujoče

slabšalen pomen.

Naš začetni vidik je gledati na obe besedi nevtrarno : nacionalizem in internacionalizem sta najpogosteje lahko oba pozitivna pojavi, morda pa odkrijemo, da sta (tudi) negativna pojavi. Merilo naj bo spet življenjska praksa in ne ideološko vsiljevanje. Če pa je uporaba nacionalizma v negativnem smislu dvomljiva ali kar ~~in~~ odveč, pričajoč še ene besede, ki jo kažemo vpeljati v našo obravnavo, to je: šovinizem. Verbinčev Slovar tujk razlaga šovinizem takole (izvor besede je v priimku Chauvin; le-ta pa je bil vojni veteran in občudovalec "spoleonove osvajalne politike ...): prenaspet, bojevit nacionalizem, zaslepljeno poveljevanje lastnega naroda in razpihovanje sovraštva in nestrpnosti do drugih narodov." Zelo podobno je označen šovinizem tudi v leksikonu Družboslovje (GZ): "skrajna in reakcionarna oblika nacionalizma, za katero je značilno poveljevanje lastnega naroda, podcenjevanje drugih narodov in vzpodbujanje mržnje ter nestrpnosti do drugih narodov..." Zlahka je ugotoviti, da je pomen besede šovinizem domala povsem nedvoumen in daje ^{ga} najbrž večinsko mnenje sprejemati kot zlo (kot zgleden primer šovinizma velja omeniti antisemitizem, ki je večkrat dosegel v posameznih deželah velike razsežnosti) in da je, nasprotno, nacionalizem dvoumen (večumna) beseda, ki jo različni ljudje sprejemajo in ocenjujejo različno.

Preden se podrobneje posvetimo nacionalizmu, dopolnimo naš besedni seznam še z eno za naše pomočje značilno besedo. Gre za patriotizem. Verbinčev Slovar tujk omenja grški vzrok te besede (grško patriotes - rojak, soseska; grško patria - rojstvo, narod, družina) in besedo kratko razloži: domoljubje, rodoljubje, ljubezen do domovine." Leksikon Družboslovje (GZ)

pa ima takole oznako za patriotizem : "zvestna, čustvena naveza-
nost na domovino; nima nič skupnega z agresivnim nacionalizmom
(opomba : le-tega bi lahko izenačili s šovinizmom !)."

Zanimiv je zlasti dodatek k opredelitvi : "nima nič skupnega z
..." Patriotizem je torej beseda, ki imata tako rekoč izključno
pozitiven pomen (večinsko mnenje jo bo nedvomno potrdilo
kot nekaj plemenitega, vrednega, najboljšega...). Seveda bo v
praksi vsak zase uporabljal čimbolj "brezmadežne" besede : torej
- jaz sem patriot, ta pa si nacionalist (šovinist).

Pri razmišljanju o nacionalizmu je treba začeti pravzaprav
pri - narodu. Običajno teoretiki razlagajo pojav narodov v zve-
zi z nastankom buržoazije, torej nekje na prehodu v t.i. novi
vek. Leksikon Družboslovje (CZ) označi narod takole : "zgodovinska
tvorba, nastala na prehodu iz fevdalizma v kapitalizem iz et-
nično enotnega ljudstva." Vsekakor je mogoče ta časovni okvir
nastajanja narodov tudi problematizirati. Ali niso bili narodi
ženpr. staroveški Egipčani, Grki (Heleni), Judje itd. ? Ali niso
so vsakega od omenjenih (in drugih) narodov povezovali skupni
jezik, ozemlje, kultura, vera, nekatere tudi država ? Drugo
je seveda način razumevanja lastnega položaja ali odnosov z
drugimi narodi (ljudstvi ?!), kar vse se je od starega do nove-
ga veka v neki meri spremenilo. Bistvene zadeve pa so vendarle
ostale enake : zvest o pripadnosti neki skupnosti, nekemu ob-
čestvu (jezikovni, verski, ^{krajevni} ~~kulturni~~ vidik ...), zvest o last-
ni večji vrednosti nasproti drugim (Grki in drugi narodi - za Grke
barbari; samozvest Judov kot "izvoljenega" naroda ipd.),
iz česar bi sledilo, da najdemo prvine nacionalizma, šovinizma,
patriotizma, a tudi internacionalizma že v starem veku. Ta dvom

o časovnem nastanku narodov naj ostane sicer ob strani, saj za naše razmišljanje ni bistven. Res je, da je narod dejansko obstoječi družbeni pojav (kot npr. družina, pripadnost kraju, pokrajini, veri ipd.) in da ostaja izven ^{nekstih} vsakih opredelitev dobro - sleho. Pač je. Tudi ni jasno, zakaj pripadnost narodu (= narodnjaštvo) ne bi bila dobra in zakaj bi boljše mednarodno, protinardno ali ^mmednarodno prepričanje. Menim, da je nacionalizem (enako kot narod) normalen pojav (prim. tudi versko prepričanje) in daje v zvezi s z njim odveč vsak slabšalni ton (negativno, nestrno, sovražno stran nacionalnega čutenja povsem ^rpokriva že izraz šovinizem!). Tako jepač mogoče nacionalizem (občutje pripadnosti narodu, skrb za narod ipd.) v bistvu izenačiti s patriotizmom.

Kot smo čeli pozitivni pomen nacionalizmu, ga lahko enako damo tudi internacionalizmu. Če razumemo z njim prijateljsko sodelovanje narodov, tisto znamenito Brežernovo "najstvo": Živé naj vsi naródi, ki hrepené dočakat dan ...", zasluži internacionalizem zgolj potrditev in pohvalo. Politične praksa internacionalizma (torej dejstva) pa ni je precej drugačna. Razlaga za internacionalizem pri Verbinu je pretežno skrčena samo na področje delavskega gibanja in socializma, šele nazadnje so omenjeni zatirani narodi vsega sveta. In res je bil internacionalizem ocenjevan v komunistični politiki samo v tem okviru. Še zatirani narodi so bili obravnavani predvsem "razredno" in ne nacionalno. Fraze o "proletarskem internacionalizmu" in o "buržoaznem nacionalizmu" so se vrstile v vzhodnem bloku - načelu s Sovjetsko zvezo - do onemoglosti. Ta proletarski internacionalizem je bil zaradi vodilne vloge Sovjetske

zveze skrčen na sovjetski oziroma veleruski hegemonizem. Tega ni treba posebej dokazovati, saj je položaj še zdaj zelo podoben opisanemu. Sovjetski "internacionalizem" je tudi rad "pomagal" drugim narodom, recimo Madžarom 1956, Čehom in Slovakom 1968 ipd. S tovrstnim dogajanjem je internacionalizem že dosegel izrazito slabšalni zven. Znano je tudi, da v Sovjetski zvezi nepoznajo ruskega nacionalizma, ampak le litovski, letonski, estonski, ukrajinški, gruzinski, armenski itd.. In že smo pri enačbi : nacionalizmi so gibanja zatiranih narodov, internacionalizem pa je nacionalizem gospodujočega naroda.

Preneseno na Jugoslavijo obstajajo tu isti slovenski, hrvaški, muslimanski, makedonski, albanski ipd. (separatistični) nacionalizem, za Srbe pa je značilen jugoslovanski "internacionalizem", večjih in zadnje čase vse bolj nadomeščen s srbskim patriotizmom (beri : šovinizmom). Natančno ista zadeva je z nacionalizmom v velikih zahodnoevropskih državah : nacionalizem ji gibanje zatiranih narodov (npr. Baskov, Kataloncev, Korzičenov, Bretoncev ipd.) za nacionalne pravice in za enakopravnost. Nacionalizem velikih narodov (npr. Špancev, Francozov, Nemcev, Italijanov ...) pa je pravzaprav odveč in nesmiseln, saj imajo ti narodi v svojih državah vse razvojne možnosti in pravice. Tako nastopa pri velikih narodih predvsem šovinizem. Ni čudno, da centristični Francozi in hegemonistični Rusi tako navdušeno podpirajo ^{srbsko} unitaristično vizijo jugoslovanske ureditve.

Zanimivo je vprašanje, zakaj večnacionalne države ne zadovoljujejo svojih (številnih) narodov s tem, da bi jim priznale vse nacionalne pravice, saj bi jih s tem zlepa pridobile zase

(Avstro-Ogrska, Rusija ozroma Sovjetska zveza, Jugoslavija).
 Namesto tega ^{so} se te države ves čas svojega obstoja ukvarjale
 zgolj z vladavino "vodilnih", "državnih" narodov (Nemci, Rusi,
 Srbi) in s ~~ta~~lečenjem vseh drugih (ki v bistvu so hotele biti
 "nonsionalne"). Razumljivo je, da morejo potemtakem tovrstne
 države preživeti zgolj kot najhujše diktature (trebaja je
 priznati, da je bila še najbolj prava država vendarle Avstro-
 Ogrska). Ob razvoju demokracije take države, utemeljene na neena-
 kopravnosti narodov, seveda nujno razpadejo.

Med zglednimi primeri za zapletenost odnosov na nacionalni
 (nacionalistični) podlagi je ravno Jugoslavija. Kot vemo, je
 bila leta 1918 sestavljena iz dveh civilizacijskih (težko združ-
 ljivih) delov: bivšega turškega (vzhodnega, pravoslavno-islam-
 skega) in bivšega avstro-ogrškega (zahodnega, katoliškega). Na-
 cionalna politika v prvi Jugoslaviji pa je bila tako prosrbska,
 da je morala odbiti vse druge narode. "Četkoj ob ustanovitvi
 države so bili uradno priznani le trije narodi (Srbi, Hrvati,
 Slovenci), a ~~žalostno~~ še tri trije takoj spremenjeni v tri ple-
 mens" enega naroda (troedini narod!). Po 2. svetovni vojni
 tolikokrat prežvečena fraza o bratstvu in enotnosti je bila
 povsem uveljavljena že v prvi Jugoslaviji: bratstvo je bilo
 v znamenju Velikega brata v Beogradu, enotnost pa je zagovar-
 jala srbsko govoreča in misleča vojska. Tu je treba omeniti
 t.i. jugoslovenski nacionalizem (Orjuna, orjunaši). Temeljal
 je na enem (seveda fiktivnem) jugoslovenskem narodu po načelu
 ena država, en narod, en vodja (kralj) in seveda na napadanju
 posameznih nacionalnih zvesti v Jugoslaviji. Hitri propad

AAA

prve Jugoslavije ni razložljiv samo s premočjo napadalcev, ampak tudi z zatiralsko nacionalno politiko beograjskih vlad. Normalna, naravna nacionalna čustva so v prvi (in drugi!) Jugoslaviji omejevali in preganjali, propagirali in gojili pa umetni jugoslovanski (= velesrbski) nacionalizem (pravzaprav je povsem perverzna zahteva, da morajo narodi bolj ljubiti drug (tuj) narod kot svoj; celo biblijski izrek pravi: ljubi bližnjega kot samega sebe - torej: tako kot - in ne: bolj kot samega sebe). Razen nekaterih zmed²enih idealistov so se priključevali jugoslovansk^{im} nacionalizm^{stom} pač ~~kiniki~~ predvsem tisti, ki so hoteli biti blizu vladnih korit. V novejšem času povsem ustreza vlogi jugoslovanskih nacionalistov t.i. generalska stranka ZKJ - gibanje za Jugoslavijo. Komunistična vladavina v Jugoslaviji je sicer po 2. svetovni vojni utemeljila nekak federalizem, ki pa je bil bolj reklamnega značaja, v bistvu pa se je nadaljevala unitaristična vladanje iz Beograda. Komunistični internacionalizem je vendarle v bistvu gradil na srbski (relativni) večini v državi (to potrjuje državna uprava, vojska ...). Iz čudnega spleta med internacionalizmom (sodelovanje narodov) in nacionalizmom (gibanjem posameznega naroda) je nastal nov "statistični" narod - Jugoslovanov. Določeno število prebivalcev Jugoslavije se je začelo izjavljati nacionalno kot Jugoslovani. Ali smo s tem ^{res} že dobili nov "narod"? V bistvu je to le mešanje državljanstva in nacionalne pripadnosti, saj se tisti, ki se je opredelil za Jugoslovana, v tistem trenutku ^{gotovo} ni v ničemer spremenil glede na prejšnjega Srba, Bosanca, Hrvata ~~ipx~~ itd. Tudi razlaga, da je otrok iz mešanega zakona (npr. med Srhom in Slovenko) pač Jugoslovan, je privle-

čena ^azalse. Kot je znano, iz zvez med pripadniki različnih narodov (npr. med Slovencem in Nemko) ne nastajajo novi narodi. O tem vprašanju sem že pred leti podrobneje polemiziral z enim od teoretikov jugoslovanstva Predragom Matvejevićem (članek z naslovom Matvejević in jugoslovanstvo - v Dnevniku), zato ob tej priložnosti le še kratka pripomba. Če je nacionalna pripadnost zgolj voluntaristična "pogrnatcija", je treba kot enakovredna sprejeti vsa opredeljevanja - in ne samo jugoslovanskega (očitno pa je imelo ravno to opredeljevanje vso politično podporo : prim. spet često opredeljevanje za jugoslovanstvo v vojski !). Tako uvrstimo med narode ^{lahko}obširen seznam : od Istranov, Dalmatincev, Vojvodincev do Slovanov in Evropejcev ali kar Zemljanov.

Sedenji nacionalni spori v Jugoslaviji so nasledek večdesetletnega tlačenja "kipečega lonca" nacionalnih problemov s pokrovko diktature. Ko je ta pokrovka popustila, so prišli na dan vsi stari računi in vse stare zamere (od 1918 dalje). Podobni pretresi so značilni tudi za Sovjetsko zvezo. Medtem ko lahko ugotovimo vzporednost med zmernima "reformskima" komunistoma Gorbačevom in Makovićem, pa je precejšnja razlika med radikalnim reformistom Jelcinom (kot vodiljem Rusije) in t.i. nacionalnim boljševikom Miloševićem (kot voditeljem Srbije). Jelcin je, kot kaže, bolj pripravljen popustiti pri ^evelruskem hegemonizmu, Milošević pa ne ^evelsrbskem hegemonizmu vztraja oziroma se z njim politično utemeljuje in napreduje. Največji problem pri jugoslovanskih ^enacionalnih razmerjih (obenem bistvenih političnih razmerjih) je seveda, ker ni omogočen enakopraven dialog oziroma ^epolilog. Srbi se zanašajo na svojo relativno pre-

moč (vojska, zvezneustanove v Beogradu) in vsiljujejo svoje pogoje o Veliki Srbiji. Če zdaj spregovorimo o nacionalizmih v Jugoslaviji, je večina pač povsem utemeljena v boju za narodne pravice in enakopravnost. To so obrambni nacionalizmi: slovenski, hrvaški, muslimanski, makedonski, albanski. Srbski na padelni nacionalizem je v bistvu šovinizem, saj temelji na ~~xx~~ večvrrednosti in posebni vlogi Srbov - le-ti morajo vladati in imeti privilegije tudi tam, kjer so manjšina (Hrvaška, Bosna, Kosovo ...). Ta politika vodi zgolj v nenehne sovražnosti, navsezadnje pa ne more prinesiti koristi niti Srbom, saj je narodov, s katerimi so sperti, vendarle preveč.

2. senkrat (to pišem v začetku avgusta 1991) še nič ne kaže, da bi nasprotniki dosegli kak sporazum o modusu vivendi na področju (bivše) Jugoslavije. Reakcije evropskih velikih držav (ali dvensajterice sploh) spominjajo na lastnika lepega stanovanja, ki se hoče nhitro rešiti umazani je in jo zato pomete pod preprogo. V diplomaciji pa "velikih" pa se kaže tudi cela paleta niensov (vendar ta diplomacija vedno bolj "ljubi" države kot pa njene prebivalce ~~zgodnjih~~ oziroma narode teh držav). Najbolj tržno za unitarno Jugoslavijo se zavzemajo Francozi (tudi Španci), saj imajo ^{skrb} z lastnimi podložnimi narodi (čeprav tam veliko govore o človekovih pravicah, pamednje očitno ne ščejejo narodnih pravic!). Tako bi Francozi z veseljem pristali na teorijo (in prakso) enega jugoslovanskega naroda, a le-ta ostaja tam, kjer je vedno bil: na papirju. S svojim nasiljevanjem v prvi in drugi Jugoslaviji se je jugoslovanski nacionalizem povsem diskreditiral. Prav lepo ga ilustrira 2. oznaka nacionalizma iz Verbinčevega Slovarja tujk.

("Reakcionarna ~~reakcionarna~~ ideologija in politika, v kateri skuša vladajoča plast prikazati svoje koristi kot koristi vsega naroda ali prikriti zabiranje drugih narodov, postavljajoč "svoj narod v gospodujoč položaj.").

Zgleden primer ali kar zadnji ostanek jugoslovanskega "nacionalizma" je bila jugoslovanska vojska, ki je konec junija odložila še zadnje ljudsko-propagandne maske, ki jih je desetletja uporabljala. Ta vojska (tu so pač mišljeni njeni voditelji - generali) se je ves čas po 2. svetovni vojni ukvarjala s dvema : s komunizmom in z unitarizmom (= arbizacija). Namesto da bi bilaraba slovenščine v vojski povsem normalna (v Sloveniji pa celo obvezna), je moral vsak Slovenec v vojski občutiti, da je pripadnik neenakopravnega, podložnega naroda in da mu poveljujejo v jeziku vladajočega naroda. Tako je očitno, da Slovenci šele v zadnjih letih doživljamo zadnjo fazo nacionalne osvoboditve : od 1945 do 1990 sta jo namreč še povsem onemogočala komunizem in unitarizem.

Na koncu še nekaj opomb k na začetku podanim opredelitvam nacionalizma. Te začetne opredelitve pri Verbincu je usmerjena zgolj razredno - in je pomembna (narodna zavest, ki se kaže v boju mlade buržoazije proti fevdalizmu in absolutizmu.). Jasno je, da za boj proti fevdalizmu ni potrebna nacionalna zavest, ampak socialna (revolucionarna) zavest. Opredelitev bi morala biti pač določnejša : npr. narodna zavest, ki se kaže v boju mlade buržoazije ~~počlaščenega~~ naroda proti fevdalizmu in absolutizmu vladajočega naroda. Kot je zelo dvomljivo, da obstajajo narodi šele od novega veka, je vprašljivo tudi omejevanje 2. definicije nacionalizma v SSKJ II na 19. stoletje. Najbolj spre-

jemljiva je še 2. opredelitev nacionalizma, ki jo je podal Seton-Watson (organizirano politično gibanje, katerega namen je podpreti cilje in interese narodov^a oziroma naci^ej). Res pa je, da so ti cilji in interesi lahko celo izključujoči : en narod se hoče osvoboditi izpod oblesti drugega, drugi pa hoče vladati nad prvim.

Ali je kaka zveza med revolucijo (kontrarevolucijo) in nacionalizmom (internacionalizmom) ? Po izpeljavah, ki smo jih že podali, bi bil revolucionarni nacionalizem tisti, ki se bori za nacionalno osvoboditev, za nacionalne pravice, in kontrarevolucionarni tisti, ki zatira pravice drugih narodov. Pri komunistih, ki so pretežno operirali z revolucionarnim internacionalizmom, pa se pojavlja nacionalizem v glavnem v kontrarevolucionarni in reakcionarni vlogi.

Za sklep še to : Nacionalizem in internacionalizem sta vidna in pomembna družbenajpояva v našem času. Kot večina besed lahko vzbujata pozitivne in negativne razlage in odzive. Naša analiza je poskušala iz zapletenega labirinta, v katerega nas vodi ~~zaprta~~ pisana pomenska palata obeh besed, najti nekaj rešilnih poti. Obe obravnavani besedi pa sta v svojem pomenskem pozitivnem jedru (nacionalizem - ljubezen do lastnega naroda, internacionalizem - prijateljsko sodelovanje med narodi) zlahka združljivi v vsakem dobromernem pojamezniku.

Andrija Leh

III.

Medtem ko revolucijo, kontrarevolucijo, nacionalizem, internacionalizem in podobnetujke lahko štejemo - kljub razširjenostih besed - v "učeno" besedišče, pa seznaždemo z besedami desno in levo v izrazito vsakdanji, običajni sferi. Z desno in levo roko (vsak dan) delamo, z desno in levo nogo (vsak dan) hodimo, z desnim in levim očesom (vsak dan) gledamo itd. Pri tem je treba dodati, da sta za normalno funkcioniranje človekovega telesa enako pomembni desna in leva stran (čeprav je res, da je npr. raba desne roke pri večini ljudi izrazitejša). Spomnimo se, da je človek, ki ima eno od rok ali nog - invalid. Morda je to dejstvo kar primerna odskočnica za prehod na politično uporabo desne in leve strani (desnice in levice). Politična raba desnice in levice izhaja iz francoske revolucije 1789 oziromatočneje : iz razporeditve posameznih strank v francoskem parlamentu (konventu). Drugo opredeljevanje, ki je bilo v omenjeni ustanovi v rabi, pa kaže bolj na spodaj in zgoraj (spodaj "močvirniki", zgoraj "gorjanci" - montagnardi).

Preden pa se podrobneje sročamo z vsekakor pomembnim poglavjem francoske zgodovine, moramo vsaj nakazati še eno uporabo desnega in levega načela, in to : versko. V krščanstvu, ki je bilo v času francoske revolucije že okoli 1500 let prevladujoča religija v Evropi, sta desna in leva stran vrédnostno močno označeni. Vzemimo kot primer kar Poslednjo sodbo po Mateje - vem evangeliju :

"Ko pa pride Sin človekov v svoji slavi in vsi angeli z njim, takrat bo sedel na prestol svojega veličastva. In zbrali se bodo pred njim vsi narodi in ločil jih bo ene od drugih, kakor pastir loči ovce od ovnov; in bo ovce posadil na svojo desnico, ovne pa na levico.

"Zdaj poreče kralj tistim, ki bodo na njegovi desnici : 'Pridite, blagoslovljeni mojega Očeta, prejemite kraljestvo, ki vam je pripravljeno od začetka sveta! Zakaj lačen sem bil in ste mi dali jesti; žejen sem bil in ste mi dali piti; popotnik sem bil in ste me sprejeli; neg sem bil in ste me oblekli; bolan sem bil in ste me obiskali; v ječi sem bil in ste prišli k meni.' ...

Takrat poreče tudi tistim, ki bodo na levici: 'Proč izpred mene, prekleti, v večni ogenj, ki je pripravljen hudiču in njegovim angelom. Zakaj lačen sem bil in mi niste dali jesti; žejen sem bil in mi niste dali piti; popoten sem bil in me niste sprejeli; neg sem bil in me niste oblekli; bolan sem bil in v ječi in me niste obiskali.' ...

In ti pojdejo v večno trpljenje, pravični pa v večno življenje." (citorano po Svetem pismu Stare in Nove Zaveze - Eku-
menske izdaje, Ljubljana 1975, str. 1083).

Biblični leksikon (Celje 1984) nas opozori ob omenjenem še na to, da je na desni tudi božje varstvo (Izaije 63, 12). Še več o desnici in desni strani v zvezi z Biblijo zvemo v Rječniku biblijske teologije (Zagreb 1988). Desna roka je tu označena kot znamenje božje moči (npr. Knjige psalmov 118, 15-16 : Desnica Gospodova je mogočno delovala, desnica Gospodova me je dvignila ...); podobno še Knjige psalmov 20, 7 : Zdaj vem,

da je Gospod podelil zmago svojemu maziljencu, ga uslišal s svojih svetih nebes z močjo svoje zmagovite desnice." Podobno še Knjiga psalmov 21, 9). "a božji desnici bodo izvoljenci uživali večna blaženost (R Knjiga psalmov 16, 11 : Pokazal mi boš pot življenja, polnost veselja pri sebi, večne radosti na svoji desnici.) Božjost desnice je potrjena še na več mestih (Knjiga psalmov 80, 16-18; Knjiga psalmov 110, 1; Apostolska dela 2, 33).

Iz dejstva, da je poudarjena božja stran desna, se da sklepati, da je nasprotna - torej leva - stran pravzaprav hudičeva ! S tem v zvezi lahko upravičeno trdimo, da je pozitivno ocenjevanje levice (tudi politične) mogoče šele od 18. oziroma 19. stoletja dalje. Takrat namreč je razsvetljenstvo s svojim racionalizmom, deizmom, tudi materializmom in pa napadi na rimsko Cerkev (npr. Voltaire) vsaj do neke mere omajalo krščansko idejno (desno) prevlado.

Francoske revolucije, ki je - shematično gledano - spopad med vodilnimi srednjeveškimi stanovoma : plemstvom in duhovščino ^{na eni strani} in t.i. tretjim stanom = meščanstvom, je tako vsebovala v določeni meri tudi proticerkveno in protiversko miselnost. Revolucionarni politični in deloma tudi idejni preobrat se je šele sploh omogočil, da je pojem levica - vsaj pri nekaterih ljudeh, skupinah in strankah - pridobil pozitiven zven.

Zdaj pa si ogledajmo nekaj leksikonskih oznak za desno / desnico in levo / levico. Leksikon Družboslovje (Lj. 1979) nam geslo desnica prikaže takole : "politična in idejna pripadnost strankam in skupinam, ki zagovarjajo in brnijo pozi-

cije starih oz. konservativnih razredov, njihovih privilegijev itd.; pri geslu levica pa beremo : 1/ politične stranke ki imajo v parlamentu sedeže na levi strani (gledano od predsednika), 2/ sinonim za politično in idejno usmeritev z demokratično naprednejšo vsebino; dokaj splošen naziv za komuniste, socialiste in socialne demokrate." Geslo n₁ s ~~znamenjem~~ dodatno opozori še na nianse levice (nova levica, zrna~~na~~ levica, skrajna levica) , omenja pa tudi ravnotežni element : desnice in center.

Slovar slovenskega knjižnega jezika I. (Lj. 1970) nam ponudi pri geslu desni kot 2. pomen : politično konservativen, nazadnjaški; x pri desnici pa 2. pomen : konservativna, nazadnjaška stranka ali taka skupina v stranki; bb tem še : desničar - 2. pripadnik konservativne, nazadnjaške stranke; desničarski - nenešajoč se na pripadnike konservativne, nazadnjaške stranke; desničarstvo : miselnost desničarjev, konservativcev.

Slovar slovenskega knjižnega jezika II. (Lj. 1975) pa nam prikaže levo stran. Najprej : levi - 2. politično progresiven, napreden; levica : 2. progresivna, narodna stranka ali taka skupina v stranki; levičar : pripadnik progresivne, napredne stranke; levičarski : nenešajoč se na pripadnike progresivne, napredne stranke; levičarstvo : 1. miselnost levičarjev, naprednih ljudi.

Kaj pove o politični desnici Sociološki leksikon (Beograd 1982) ? "Desnica je naziv za konservativno usmerjene idejne in politične sile, ki branijo polož_{je} starih ali obstoječih razredov in se upirajo spremembam. Desničarji so nagnjeni k hierarhiji, nezaupajo v množice in v človeka in ga prezirajo

demokracijo." Omenjeni leksikon naspoč^ui še o relativnosti desnice in leve glede na obdobje; v 19. stoletju so spadale v desnico : aristokracija, cerkvena hierarhija, visoka buržoazija in državna birokracija; liberalna buržoazija pa je bila takrat levice ! O slednji pa pravi ^{to}ti leksikon tole : "Levica je naziv za družbene sile..., ki se bore za napredek družbe." V ožjem smislu pa so levica "tiste družbene sile, ki se borijo za najnaprednejše ideje in stališča ter za razvoj prave socialistične demokracije." (torej pravo propagandno leporečje, ki pa deluje ob ~~pravi~~ povezavi leve s komunistično oblastjo prav groteskno!) Takoj nato pa leksikon, zvesto po Leninu (prim. "levičarstvo - otroška bolezen komunizma"), ^okrca levičarstvo kot negativen pojav v komunističnem gibanju.

Vrnimo se zdaj k francoskemu parlamentu v času revolucije 1789-1794. Kot glavni nasprotujoči si skupini v parlamentu so se oblikovali jakobinci (radikali, levice) in žirondinci (zmerni, desnica), večji del poslancev pa ni bil opredeljen. Vedno so bili še bolj levi kot jakobinci (npr. hebertisti in "besni") in enako tudi bolj desni kot žirondinci (npr. rojalisti). Ko je nastopila jakobinska diktatura z vodjem Robespierrom na čelu, so sledile likvidacije nasprotnikov v širokem razponu od "leve" do "desne" (od zelo levega Heberta in tovaršev preko Dantona in njegovih desnih jakobincev do rojalistov). V tem in v vseh podobnih primerih (npr. ruska oktobrska revolucija) gre vedno za isto totalitarno načelo : za likvidacijo vseh drugače mislečih, pri tem je levičarstvo ali desničarstvo kaj malo pomembnega. (prim. kdo vse je bil

zaprt v Jugoslaviji leta 1948 in dalje : od informbirojevcev - levičarjev do fašistov = desničarjev, od demokratov do rojalistov itd.).

In zdaj še pomislek o odnosih levo - sredinsko - desno. Že pri razmišljanju o revoluciji in kontrarevoluciji smo odkrili, kako prehaja prva v drugo ^{ali} in tudi narobe. Nekaj podobnega se dogaja tudi pri odnosih levica - desnica (njun odnos je sploh zelo primerljiv dvojici revolucija - kontrarevolucija). Vprašanje je, ali so bili jakobinci po prihodu na oblast še levica (uničevali so nasprotnike vseh strahov); ali nepostane vsaka oblast vsaj sredina, če že ne desnica? Boljševiki, ki so se imeli za vzor(č)no ~~in~~ levo, so vendarle pregnjali levičarstvo enako ostro kot druge nasprotnike raznih barv. Primerjava med jakobinci in boljševiki je običajna in v glavnem ustrezna, primerljiv je tudi odnos Robespierre - Danton in Stalin - Trocki (prvoimenovana sta likvidirala svoja politična tekmece). Razlika pa je med usodama vodij. Robespierre je kmalu postal žrtev lastnega terorja, Stalin pa je obdržal s terorjem oblast več desetletij. Stalin je torej zmagoviti Robespierre, nadaljevalec diktature, temelječe na terorju.

A vrnimo se k ^{razmerjem} ~~razmerjem~~ levica - desnica. Kdaj se vladajoči "levičarji" (npr. komunistični sparetiki, ki so desetletja preživeli v komitejskih naslanjačih) spremenijo v "konservativno usmerjene idejne in politične sile, ki branijo položaje starih ali obstoječih razredov in se upirajo spremembam" (prim. leksikonsko oznako za desnico!)? Prav zabavno je tudi, kaj ~~in~~ leksikonske oznake pripisuje desnici: nagnjenost k hierarhiji,

nezaupanje v množice in v človeka in preziranje demokracije." Ali niso vse prej omenjene stvari naravnost značilne za komuniste, ki se imajo za "najnaprednejšo levico" ? Skušaj se razpravljati o razlikah med nacisti, ki so uvrščeni v desnico, in komunisti, ki se uvrščajo v levico ? Že nekdanji vic z refrenom isti, isti je povedal veliko. Na obbeh strah: vodja, stroga hierarhijska, nezaupanje v množice (nedopuščanje svobodnih volitev), nezaupanje v človeka (ljudje pod policijskim nadzorom ali v zaporih in taboriščih), preziranje demokracije (pač diktatura).

Vse relativnost opletanja z levico in desnico nam kaže anekdotičen primer iz zadnjega časa. Ob poskusu vojaško-političnega prevrata v Sovjetski zvezi sem npr. v dveh ljubljenskih časnikih prebral dve različni interpretaciji: Slovenec je pisal o desničarskem poskusu državnega udara, Neodvisni dnevnik pa o levičarskem! Pri tem je treba reči, da res navsezadnje utemeljeni obojestranski. Zanimivo pa je, da je Slovenec podlegel levičarskemu vrednostnemu sistemu (levica je dobra, boljša, najboljša) in okrcal okorele generale, policaje in aparatchike z desničarji (Gorbačov je v tej vrednostni perspektivi boljši = levičar!). Neodvisni Dnevnik pa je ostal zvest ustaljenemu imenoslovju: komunisti so levičarji, generali itd. so bili komunisti, torej je šlo za levičarski državni udar (Gorbačov je v tej vrednostni perspektivi desničar, kar spet v nekem smislu drži, saj opušča socializem-komunizem in se obrača h kapitalizmu!).

Ob vseh teh besednih igricah se je treba ponovno vrniti k

vsekdanjosti, k življenjski praksi. Spet nam bo prav prišel Prešeren s svojim sonetom o kaši. Gre za premislek o tem, katere kaša je "boljš obdelana in bolj polita" : desna ali leva. Če vzamemo vse znane komunistične vladavine na svetu kot primerke "leve" kaše, potem je odgovor hitro pri roki : "levi" rezultati so slabi. "Kaša" ni le slabo obdelana in slabo polita, ampak je (= kruha, hrane, npr. v Sovjetski zvezi) celo primanjkuje. Vse leksikonske tirade o "naprednosti" levice se pri tako enostavnih dejstvih, ki jih lahko opazi vsak človek v socialističnem sistemu (zanj staznačilna politična tiranija in gospodarska polomija) sesujejo v prah in pepel.

Ali kašepotemtakem vrednostno potrditi desnico ? Če je desnica npr. zahodnoevropske ureditve, v kateri sta prisotna normalno gospodarstvo in tudi tip socialne države, potem vsekakor. Sicer pa se zdi, da je ~~desnica~~ izraz desnica zate družbe (tudi z a severnoameriško) preozek in preveč izključujoč. Pri urejenih državah in družbah gre za neko sredinsko usmeritev, ki skuša uravnovežati skrajnopolitična nasprotja, ki sebesedno izkazujejo kot desno in levo. Če povzamem primerjavo z zščetkašlanka, da je človek samo z eno roko ali noggo pravzaprav invalid, lahko sklenem to razmišljanje s tem, da potrdim kot pozitivno k harmoniji težeče sredinsko načelo.

Naš veliki pesnik Gregor Strniša je prej omenjeno misel izpovedal pesniško takole: "Svetu vlada Tehnica, / nebo in zemlja sta stehšana."

Andrijan Lah

124 I. II. III. (Dela tovaršč) načrten besedni R. do 1. p.

(Ne)vesele potegavščine političnega besedišča IV

Med besede s širokim pomenskim spektrom spada tudi liberalizem. Izraz je rabljen v ožjem političnem, strankarskem smislu in v splošnejšem smislu kot določenamišljenjska značilnost (morda celo politično nedelujočega) posameznika. Če iščemo besedi liberalizem ustrezno naprotje, se najprej pojavi kot možnost protiliberalizem (kontra~~liberalizem~~). Izhajajoč iz izvorne latinske besede ~~liber~~ (lat. liber = prost, neomejen, svoboden, neodvisen idr.; ~~lib~~ lat. liberalis = svoboden, plemenit, dostojen, blegodušen) bi liberalen najprimerneje prevedli kot svoboden ali svobodnjaški (liberalizem kot svobodnjaštvo), protiliberalizem pa kot svobodi nasproten (protiliberalizem pa kot protisvobodnjaštvo).

Vendar pa je protiliberalizem (podobno kot protinacionalizem) premalo rabljen in premalo znan izraz, tako da je bolje najti kaj ustreznjšega. Tako iz domače kot iz tuje politične tradicije nam bo prišel najbolj prav klerikalizem. Obe besedi, ki sta včasih označevali dva politična pola, dve nasprotni stran(k)i, pa sta dokaj rabljeni tudi v današnjem slovenskem časnikarskem pisanju, in to za ~~današnja~~ sedanja domača politična nasprotja. Povezava med zgodovinskimi vidiki in sedanjim trenutkom pa bo najprimernejša izhodiščna točka za nešo obravnavo.

Najprej si oglejmo nekaj leksikonskih razlag obeh besed (pojmov). Leksikon Družboslovje (CZ 1979) porabi za razlago liberalizma kar polx strani (celo več kot za leninizem!). Med drugim pravi tole: "liberalizem - doktrine in gibanje mlade buržoazije v obdobju razkroja fevdalne absolutistične monarhije in vzpostavljanja kapitalizma, osnove pa ima v prosvetljenstvu, racionalizmu in individualizmu 17. in 18. stoletja." In dalje: "Ustave liberalne države jamči politično svobodo za vse in enakost

vseh predzakonom." In dalje : "Liberalna demokracija je v 19. stoletju zagovarjala idejo o samoodločbi narodov in je bila na čelu gibanj za nacionalno združitev (Italija, Nemčija) in nacionalno osvoboditev (Poljska, Češka, jugoslovanske dežele)." Tu se kaže torej tesna povezava med liberalizmom in nacionalizmom !

O klerikalizmu nam isti leksikon povenskratko tole : "dejavnost političnih in verskih organizacij, ki je inspirirana od katoliške cerkve in njenih institucij. za vplivanje na javno mnenje oziroma na politično in kulturno življenje kake države."

Verbinčev Slovar tujk pove o liberalizmu (izpeljujega iz francoske besede liberalisme) tole : 1. meščansko svobodomislstvo, celotnost gospodarskih in političnih naziranj industrijskega meščanstva v dobi njegovega boja s fevdalizmom in meščanskih revolucij, na stopnji kapitalizma svobodne konkurence, 2. liberalna miselnost ali ravnanje." O klerikalizmu (besedo izvaja iz latinske besede clericalis = cerkven) pa pove isti leksikon tole : 1. vmeševanje cerkve in duhovščine v politiko, politično gibanje, ki zastopa koristi cerkve, zlasti katoliške, 2. klerikalna politika in ideologija; podpiranje politike in cerkvenega vpliva sploh."

Slovar slovenskega knjižnega jezika II. sporoči o liberalizmu naslednje : " 1. gospodarska in politična miselnost, nastala v kapitalizmu, ki poudarja gospodarsko in politično svobodo, 2. strpnost, širokosrčnost, popustljivost." Pri drzgi točki gre za že omenjeni splošnejši vidik liberalizma (npr. na področju vzgoje : liberalna vzgoja).

Pri klerikalizmu poudarja SSKJ II. večinsko slabšalno rabo te besede : "klerikalizem je nazor, ki zagovarja cerkveno vodstvo javnega življenja." Klerikalizem pa je tu povezan še z oznakama

nazadnjaštvo, konservativizem.

Oglejmo si še nekaj leksikonskih opredelitev, ki pa ne bodo ponudile v glavnem nič bistveno novega.

Političke enciklopedije (Beograd 1975) pravi, da je "liberalizem politični nauk, po katerem je treba prepustiti družbo svobodnemu razvoju, država pa naj se čim manj meša v družbene odnose, ker je samo tako mogoče zagotoviti napredek družbe." Liberalizem je po tem leksikonu časovno omejen (od konca 18. do konca 19. stoletja) in povezan z libetalno državo in liberalnim kapitalizmom (t.j. s sistemom *laissez faire, laissez passer* = pustiti delati, pustiti iti = omogočiti svobodno dejavnost).

Zanimive pomenske nianse ima liberalizem v anglosaških deželah. Po omenjenem leksikonu pomeni liberalizem tam naslednje: privrženost človeku in ne državi, svobodi in ne oblasti. Liberalci so, zlasti v ZDA, izenačeni z radikalcii! Seveda enciklopedija ne pozabi omeniti, da dobi v socializmu liberalizem negativno oznako, ker je pivezan "z anahronističnimi težnjami, z nazadnjaštvom in z vračanjem zgodovine v preteklost".

Klerikalizem pa je po oznaki omenjene enciklopedije tole: "pojav v cerkvi, težnja cerkve (predvsem katoliške), da vpliva na javno menje, na politični razvoj države in na kulturni razvoj s svojimi verskimi in političnimi organizacijami (znana katoliška akcija)." Leksikon omenja ova geslu klerikalizem še politični spopad med klerikalizmom in liberalizmom v nemčiji (t.i. kulturni boj v 19. stoletju) in v Franciji (tu je bila cerkev leta 1905 ločena od države) in poudarja veliko vlogo klerikalizma v Sloveniji v času od 1918 do 1941 (SLS).

Medjunarodni politički leksikon ("agreb 1960) sploh nima gesla liberalizem (zanimivo !), o klerikalizmu pa pove kratko in jedr-
nato : "klerikalizem je reakcionarnapolitika, utemeljena na reli-
giji; skuš⁹oohraniti in povečati politični vpliv Cerkve v državi."

Ko žepišemo o liberalizmu, je vredno omeniti kakovostno in
zanimivo študijo Liberalizem, ki jo je napisal Anglež V. Hobbouse
in prevedel Albin Ogris, izšlapa⁹je v Ljubljani 1922. Ko sprego-
vori o osnovah liberalizma, našteje avtor naslednje : 1/Občanska
svoboda, 2/ Finančna svoboda, 3/ Osebna svoboda, 4/Socialna svo-
boda, 5/ Gospodarska svoboda, 6/ Domače pravice, 7/ Pokrajinske,
plemenske in narodna svoboda, 8/ Mednarodna svoboda, 9/ Politična
svoboda in ljudska suverenost.

Študijaspregovori še o številnih in še vedno aktualnih vpra-
šanjih v poglavjih : Jedro liberalizma, Država in poedinec, Gospo-
darski liberalizem in Bodočnost liberalizma. Na strani 64 avtor
označi liberalizem takole : "Liberalizem je vera (!!), da se dá
družba trdno zasnovati natejs amovladni sili osebnosti, da se dá
postaviti~~XXXXX~~ prava skušnost edino^{le} nato podstavo in daje
tako utemeljena njenapodstava takom širokain globoka, da sploh
ni mejš, ki bi omejevale obseg te socialne stavbe. Svoboda potem
ne postane v toliki meri poedinčevapravica kakor socialnanujnost."
In dalje : "Vlada svobode obstoji ravno v aplikaciji razumne me-
tode. Ona pomenja otvoriti vrata klicu razuma, imaginacije in
socialnega čustovanja, in razven v odzivu temu klicu, ni družabnega
napredka."

"avedene misli lahko koristno aktualiziramo in jih prenesemo
v sedanost, ko doživljamo prehod iz totalitarnega in izrazito
proti svobodi usmerjenega (protiliber^{al}alnega) kimunizma v postko-
munizem. Slednji temelji ravno na svobodnem razmahu (mišljenja

in delovanja) posameznikov in s tem tudi družbe, ki je navsezadnje le seštevek in povezava teh (osvobojenih) posameznikov.

Medtem ko spregovori Hobhouse o liberalizmu strokovno in analitično, znanstveno in nevtrarno, pa skuša brošura "Slovenski liberalci v prvi luči" (Ljubljana 1913) to politično-idejno smer prikazati v kar najslabši luči. Jasno je seveda, da je tekst napisan z drugega vrednostnega politično-idejnega kota, to je vidik klerikalizma.

V brošuri je liberalizem opredeljen takole: "Liberalizem je struja, ki izza francoske revolucije oziroma izza cerkvene revolucije ali reformacije v 16. stoletju razjeda človeško družbo in se smatra za nasprotnico katoliške Cerkve. Liberalizem je ena glavnih zmot naših časov, povzročitelj zmede in nereda v sedanjí človeški družbi in oče naklepov, nasprotstev in sovraštva proti katoliški Cerkvi. Namen predstavnikov liberalizma je Cerkve uničiti ali vsaj izriniti jo povsod iz javnega življenja."

Kotikor prezremo propagandni bavbav, jeto dokaj smiselna in vsebinska oznaka liberalizma. Zanimivo je, da pitegneta pznaka mejo liberalizma s časom, v 16. stoletje, in to kar utemeljeno. V humanizmu gotovo lahko odkrijemo različico liberalizma. Presenetljiva (a posrečena) je oznaka cerkvena revolucija s reformacijo!

Liberalizmu bolj naklonjena je brošura o liberalizmu (Ljubljana 1927), v kateri preberemo med drugim: "Veliko idejno in gospodarsko gibanje, ki ga je povzročil liberalizem, je ustvarilo tudi novo teorijo o državi in njenih nalogah. Osnovni ton liberalnega nauka je bil: vsem stremljenjem je prepustiti popolno svobodo razvoja."

Nazadnje omenimo še delo, ki spada danes po svojem enoumnem pleteničenju že v humorno sfero. To je delo D. Markovića in S. Kržavca Liberalizam od Djilasa do danas (Beograd 1978 - 2 knjigi). Avtorjema verniško "poznata" edino pravo družbeno pot in edino pravo mišljenje (to pa je komunistično oziroma tisto trenutno vladajoče v Beogradu) in v knjigah temeljito obračunata z liberalizmom. Le-ta se jeznašiel v naslednjih kombinacijah : s kontra-revolucijo (!?), s tehnokracijo (normalno), s konservativizmom (!?), z novo levico (!), z nacionalizmom (normalno).

Skrajno nizkaraven tega priganjaškega in preganjaškega pisanja nespovsem preprčiao tem, koliko zanesl jiveškoda lahko naredi tovrstno frazarjenje svoji lastni stran(k)i. Ko namreč zmerni, nevtralni, navedni brašec prebere njuno pisanje, mu najbrž pride namisel predvsem tole : če jeliberalizem nekaj povsem nasprotnega od ideologije, ki jo zastopata takale pisca, potem bo očitno nekaj dobrega !

Šešobravneva neizhaja iz apriorističnega dobrega ali slabega mnenja o liberalizmu (kolikor no pristranske pač opredelitev za svobodo in proti nesvobodi) ali klerikalizmu, ampak bo skušala trezno premisliti eno in drugo politično in idejno usmeritev. Očitno je, da liberalizem res izhaja iz meščanstva, iz t.i. 3. stanu; le-ta pa se je moral boriti za svoj enakopravni status s privilegiranimi stanovoma fevdalnega časa : plemstvom in klerom (duhovščino). Ačetke tovrstnih sporov bi gotovo lahko našli že v antiki, nadaljevanje v humanizmu in reformaciji, razrešitev teh sporov v prid meščanstvu pa prinaša šele novejši čas (18.-19. stoletje). Ako jeliberalizem mlajši pojav kot klerikalizem, če seveda preidemo zgolj strankerskeokvire in se usmerimo pred-

vsem h globalnim načinom vladanja (strankarsko pa sta oba enako stara, toliko, kot je pač star parlamentarni sistem v Evropi). Klerikalizem v splošnejšem smislu obsega celotno obdobje vladanja (katoliške) Cerkve v Evropi in drugod od 4. stoletja n.š. do 19. stoletja (označuje pa tudi vladajoči položaj katerihkoli svečeniških elit ali kast od davnine do naših dni).

V zahodnem (evro-ameriškem) svetu so se že uveljavile nove elite oblasti in klerikalizem enostavno ni več primeren funkcionalni ~~sistem~~ ~~model~~ za naš čas. Očitno je drugačev islamskem svetu, v katerem je še tradicionalistična hierarhijska (grško - svečeniška vladavina!) še izrazito močna. Primer tovrstne vladavine je Homeinijev oziroma današnji Iran, v katerem ima svečeniška vlada gotovo večinsko podporo ljudstva. Tako je klerikalizem pač eden od mogočih modelov vladanja, sprejemljivost tega modela pa je v bistvu odvisna od odnosa med vladajočimi (svečeniško teokracijo) in vladanimi (ljudstvom). Če ljudstvo večinsko pristaja na tovrstno ureditev, je to navsezadnje celo njena demokratična potrditev.

Omeniti velja še izraz "rdeči klerikalizem", ki se je p~~o~~litično in pogovorno večkrat pojavljal. Izraz pove, da se nasprotja večkrat stikajo oziroma da v funkcioniranju na videz povsem nasprotnih sistemov ni razlik! Organizacija komunistične stranke (partije) je izrazito posnela že temeljito preškušeno katoliško hierarhijo (papež - višja duhovščina - duhovščina - ljudstvo). Komunizem je ponudil tako ravnstitev: vodja - funkcionarji stranke - stranka - ljudstvo; v Orwellovi različici (roman 1984) pa je razdelitev takale: veliki brat - ožja stranka - širša stranka - raja. Primerjav med obema sistemoma (recimo: črnim in rdečim) je še mnogo: od cerkvenih koncilov = partijskih kongresov in obvezne dogma-

tične ideologije, preko cerkvene inkvizicije = Čeke, NKVD, Ozne itd. do inkvizicijskih žrtev = žrtev komunističnih gulagov. Morda ali pa kar najbrž si ne more nihče več izmisliti česa novega za funkcioniranje oblasti!? Klerikalizem (kakršnekoli barve) je torej utemeljen na nesvobodi (večine), liberalizem pa (kot že ime pove) pa na svobodi (oziroma na ustavi in zakonih, ki to svobodo potrjujejo in jo glede na družbeno življenje tudi omejujejo).

Oglejmo si v bistvenih obrisih še liberalizem in klerikalizem na Slovenskem. Podobno kot v Avstriji, Nemčiji ali sploh srednji Evropi je tudi na Slovenskem nastopil spopad med tema usmeritvama v 2. polovici 19. stoletja in naslednjeval še v 20. stoletje. Morda si velja ~~spomniti~~ ponoviti kar dve ključni ~~gesli~~ programski gesli, ki ob svoji kratkosti povesta veliko. Staroslovensko geslo (staroslovenci so bili nekaki predhodniki klerikalcev) je bilo: Vse za vero, dom, cesarja; mladoslovensko pa (mladoslovenci = liberalci) je bilo: vse za narod, napredek in svobodo. V prvem primeru gre za prioriteto vere pred domom (domovino, narodom), v drugem prevzame prvo mesto narod, verpa v tem geslu sploh ni več omenjena. To pa še nepomeni, da so bili liberalci večinsko brezverci ali celo protikršćansko usmerjeni, narobe, večina je sprejemala krščansko versko izročilo - rekli bi jim lahko "liberalni kristjani". Pri njih gre predvsem za premik vere v zasebno sfero.

Gledano nacionalnopolitično sta obe slovenski ~~narodni~~ vodilni stranki (klerikalna Slovenska ljudska stranka in liberalna ⁱⁿ narodno-napredna stranka) v stari Avstriji pozitivno zastopali slovenske nacionalne interese. Klerikalna stranka je imela večino med ljudstvom, liberalna stranka je imela na svoji strani več pomembnejših književnikov

(npr. Tavčar, Bersnik, Aškerc idr.). Položaj se je spremenil po letu 1918, ko je klerikalna stranka ohrenila slovensko avtonomistično stališče, liberalna pa je prešla v unitaristični jugoslovenstvo in s tem v odkrito protislovenstvo. S tem pa je ta stranka sploh izgubila svojo nacionalno osnovo in je služila le tujim, srbskim interesom. Vprašanje je seveda, koliko senj vsaj delno kompromitirala tudi Slovenska ljudska stranka, katere voditelj dr. Anton Korošec je sodeloval v številnih kraljevsko-diktatorskih vladah v Beogradu (kljub vdanemu služenju pa Beogradu pa ni ~~uspešno dosegel~~ dosegel slovenske avtonomije - Hrvati so si leta 1939 pridobili banovino Hrvaško!).

Med 2. svetovno vojno so šli klerikalci pretežno v "belo" smer, liberalci v "plevo" smer. Ker pa so zmagali rdeči, sta bili obe drugi barvi za 45 let zavrženi - vladala je torej rdeča enobarvnost.

Ob ~~večstrankarskih~~ volitvah v Sloveniji so se pojavile stranke, ki jih je sicer mogoče primerjati (vsaj delno) s tistimi izpred 2. svetovne vojne ali celo izpred 1. svetovne vojne, kaj dosti podobnosti pa zaradi ~~na~~ tolikih spremenjenih razmer ne more biti. Očitno se je pojavila oznaka liberalen, in to kar pri dveh strankah. Bivši mladinci (ZSMS) so postali liberalni demokrati.

V prejšnjem sistemu so bili to večinoma nekoliko liberalnejši komunisti. Ker pa komunizem neprenese liberalizma, so s svojo liberalnostjo dejansko podirali komunistični sistem od znotraj. Z nekdanjim (ali sedanjim) evropskim liberalizmom pa liberalnih demokratov ne moremo približati, saj so še vedno ostali "levičarji". Bolj se ujema z evropskim liberalizmom liberalna (obrnitiška) stranka. Podjetništvo rabi svobodni razmah, ki ga komunizem seveda onemogoča. Uspešna dejavnost te stranke je koristila tudi razvoju domačega gospodarstva in narobe.

V strankarskem merjenju sil in v vnetem metanju poleg pod noge so se pojavili tudi glasovi o nevarnosti (novega) klerikalizma (npr. D. Rupel). "enda naj bi bilo mogoče klerikalizem povezati s krščanskodemokratsko stranko. Kolikor moremo videti, so v Evropi vse krščanskodemokratske stranke laične in jih nemoremo povezovati s cerkveno vladavino. Ker sledi (oziroma mora slediti) evropskim merilom, jeta tudi slovenska krščanskodemokratska stranka. Povrh je odstotek glasov, ki so jih dobili navolitvah krščanski demokrati, celo manjši od odstotka, ki ga dobili bivši komunisti ! Ali ne bi torej ravno tako (ali še bolj utemeljeno) sprožili "alarma" o "rdeči nevarnosti" ? "eko laično strukturirana družba, kot je (tudi) slovenska, se naj danes boji klerikalizma kot neke duhovniške diktature ?!

Postavlja se sveda vprašanje o odnosu Cerkve do politike oziroma Cerkvi kot politični instituciji. Navsezadnje je Vatikan (tudi) država in papež (tudi) državni poglavar. S tem njenega delovanje (in delovanje njegove podrejene hierarhije) tudi v veliki meri politično. Nejasno pa je že, kje se začne nastopati politika. Ali je politika že papežev poziv za mir na Hrvaškem ? Ali je politika že izjava kardinala Kuharića o istem vprašanju ? Ali je politika maša nadškofa Šušterja za isti pozitivni namen ? ("Vse je politika, kdo je že to rekel ?" - tak je prvi stavek v romanu Iskanje drugega, avtorja Andreja Cepudra, trenutno tudi politika - ministra v slovenski vladi).

Spopad med klerikalizmom in liberalizmom je na kratko spopad med svečeniško, cerkveno elito oblasti in laično meščansko (trgovsko, finančno idr.) elito oblasti. Prvi tip vladavine je značilnejši za starejša obdobja (npr. v fevdalizem), v novejšem času pa (kot rdeči klerikalizem) za komunizem (kot novi fevdalizem).

Ločiti pa moramo klerikalizem kot diktatorski sistem in klerikalizem kot eno od političnih ponudb v demokratičnih družbenih ureditvah.

Drugi tip vladavine je značilnejši za novejšo obdobje (19. in 20. stoletje) in je v zvezi z razvojem novodobne demokracije. Liberalizem podpira svobodno delovanje posameznikov, a ne v anarhičnem smislu stavka Delaj., kar hočeš. Nujno mora biti dopolnjen s solidarnostnimi elementi v družbenih povezavah.

Demokratičnemu družbenemu sistemu se liberalizem organsko priklanja, klerikalizem pa ne, a v klerikalizmu vsekakor ne moremo uvrstiti dedenjih evropskih krščansko-demokratskih strank. Tako je danes v Evropi polarnost liberalizem-klerikalizem v bistvu zanemarljiva, mnogo občutljivejše in pomembnejše pa ostajajo dileme ob dvojici demokracija - diktatura.

demokraciji bi bila oligarhija (slovensko: vladavina izbranih), najbolj razlikana kot nasprotje diktaturi (slovensko: vladavina enega ali v grški besedni različici: tiranija).

Andrijan Lah

Po že ustaljeni praksi v naših šolah ni nepravilno, da bi se nekeje leksikonske oznake ne oba tokratna pojma: diktatura in demokracija (Ljubljana 1979) posveča posebno pozornost. Demokracijo označi kot "politični sistem, kjer ima ljudstvo največjo oblast". Seveda je tu še vprašanje, kaj je to ljudstvo? V stari grški se sestavljali iz obeh (ljudstvo) in svobodni (možni) ljudi (možni). V današnji zahodni (evro-ameriški) razmišljanji (možni). V današnji zahodni (evro-ameriški) razmišljanji sestavljajo ljudstvo vsi polnoletni državljani, "vsi imajo tudi pravico voliti in biti voljeni". Demokracijo dopolnjuje še izraz na primer: "ljudstvo" ali "možni". Po označevanju leksikona je to oblika političnega sistema vladavine možnih državljanov, temelječa na splošni lastni proizvodnji sredstev.

(Ne)vesele potegavščine političnega besedišča V

"Najbolj (lahko bi rekli : kar inflacijsko) rabljena beseda v političnem besedišču je nedvomno demokracija. Izjemno redke so politične stranke ali politične oblasti - na vseh koncih sveta - ki se ne bi hvalile z demokracijo; obenem je mogoče dodati, da marsiktere stranke ali vlade z demokracijo ne mislijo povsem resno ali si jo predstavljajo dokaj po svoje x ali pa enostavno govore o demokraciji, mislijo ali delujejo pa prav nasprotno.

In kako naj bi imenovali nasprotje demokracije (slovenski prevod te po izvoru dvodelne grške besede - demos + kratia - je ljudovlada) ? Iz iste grške tradicije bi lahko smiselno uporabili besedo aristokracija (slovensko : vlada najboljših, t.j. plemičev), vendar ta beseda danes zaznamuje predvsem sloj ali razred (t.j. plemstvo), napačna načina vladanja. Dodatna nasprotna beseda demokraciji bi bila še oligarhija (slovensko : vlada nekaterih, izbranih), najbolj rabljena kot nasprotje demokraciji pa je seveda diktatura (ali v grški besedni različici : tirenija).

Po že ustaljeni praksi v naših člankih si najprej ogledjmo nekaj leksikonskih oznak za obe tokratna pojma. Leksikon Družboslovesij (Ljubljana 1979) posveča geslu demokracija celo stran. Demokracijo označi kot "politični sistem, kjer ima ljudstvo najvišjo oblast". Seveda je tu že vprašanje, kaj je to ljudstvo ? V stari Grčiji so sestavljali demos (ljudstvo) le svobodni moški državljani (meščani). V današnjem zahodnjaškem (evro-ameriškem) smislu sestavljajo ljudstvo vsi polnoletni državljani. Te-ti imajo tudi pravico voliti in biti voljeni. Demokracijo dopolnjujejo številni pridevniki. Imamo npr. t.i. meščansko demokracijo. Po omenjenem leksikonu je to "oblika političnega sistema vladavine meščanskega razreda, temelječe na privatni lastnini produkcijskih sred-

stev in mezdnem delu." In dalje : "Iz teoretične in posebej politične kritike razredne in birokratizirane meščanske demokracije se je razvil pojem formalne demokracije." Le-ta je seveda s socialističnega vidika pomanjkljiva ali slaba, pač pa je dobra (ali najboljša) t.i. socialistična demokracija ("oblike in vsebina vladavine delavskega razreda in vseh delovnih ljudi na temelju družbene lastnine in združenega dela, ki jo ustvarjamo v Jugoslaviji"), njeno nadaljevanje je t.i. neposredna demokracija (temelječa na samoupravnem položaju združenega dela).

Nadaljnja cvetka v neizčrpnem komunističnem žargonu je bila še socialistična samoupravna demokracija. Tu se očitno kaže prizadevanje, da se bistvo (demokracija) zabriše s kopičenjem pridevnikov : pomembnejši postane pridevnik (dodatek) kot pa glavna stvar. Sicer pa je celotni komunistični sistem temeljil na nenehnem ustvarjanju besedne (besediščne) umetne megle, da bi se le čimbolj prekrilondejansko stanje (= diktatura).

Omenimo še eno varianto demokracije : ekonomsko demokracijo. V leksikonu Družboslovje je označen stakole : "politika, namenjena dviganju materialnega in družbeno-političnega položaja delavskega razreda, da bi se na ta način zmanjšale globokere zlike v ekonomskem položaju med veliko večino delovnih ljudi in ozkim slojem bogate buržoazije." In dalje : "Sodobna uporaba termina ekonomska demokracija se nanaša predvsem na nove oblike upravljanja v gospodarskih organizacijah (participacija) ali pa na posebne oblike samoupravljanja, kakršne so uvedene v nekaterih socialističnih deželah."

Dodajmo iz istega leksikona še oznako za diktaturo : "obilka države z avtokratskim političnim sistemom (avtokracija), tudi neomejena vladavina ene osebe ali skupine, v kateri ne obstajajo

mehanizmi formalne demokracije in tjer ljudstvo nima niti formalnih možnosti, da bi nadzorovalo ali zamenjevalo osebe ali skupine, ki so na oblasti. V razrednopolitičnem pomenu je diktatura države v smislu organizirane nadvlade enega razreda nad drugim. V tem pomenu je vsaka država diktatura." Kot posebna obilka diktature nastopi t.i. diktatura proletariata. To je po istem leksikonu: "obilka politične oblasti delavskega razreda v prehodnem obdobju od razredne k brezrazredni družbi, ko delovni ljudje po socialistični revoluciji in z vodilno vlogo delavskega razreda vzpostavljajo in utrjujejo socialistične družbene odnose." Ta definicija je spet značilen primerek praznega socialistično-komunističnega frazerjenja (prim. Lecov aforizem: "a začetku je bila beseda, na koncu pa fraza!). Ob tej diktaturi proletariata, ko ni nikoli povsem jasno, kdo sploh spada v proletarijat ali delavski razred, se nenehoma srečamo s posebno socialistično demokracijo. Tako se soočamo s pravim orwellovskim novorekom: orwellovskemu enačenju svobode in suženjstva so komunisti pridali še enačenje med demokracijo in diktaturo. Ker je K. Žukovskij zahteval diktaturo proletariata kot uničenje demokracije, je razumljivo, da je bil deležen najhujšega blatenja komunistov.

Taj pove o demokraciji in diktaturi Verbinčev Slovar tujk? "Demokracija - ljudovlada, t.j. politična ureditelja, kjer pripada najvišja oblast ljudstvu, in sicer bodisi neposredno, če o državnih zadevah odločajo vsi državljani ne glede na premoženjsko stanje, družbeni položaj ipd., ali posredno, če ljudstvo izvaja oblast po izvoljenih zastopnikih." Velja pridati še figurativno pojmovanje demokracije: "politična in družbena enakost, zlasti enakost pravic."

Diktatura (iz latinske besede dictatura) pa je v Slovarju tujk prikazana takole: "1. oblast in čast diktatorja; 2. oblast,

ki je ne omejujejo nobeni zakoni in se opira neposredno na silo." Dodano figurativno pojmovanje diktature pa je: "samovolja, nasilna vlada ali oblast." Seveda tudi v Slovarju tujk nemanjka diktatura proletariata, ki je "specifična oblika države, to je država, ki odмира, izginja, prenašajoč svoje funkcije na družbene organe." Kot vemo, pa je za komunizem značilna ravno potencirana vloga totalitarne države (cilj: držati državljane v ponini drži). Kaj naj še dodamo k temu puhlemu pleteničenju o "odmiranju države"? Slovar slovenskega knjižnega jezika I ima za demokracijo tri razlage: 1. politična ureditev z vlado vno večine, ki varuje osebne in politične pravice vseh državljanov, 2. načelo enakopravnosti pri odločanju v življenju katerega kolektiva, 3. publicistično, v zvezi socialna demokracija (kot socialnodemokratska stranka). Poleg demokracije je objavil Slovar še demokratijo (pri starih Rimljanih in Rimljanih državna ureditev, v kateri sodelujejo vsi svobodni prebivalci).

Če nam nejasno pa razlage isti Slovar pojem diktatura: "1. politična ureditev, v kateri ima neomejeno oblast razred ali posameznik, ko ne obstajajo demokratične in parlamentarne ureditve." Ali naj to pomeni, da je diktatura razvidna le ob primerjavi z demokracijo? Npr.: v prvi deželi je diktatura, medtem ko je v drugi demokracija; ali pa: v prvi deželi je bila najprej demokracija, nato pa diktatura?

Sprehodimo se še po nekaterih leksikonih. V Sociološkem leksikonu (Ljubljana 1982) je demokracija označena kot "politični režim, v katerem vlada ljudstvo, tj. njegova večina oziroma vladajoči razred, ki ima večino." In dalje: "Volja ljudstva je bistveni element demokracije ..., demokratična organizacija države pa je njen zunanji element ..."

Posebej je omenjena neposredna demokracija ("to je, daje ljudstvo samo neposredno državni organ, da sprejema odločitve oziroma da opravlja državno oblast"). Izvemo ~~it~~ tudi to, da je popolna neposredna demokracija "negacija države". Posebej so omenjene antična demokracija, buržoazna demokracija, socialistična demokracija; poleg neposredne demokracije pa še posredna ali predstavniška demokracija.

Diktatura ~~pa~~ (v ožjem smislu) označuje ta leksikon takole : "Politična oblika, v kateri ima posameznik (diktator) ali ožja skupina neomejeno, absolutno politično oblast, le-to pa dobi navadno po neinstitucionalni poti (puč, državni udar, plebiscit ob uporabi demagoških sredstev). Opomba, ki nas usmerja v tem leksikonu, je prav zabavno dvoumna : diktatura - glej tudi socialistična država, socializem (!)".

Politična enciklopedija (Beograd 1975) označi ameriško in francosko revolucijo ob koncu 18. stoletja za nekak začetek dobe demokracij. Omenja tudi dejstvo, da se imajo vse države za demokratične, relativnost demokracije pa nakaže z mislijo, da mnoge države oporekajo demokratičnosti drugih držav z vidika "svoje demokracije". Omenjena enciklopedija pove, kaj misli o demokraciji večina teoretikov : "demokracija je vladavina večine ob zavarovanju osebnih in političnih pravic državljanov in pravic manjšine." Še nekaj opredelitev demokracije v tej enciklopediji : "Demokracija je vladavina na temelju soglasnih odločitev, za katere se ve, da so dobre in koristne za vse". Iz te definicije izhajata dve dvomljivi zadevi : 1. soglasnost odločitev in 2. stvar, ki so za vse dobre in koristne. Če je mogoče soglasnost v parlamentarnih sistemih še mogoče kdaj pričakovati, pa je domala neverjetno, da bi bila stvar lahko "dobre in koristne za vse".

Delje : "demokracija je vladavina oseb, ki so svobodno izvoljene in odgovorne tistim, nad katerimi vlada." In še : "demokracija je skupnost, v kateri obstaja ne samo politična participacija državljanov, ampak tudi njihova udeležba v procesu odločanja." In slednjič : "demokracija je splošni proces liberalizacije in izenačenja na vseh področjih človeškega življenja".

Tudi ta enciklopedija navaja več tipov demokracij : glede na zgodovinski razvoj (antična, buržoazna, proletarska, socialistična), glede na strani neba (zahodna, vzhodna) ipd. Dodamo lahko še Lincolново kratko opredelitev demokracije : "demokracija je vladavina ljudstva od ljudstva za ljudstvo". Ta enciklopedija se neizogne niti Tocquevilla in objavi (pravzaprav presenetljivo !) nekaj njegovih lucidnih ugotovitev o razliki med demokracijo in socializmom : "Demokracija širi sfero individualnosti, socializem jo oži. Demokracija daje vsakemu človeku vso njegovo vrednost, socializem pa napravi iz človeka služabnika, instrument. Demokracija in socializem sta povezana samo na področju enakosti, a demokracija je enakost v svobodi, socializem pa enakost v prisili in zaslužnjenju."

Ne bo odveč, če bomo ob tej priložnosti navedli eno temeljnih knjig o demokraciji.. To je "Demokracija v Ameriki", delo francoskega zgodovinarja Alexisa de Tocqueville (avtor je živel od 1805 do 1859). V svojem zelo obsežnem delu se loteva Tocqueville vrste vprašanj iz ameriškega življenja in spremlja delovanje demokracije tja do vere, morale, umetnosti ... Zanimivi so naslovi posameznih poglavij tega dela, npr. : zakaj se duh demokratičnih narodov nagiba k panteizmu (!), zakaj demokratični narodi kažejo gorečnejšo in trajnejšo ljubezen do enakosti kot do svobode, kako postajajo zaradi demokracije vsakdanji odnosi med Amerikanci vse bolj enostav-

ni in neprisiljeni, kako družbena enakost prispeva k ohranjanju moralnosti v Ameriki ipd.

Vrnimo se še k Politiški enciklopediji, in sicer k njenim opredelitvam diktature. Prva opredelitev diktature v njej je : "splošni naziv za avtokratski politični režim, nasprotnost demokracije (opomba: avtokratski bi najustreznejše slovenili kot samovladar-ski, avtokracija pa kot samovladje)". Nato še : "Diktatura je sinonim za državo oziroma zaneomejeno vladavino enega razreda (npr. diktatura buržoazije, diktatura proletariata); "Diktatura pomeni, da v neki državi ni formalne demokracije"; "Diktatura je neomejena oblast ene osebe (osebna diktatura)". Posebej je omenjena še vojaška diktatura.

Med novejšimi deli o demokraciji v slovenskem prevodu je za našo temo posebej uporabna knjiga Davida Helda Modeli demokracije (Ljubljana 1989). Knjiga je razdeljena takole : 1. del - Klasični modeli (od Aten dalje); 2. del - Sodobne različice; 3. del - Sklepne razmišljanja (tu se avtor predvsem ukvarja z vprašanjem, kaj bi morale danes pomeniti demokracije). Avtor se zaveda zapletenosti vprašanj o demokraciji in se loti tudi njenih pomenoslovnih odtenkov : koga naj štejemo za ljudstvo ? kakšna vrsta participacije (~~napredna~~ (pri ~~vladenju~~) je zamišljena za ljudstvo ? za katere pogoje domnevamo, da vodijo k participaciji (pri vladanju) ? kako široko ali ozko naj bo področje vladanja ? se je treba vladanju ljudstva pokoravati ? kakšno je mesto obveznosti in nesoglasja ? kakšni mehanizmi so vzpostavljeni za tiste, ki po lastnem prizadevanju in dejavno "ne sodelujejo" ? Vprašanj, ki (si) jih zada avtor, je seveda še mnogo. Npr. : Ali morajo biti ljudje na primer izobraženi,

preden lahko postanejo demokrati? Je določena stopnja ~~demokracije~~ ~~sijs~~ družbene blaginje nujna ~~za~~ ohranitev demokracije? Se ~~lahko~~ demokracije lahko ohranijo tudi med izrednim stanjem ali vojno?"

Po J. Livelyju ("emocracy, 1975) povzema avtor, kaj naj se šteje v "vledanjeljudstva": 1. vsi bi morali vladati v smislu, da bi morali biti udeleženi pri zakonodaji, odločanju o splošni politiki, uporabi zakonov in vladnem upravljanju; 2. vsi bi morali biti vključeni v bistveno odločanje, to pomeni v odločanje pri sprejemanju splošnih zakonov in odločanje pri zadevah splošne politike; 3. vladarji bi morali biti odgovorni vladnim; z drugimi besedami, morali bi biti prisiljeni upravičiti svoje delovanje pred vladnimi, vladni pa bi jih lahko odstavljali; 4. vladarji bi morali biti odgovorni predstavnikom vladnih; 5. vladarje bi morali izbirati vladni; 6. vladarje bi morali izbrati predstavniki vladnih; 7. vladarji bi morali delovati v interesu vladnih".

Ustavimo se še pri modelih demokracije (Held, stran 16). Glavni omenjeni modeli so: klasična demokracija (starogrška - atenska), liberalna (predstavniška) demokracija in neposredna (participativna) demokracija. V slednji odločajo državljani o javnih zadevah neposredno, v liberalni demokraciji pa se izvoljeni "uradniki" zavežejo, da bodo v okviru "vladavine zakon⁸ov" predstavljali interese in/ali nazore državljanov". Odcepki liberalne demokracije so: protektivna demokracija, razvojna demokracija, radikalna razvojna demokracija, kompetitivna elitistična demokracija, legalna demokracija, pluralizem.

V sklepnem poglavju se Held ukvarja z demokracijo kot dvostranskim procesom (t.j. reforma državne oblasti in prestrukturiranje civilne družbe) in še posebej s t.i. demokratično avtonomijo

in končuje svoje delo takole: "Iskanje politične klegitimnosti, političneureditve, za katero jeznačilno spoštovanje oblasti in zakona, sugerira nujnost zavzemanja zamodel demokratične avtonomije".

Če ne bi ostali zgolj pri teoretiziranju, si oglejmo še nekaj drobcev iz domače politično-demokratičneprakse. Tudi pri Slovencih so vse stranke načelno demokratične, marsikatera pa ima demokratičnost tudi v imenu (Stranka demokratičneprenove, Slovenska demokratičnezveza -- narodna demokratska stranka, Demokrat-ska stranka, krščanskodemokratska stranka, socialnodemokratska stranka, liberalnodemokratska stranka ...). V strankarskih nastopih se ponavljajo hvalilni klici o lastni demokratičnosti in kritični glasovi o nedemokratičnosti drugih (strank). Pri tem se dogaja vrsta zabavnih in paradoksalnih stvari. Stranke demokratičneprenove menda (!?) najbolje pozna demokracijo in zato uči vse druge, kaj je "prava" demokracija. Liberalni demokrati odločno nastopajo proti novemu (seveda nedemokratičnemu) "enoumju", čeprav le-tega ni mogoče odkriti niti v govorenju ljudi (in strankarskih poslancev še posebej) niti v časopisnem ali drugačnem pisanju. Ni znano, da bi bil kdo zaradi svojih političnih pogledov, mnenj ali izjav preganja ali zaprt. Pred papirnati tigrom zloglasnega "revšizma" se nenehno u mikademokratične oblasti, ne pa tiati, ki naj bi jim menda "revenšizem" grozil itd.

Po tem ko se je del vodstva prvotne Slovenske demokratične zveze odcepil od stranke in ustanovil novo "demokratsko stranko, je tudi začel poučevati o edini pravi demokraciji, o kateri imajo edini pravi uvid zgolj voditelji Demokratske stranke. Dr. Dimitrij Rupel je ob razcepu v stranki podal tudi nedvse zanimivo izjavo,

da ne pristaja na "dik^tat^r večine", kar pa seveda ni v skladu z demokracijo, saj se v ^lnjej odloča^pač po večinskem načelu (vprašanje zase pa je, ali je hujša vladavina večine nad manjšino ali obratno). Sledile so še krilatice o "desni revoluciji", ki naj bi jo izvedla Slovenska demokratična zveza - Narodna demokratska stranka ipd.

Znani filozof dr. Tine Hribar je v členu "ščetek in konec demosa (Nova revija, številka 116) spregovoril o prvih zametkih "novega klerikalizma", o prvih znamenjih "zasukav desno", propagandno navdušeno predstavil "nadstrankarski pomen ustanovitve Demokratske stranke" (kako naj bi bil pomen neke stranke nadstrankarski, ni jasno; drugo je seveda, če negre za stranko, ampak za "nadstranko") in razložil, da so narodnjaki prevzeli vodstvo v Slovenski demokratični zvezi "napu^čističen način" (da je večinsko glasovanje "pučistično", pa je sploh edinstvena Hribarjeva ugotovitev).

Otroške dobe slovenske demokracije ima tudi svoje otroške bolezni, med katerimi se uvršča v ospr^edaje močn^aprepojenost z dolgoletno dik^taturo, ki se je sama označevala kot (samoupravna socialistična) demokracija. Med nadaljnje otroške bolezni slovenske demokracije spadajo pričkanja o tem, kdo je bolj ali manj demokratičen oziroma kdo je ^čini pravi demokrat.

Domala neizčrpno temo, kaj je demokracija (diktatura je kljub vsemu najbrž le jasnejši pojem), je naš članek le nakazal. Demokracija ni le vⁱda večine nad manjšino (le-ta tako vladavino lahko čuti kot diktaturo!), ampak tudi dopuščanje drugečnega mišljenja in ravnanja manjšine v okviru zakonov. Po H^aškovo bi mogli označiti sleherno demokratično stranko kot "stranka zmernega napredka v mejah zakona".

Sama demokracija pa ostaja še vedno tista družbens^uureditev,
ki je morda tudi slaba, a do zdaj ni znana kaka boljše od nje.

Andrijan ^{sh}

146

Pa (n)o jo ustavili ...

opril 1992
Delo

... desnico namreč, se je oddahnila Spomenka Hribar, potem ko je dobil mandat za sestavo nove slovenske vlade (bivši ? skrajni ? levičar) dr. Janez Drnčevšek. Propagandno manifestativni članek "Zaustavljeni desnica" Spomenke Hribarjeve (Delo, 18. aprila 1992) je želel izkazati vrsto odmevov, intenzivno upravičeno.

Gospa Hribarjeva namreč ustvarja pravo besediščno meglo ali dimno zaveso, ki naj psč služi za kratkoročne (ali srednjeročne) politične interese (demokratov). Strinjam se z "anilom Slivnikom, ki je na TV omizju utemeljeno odmahoval žepo sami poudarjano levo-desni terminologiji (prim. železnost levega in desnega ipd.). Tudi sam se namreč upiram nenehnemu obremenjevanju z utečenim izrazoslovjem, ki je zaradi večdesetletne rabe psč vrednostno močno označena.

Kot vemo, je bilo desetletje levic, edino dobro (najboljše) in desnica sinonim za vse slabo (najslabše). Gospa Hribarjeva je uporabila torej zanesljivo metodo halo učinka : desno slabo, levo dobro. Najprej je izbrala desnico : očitno so to krščanski demokrati. Vendar : zakaj naj bi "zaustavljali" to stranko oziroma zakaj jeta stranka "slaba" ? (povrh je ta stranka menda v parlamentu celo manj številna kot prenovitelji !?)

V Evropi so krščansko-demokratske stranke temeljne sestavine demokratične države in uspešnega gospodarstva. Torej !? (Če nisem član krščansko-demokratske stranke in te stranke torej nima namena strankarsko propagirati, priznam pa, da bi vedno raje volil krščanske demokrate kot pa komuniste.) Po drugi strani pa so (bili) najzanečeljnejša levica pač komunistični režimi. Če odpišemo (ali moremo ?) politično tiranijo komunistov in njihove zločine, ostanemo lahko zgolj pri ugotovitvi, da je

konumistično gospodarstvo sopomenka/za neuspešnost. Zakaj torej hvaliti levico? Zdaj bo kdo rekel (npr. dr. Jože Pučnik): levico je treba gledati v zahodnoevropskem smislu. Tam pa so to socialni demokrati. Bo že res. Desnice v zahodnoevropskem smislu pa so krščanski demokrati. S tega vidika pa seveda levo-desna terminologija izgublja negativistično ali celo diskvalifikat^{or}sko označevalsko plat in preha v tolerantno nevtralnost. Tako enkot druge stranke sta spodobni demokratični stranki, obe pa pravzaprav sestavljata t.i. politično sredino. Ker je dandanes pri nas moderno biti središki, večina strank igra na to karto, pri tem pa strankarske konkurente potiska v levo ali desno senco - stran od sončne sredine.

Še o uporabi t.i. nasprotnih oz^{na}č^{ek}: antifašizem (protifašizem) in antikomunizem (protikomunizem). Pri tem se dogaja iste levo-desne logika - antifašizem ima standardni pozitivni prizvok (je protidesničarski), antikomunizem pa menda ni umesten in ^{mu} nekateri ali kar marsikateri - zaradi razumljivih razlogov - vsiljujejo negativni predznak (jepsč protilevičarski). Izhod iz levo-desne godlje je mogoče najti v drugačni vrednostni terminologiji, utemeljeni na razmerju demokracija - totalitarizem (vpo slednjem dobe izmi oznako isti).

Ne vem, ali dajejo levo-desna etiketiranj kakšne posebne užitke ali zadovoljstva zagretim strankarjem. Za večino ljudi je najbrž poglavitno primerno ali spodbudno gospodarsko (socialno) stanje, za manjšino pa tudi duhovno vzdušje (npr. občutek svobode v samostojni državi ipd.). Gotovo se še premalo zavedamo epohalnega preloma ob nedavnih osvoboditvi Slovenije izpod jugoslovanskega - srbskega in obenem komunističnega jarma.

149

Kdo potiska nezaj?

Dnevnik

Gospod Lojze Hafner je očitno eden tistih redkih Slovencev, ki meni, da je za Slovence edino primerno stanje stalno podložništvo, hlepčevanje; konkretno pto pomeni, da je največji mogoči slovenski ~~dosetnik~~ politični in nacionalni dosežek (p)ostati srbsk~~sk~~ kolonija. Morem kar reči, dane razumem ljudi s takim odnosom do svobode lastnega naroda, vendar naj o tem premisli kar omenjeni gospod sam. V marsičem je gospodu Hafnerju ~~odgovoril~~ odlično odgovoril že gospod Ciril Jurčič v istem tedeljskem dnevaiku (17.5.1992), v katerem je g. Hafner netresel spet nekaj novih "udarnih" konstruktev (zapis z naslovom: "ekrat smo bili še ena država").

Ker kpo vrsti. Po mnenju g. Hafnerja v Sloveniji ni potekala "srbizacija", ampak proces ~~xx~~ "slovenizacije JLA". Pravi črni humor! Znano je, da so šele tik pred propadom dikatorske unitaristične države namestili štiri jezične napise na vojašnicah; vojske pa je v Sloveniji nenehno kršila ustavna določila o rabi jezika, saj je z okoljem "poslovalo" le v srbščini. Najlepši primer je znani proces proti ~~enši~~ in kolegom, ko je armada u rabo "herrenvolkovskega" jezika skušala p^onižati Slovence in ko je jasno potrdila, da ni slovenske. Ali g. Hafner misli, da lahko narod sprejme vojsko za svojo, če ~~le~~-ta ne govori v njegovem jeziku? Toliko o "slovenizaciji JLA".

Drugič. ~~Med~~ sedba slovenskih meje, ki jo je izvedla JA, je bil le slab izgovor za rušenje ¹ustavne in legitimne oblasti v Sloveniji. Slovenci pa so svojim večinskim odzivom ob armadni agresiji jasno pokazali, katera oblast je ¹jezenje legitimna, ~~republika~~ slovenska ali jugoslovenska. Hafnerjeva trditev, da je ¹slovenska TO napadla jugosarmado, ~~seveda pomeni~~ seveda pomeni

ija zamenjuje napad z obrambo; braniti se pred (tujimi) napadalci pa je najnaravnejša stvar na svetu. Tu bi opozoril še na bedno sprenevedanje vojaških krogov, potem ko jim "udar" ni ~~x~~ uspel. ~~N~~
Tokrat so nenadoma odkrili, da so bili v tankih "otroci", le-te pa so pobijali kruti "odrasli" Slovenci. Pri tem pa so pozabili dodati, da so bili ~~mrzki~~ ti "otroci" do zob oboroženi in da so bili od generalov poslani v Slovenijo kot "odrasli".

Sploh pa je tako : vojska, ki se obrne proti lastnemu ljudstvu (lastnim narodom) postane zgolj zločinsko orodje vojne junte, konkretno v SFRJ : orodje srbo-komunistične diktature. Kot danes ob grozotah na Hrvaškem in v Bosni lahko vsi vidijo, je vojska zgolj zločinska organizacija, ki načrtno izpolnjuje srbsko genocidno-šovinistično politiko. Ta vojska v preksi torej uničuje vse nesrbske narode (in njih imovino) v bivši Jugoslaviji, ti narodi (Albanci, Slovenci, Hrvati, ~~srbi~~ Muslimani ...) pa so se znašli v vlogi Judov v Tretjem Rajhu.

Gospoda Hafnerja kot očitnega srbofila (še zdaj sanja o nekaki konfederaciji - koliko tovrstnih predlogov so beograjski unitaristi pred časom dobili, a vse odbili !) kaže spomniti še na zmačilno anketo srbskega mladinskega lista NON (let 1987). Skupina beograjskih srednješolcev je takrat takole izkazala svoj odnos do Slovencev : "Potrebuje bratomorno vojno, dokler jih ne iztrebimo" in pa "Slovence je treba enostavno ukiniti" ! Kot vidimo, so Srbi prešli od besed k dejanjem. Ker pa so jim Slovenci preveč oddaljeni, pač sedistično "iztrebljajo in ukinjajo" druge, bližnje narode. Gospoda Hafnerja velja prepustiti njegovim srbovojaškim simpatijam, glede porivanja naše dežele za več desetletij nazaj v njenem gospodarskem in političnem napredku (v svojem zapisu Hafner trdi : "Naši politiki so nas potisnili za več desetletij nazaj ~~1987~~ (!?/))

pa jetrebe reči, da nas tje (v "varno" in ponižno podložnost)
zagnano potiske revno gospod Hafner sem.

Prasa, dolgoletnega komunistskega diktatorja, **Andrija Lah**

nakateri "rdeči fevdalci", socialistični imperialistični in (ni) volni
bivšega režima. Ne hvalijo Josipa Broza, hvalijo črni tudi
sobe in prejšnji režim v celoti. Stvar poteka nekako takole:
Broz in komunisti so v 2. svetovni vojni naredili (o) osvobodili,
vendar pa niso nikoli imeli komunistične diktature in njene volje-
dine. Inčiten paradoks! Kaj je bila osvoboditev izvedena
v smenuju erwollovskega nevernega (doklajnava) svetoda je (do-
jenske) suženjstva. Brozovski zgodovinarji trdijo, da so imeli
prav, kar se pač zgodilo. Vendar svetoda to niti (da pač niti
imeli prav, kar se ne veljate ingubili) ne bi smeli biti.
Je vedno opozirajo s dolge čase utrjevanje revnega volji, kar
(drugobrvna) resnice pa hitro zmanjšajo kot nedopustni "revna-
šine". Komunistska diktatura je pri njem nikoli (et spomin
naučivnje čemale brozovskih privilegijev) povsem razumljivo.
Kaj pa ostane v spominu nam, pripadnikom bivše erwollovske
"reže"? "reprezentaže, da je po 45 letih letov totalitarizma
levica ingubila vsakršni pozitivni predznak.

Andrija Lah

Kovacec

152

"Iznenje za diktature

Potem ko se ustavili "desnice", je glasno in jasno nastopila seveda (edine prava) "levica". Ob stoletnici rojstva Josipa Breza, dolgoletnega komunističnega diktatorja, so se oglasili nekateri "rdeči fevdalci", oblesniški ~~im(ni)tniki~~ ~~im(ni)tniki~~ ime(ni)tniki bivšega režima. Ko hvalijo Josipa Breza, hvalijo obenem tudi sebe in prejšnji režim v celoti. Stvar poteka nekako takole : Brez in komunisti so v 2. svetovni vojni nered(e) osvobodili, vendar pa niso nič krivi za komunistično diktature in njene zločine. Imeniten paradoks ! Saj je bila že osvoboditev izvedena v znamenju erwellovskega nevereka (deklarirana) svedba je (dejansko) suženjstvo. Enostranski zgodovinarji trde, da so imeli prav, ker so pač zmagali. Vendar nasledku te misli (da pač niso imeli prav, ker so na velitvah izgubili) že ne sledijo več. Če vedno operirajo z dolge časa utrjevane resnice moči, moč (drugebarvne) resnice pa hitro označuje kot nedopustni "revanšizem". "Iznenje za diktature je pri njenih nesilcih (ob spominu na uživanje domala brezmejnih privilegijev) povsem razumljivo. Saj pa ostane v spominu nam, pripadnikom bivše erwellovske "raje" ? Repričanje, da je po 45 letih levega totalitarizma levica izgubila vsakršen pozitivni predznak.

Andrija Lah

153

22. RP2

Kam je izginil Belgrad ?

(izbor razlag o dogodku stoletja)

Minilo je ženekaj mesecev od tistega usodnega 28. junija (točne časovne ocene nihajo od 24.00 27.6. do 0.00 28.6.), ko je tako fenomenalno nerazložljivo izginil Belgrad. Medtem se je nabrala že prava množica različnih in celo povsem nasprotujočih si razlag o tem - utemeljeno lahko rečemo - dogodku stoletja. V našem pregledu, ki hoče biti čim bolj objektiven, bomo podali le zgoščen izbor nekaterih razlag, ne da bi posebej podpirali katero od njih.

Najprej kruta in neomajna dejstva : v tisti noči so v določenem trenutku številni prebivalci iz okolice Belgrada opazili najprej popolno potemnitev celotnega velemesta, kmalu nato pa so okoličani zaznali namesto mesta nekako belo praznino (bila je zvezdna noč). Celotno mesto (območje mestnih občin !) je izginilo ! Ravnina bivšega mesta je bila prekrita z belo zdrizasto snovjo, z nekako umetno maso. Prve radovedneže, ki so si upali stopiti na to maso, je taklo vzdignilo, vsak ^{njihov} nadaljnji korak pa je sprožil prave polete, kot jih povzročajo cirkuške vzmetnice. Večina se je ustrašila in se umaknila, posamezni eksperimentatorji pa so vztrajali, vendar so nekateri pri tem početju neznanokam izginili.

Gasniki celega sveta, navajeni na raznotere senzacije, so vendarle dobili izjemen, kar epochalen dogodek, ki bi se dal primerjati celo z Atlantido ali pa vsaj z Wellsovim Bojem z Marsovc. Komentarji o tem dogodku so potekali kajpada predvsem v dveh glavnih smereh, vplivanih po idealistični in materialistični filozofiji. Večina teologov različni ver se je strinjala, da gre za božji poseg, vsak posamezni teolog pa je trdil, da gre za poseg Boga njegove vere. Zpletlo se je tudi ob vprašanju, ali gre pri tem dogodku za božjo kezen v smislu Sodome in Gomore (muslimanska različica) ali pa za neke vrste vnebovzetje, torej za nagrado in poveličanje (pravoslavna različica).

Manjšinateologov pa je nasprotno izjavila, da gre pri tej zadevi za izrazit in razločen hudičev poseg, in je pozvala Združene vere, naj takoj začne boj s Satanom. Filozofi marfurianske smeri so menili, da čuti varajo in da zaradi tega dokazov o izginotju Belgrada ni.

Materialistični filozofi, ki so tako rekoč ob enem tudi znanstveniki, so takoj razložili, da gre zgolj za navadno preobrazbo materije pod vplivom sončnih peg. Ameriški list UFO News je objavil vrsto člankov, v katerih je obsežno razloženo, da je izginotje Belgrada dokončno potrdilo za obiske t.i. letečih krožnikov oziroma vesoljskih ladij iz superrazvite civilizacije. Ameriški znanstvenik A. Onestone je menil, da so vesoljci izbrali Belgrad kot preskusni objekt za določene raziskave zaradi izrazitih in svojiskih psiholoških sestavin njegovih prebivalcev. Znameniti angleški pisatelj C.A. Celark je takoj pripotoval k beli preprogi, nekajkrat poskočil (kljub svojim letom!) in se takoj vrnil na Šri Lanka, ker je dobil navdih za nov znanstvenofantastični roman.

Treba je reči, da je večina znanstvenikov podprla tezo o posegu višoko razvite civilizacije. le glede razlogov za ta poseg se seveda niso stringjali. Vprašanja so bila res neusmiljena : kam, kako, zakaj, čemu je izginil Belgrad? Teoretiki parapsihokozmologije so zatrjevali, da gre pri vsej stvari za preprost prehod v drugo dimenzijo in da se bodo podobne stvari v Vodnarjevi dobi očitno česče dogajale. Med prvimi je prispel na prizorišče dogodka E. von Nadiken, pogledal belo maso, poletel s helikopterjem in ugotovil sledeče : Z visokine je videti bela masa oblikovana kot grad. Gre torej za jasno sporočilo : Beli grad. Vesoljci so očitno ponudili Zemljanom komunikacijski sistem vesoljskega (in vesoljnega) likovnega jezika. Nadiken-

nova ugotovitev je sprožila takojšen ^{ne} enmir v vseh barvno označenih mestih; večina tovrstnih mest (Black City, Schwarzburg, Černobil itd.) ~~na~~ je takoj sprožila pobudo zapreimenovanje ali pa se je kar ~~na~~ hitro preimen^oovala.

Razumljivo je, da je neznansko čudni dogodek povzročil tudi razno-
tere politične posledice. Države, znana po kraticah SRJa (anagram
RAJs kaže natesne zveze te države z Rajem!), je izgubila tako rekoč v
trenutku celotni vladni in upravni aparat: predsedstvo, vlado in
parlament, celotni generalštab itd. itd. V tujini sta seznašla tedaj
le predsednik vlade ^{M.} Amerić in minister ^{N.} zaturizen ^{N.} Neradić. Najprej se
je znašel predsednik federalne enote Montegrane ^{N.} Brkatović in proglasil
glavno mesto Montegrane ~~xxxxxxxxxxxx~~ Gordolac začasno glavno mesto
zvezne države. S tem se ni strinjal predsednik Snove Srdske gospod
dr. S.S.S. Stefanović in proglasil ustanovitev Združenih srdskih držav
s sedežem v Lovi Bunski. Obenem je obtožil za izginotje Belgrada
Vatikan, Kominterno, islamske fundamentaliste in izraelsko tajno službo.

Miloš Branković, potomec znane srdske srednjeveške plemiške dru-
žine, je izjavil, da se mu je prikazal angel in mu zapovedal zgraditi
novo glavno mesto zvezne države na Božurskem polju. Končni cilj svetovne
zgodovine bo tako izpolnjen in lahko se bo začela toliko napovedovana
poslednja sodba. "a je izginotje Belgrada začetek apokalipse, so vneta
zatrjevali tudi pripadniki Mednarodne družine čakajočih na sodni dan
in pridno gradili barke in barčice, s katerimi bodo pričakali novi
vesoljni potop.

Ker od teologov in znanstvenikov sicer lahko pričakujemo premnoge
razlage, ne pa oprijemljivih dokazov zanje, se je Svetovna agencija
za paranormalne raziskave obrnila na številne vzhodno šolane mage in mi-
stike, da bi razložili ta pojav. ^{F.} Tal se je tudi v tem primeru poka-
zala neenotnost mnenj. Nekateri so menili, da je Belgrad izginil nav-

zdol, drugi pa, da navzgor; nekateri so z notranjim videnjem ugledali Belgrad v drugem svetovju, vendar pa niso mogli povedati ničesar točnega, saj v tistem svetovju vlada drugač^{na}značilnosti od zemeljskih. Najodločnejši tovrstni strokovnjak ^{Ar}are ben ^NNensi je izpeljal lastno teleportacijo (slov. daljinsko pošiljatev) v omenjeno svetovje, vendar se po uspešno ~~realizirani~~ realizirani anihilaciji (slov. izničenju) tu še ni vrnil od tam.

Kazalo je, da zlepa ne bomo rešili zapletene ^uganke. Končno se je vodstvo Organizacije ^zmedenih narodov odločilo še za zadn^o obetajočo možnost : z^arešitev zadeve B (strokovna ^akrajšava tega poslovnega primera) je najel najboljše ^detektivsko agencijo na (tem) svetu : newyorško AF. Potem ko je ^jevčera^j njen šef Number One ^žepodpisal pogodbo o zadevi B, nestrpno pričakujemo čim prej^šnjih izsledkov. Znano je namreč, da jeta agencija do zdaj uspešno rešila vse svoje primere. ~~Zaključek~~

Zaključek objavljamo še najnovejše odkritje francoskega mostro-
danista Felici^ana Troptarda. V znamenitem delu mojstra M. Mostradanusa iz 16. stol. je odkril ^štrivrstično kitico, ki jasno govori o usodi Belgrada. Glasi se : Rib je konec, je Vodnar.

Čudna pripeti se st^{er}ve.

Kar naenkrat mesto belo
dv^ognev^o nebo se celo.

Andrijan Lah

Sprenevedanjao "sprtih straneh"

Kruta in uničevalna vojna, ki v imenu velesrbskega hegemonizma in šovinizma poteka v Bosni in Hercegovini, spremljajo v mednarodnem diplomatsko-političnem in tudi česnikarsko-komentatorskem žargonu nenehno izenačujoče izjave o (dveh ali več) sprtih straneh. Povsem se zabrisuje, kdo je povzročil spor in preprosto : kdo je napadalec. Znečilno je, da tovrstne izrazoslovje nastopa že od začetka spopadov v bivši Jugoslaviji, torej že od srbskih napadov na Slovenijo in Hrvaško dalje. Jasno je, da tovrstno označevanje (sprti strani - sprte strani) v ^{je} ^epodpora napadalcu (oziroma močnejšemu), ki se je resda "sprl" s sosedom vendar je (po mnenju "nevtrelnih" komentatorjev) morda krivec za ta spor celo ta sosed. Tako napadalec pravzaprav sploh ni napadel, ampak je le branil svoj "goloroki narod" (kot so pohajljajoče se floskule srbske propagande). Kriva je tista stran, ki je napadla "goloroki ^{na} vojsko ^{vladajoči} ~~vladajoči~~ narod". In propagandni narobesvetni krog je tako sklenjen.

oženlju
da narodi ~~xxbivšix Jugoslavijix~~ ~~naskušjix~~ bivše Jugoslavije niso ena-
kopravni, je osnovna srbska teza. Srbi se lahko upirajo v tujih državah
z orožjem, lahko sestavljajo svoje nove države (krajine), terjajo izjem-
ne avtonomije (kar pa ni dovoljeno npr. Albancem). Srbi v eni državi
to seveda mora biti, če pa bi se spomnili na kaj takega Albanci ali med-
žari, pa bi bilo to ^e sveda (za srbsko stran) povsem nesprejemljivo.
Nedvomno gre za mit o izvoljenem narodu, ki vlada drugim s pravico moči.
Nenevadno omahljivo in popustljivo ravnanje mednarodnih forumov do
Srbije je še bolj presenetljivo ~~pa~~ v času, ko so bile Slovenija, Hrva-
ška in Bosna že sprejete v Organizacijo združenih narodov. N_o padom na
suverene mednarodno priznane države (Hrvaško in Bosno) bi moralo sledi-
ti vsekaj drugega kot neobvezne papirne resolucije, vsaj pomoč v orož-
ju in opremljenosti. Dogaja pa se ravno nasprotno: Bošni in Hrvaški OZN ne
dopuščajo niti obrambnega oboroževanja, medtem ko is^očasno do zob oboro-

žena srbska stran lahko izvaja vse svoje politično-vojaške načrte, vključno načrto rušenje ~~meš~~ ter genocidno "čiščenje" ozemlja.

Znano je dejstvo, da sta politikain moralax pojma, ki nimata dosti (ali nemalokrat nič) skupnega. "enehno poplaščenjesrbski napadalni politiki naBalkenu je že tako očitno in traja že toliko časa, da moremo pomisliti, kaj je zadržaj. Prva od razlag je ta, da nekatere države (npr. ZDA, Anglija, Francija ...) še vedno nostalgичno žele unitaristično jugoslovansko državo, ki jepo njihovem prepričanju pravzaprav Velike Srbije. V tem primeru je dopuščanje srbske agresije razumljivo, saj bo (srbska) sila spet združila razdružene dele. Drugerazlaga, ki se pojavlja, jeza, da zahodne države ~~nepodpirajo~~ ^{morajo} muslimanske države na Balkenu in dazato dopiščajo srbsko genocidno ravnanje do muslimanov (zakaj so te države Bosno tako hitro priznale?). Tretjerazlga gre v smeri t.i. pišnevuhovstva. Tam naBalkenu se neki divjski bñjujejo in koljejo, panaj se. "aj to nes, civilizirane zahodne Evropejce ali Amerikance, navsezadnje brižax? Glavno x je, da jepri nes mir. "ednja različica zelo spominja nazahodnoevropsko miroljubno politiko do nacistične Nemčije v letih 1938-1939. "aradi ljubegamirñ so Angleži in Francozi prepustili "emcem Avstrijo in Češko (čudno je edino to, da niso po tej logiki pustili Nemcem ^{kot plen} ~~še Poljske~~). Zakaj ne bi torej zaradi ljubega svojegamiru pustili bojevitim Srbom nekaj pokrajin, saj bodo morda le-ti dali potem venderle mir.

Naj bo ustreznejša ta ali onerazlaga, vsežal onogočajo ista: nadaljevanje srbske napadelnosti. S tem pa je tudi podpirano srbsko lastno mnenje o sebi kot ^{lahko} ~~pod~~narod, katerega naloga ni samo, da vlada bližnjim podnarodom, ampak ~~da~~ se celo loti njihovega fizičnega uničevanja. Nevtralistične fraze o "sprtih straneh" povzročajo v praksi nič manj kot največji razmah genocidnegarazizma v ponacistični Evropi.

159

Gajser, Delo
26.6.93

Zemudniški krpači razbitega vrča

Članek

~~Članek~~ Viktorja Blažiča Kdo vse skrbi za nas (Delo, 12.6.1993)

nad vse nazorno ilustrira posamezne, s k sreči povsem zamanske težnje po obnavljanju bivše jugoslovanske ječe narodov. Gotovo je v delu srbske politike in gospodarstva še vedno prisotna poleg vodilne zamisli o Veliki Srbiji tudi rezervna zamisel o Jugoslaviji kot kolonialistično vodeni državi pod srbskim hegemonizmom. V slednji smeri torej delujejo podobni gospodje kot Vukobrat (mimogrede : ta priimek je izredno poveden brat Volk, Volk, ki se dela brata, Volk, ki rabi in išče ovce, daj jih obiri in kolje).

Mal vemo zdaj že prav dobro, da tudi del zahodnoevropske in ameriške politike še vedno podpira tovrstne (unitaristične) težnje in zato tudi tolerira srbsko napadalnost v Bosni in Hercegovini ter na Hrvaškem. Pustimo ob strani, ali so posamezni zahodni diplomati plačani ali podkupljeni od Srbov, res pa je, da se večina hladnih Anglo-Američanov kar ~~mak~~ vidno odtaja, ko obiščejo Miloševića. Najbrž goji zahodna politika na zakonu vztrajnosti temelječo nostalgijo po lastnih zamislih, saj sta 1. in 2. Jugoslavije nastali kot konstrukt političnega mešetarjenja velesil po 1. in 2. svetovni vojni. Naravnost presenetljivo pa je nepoznavanje zgodovine, kot kaže z razpoložljivimi politikami. Očitno ne vedo, da je ravno po sredini bivše Jugoslavije (na bosenskem prelomu, kjer danes divjajo najhujši boji) potekala več tisočletna kulturnopolitična črt sločnica (Rimljani in Grki, zahodno in vzhodno rimsko cesarstvo, nemško in bizantinsko cesarstvo, avstrijsko in turško cesarstvo). Daje mogoče takó različne dele, kot sta "Zahod in Vzhod bivše Jugoslavije, zlepi skupaj zgolj s 70-letnimi vojaško dirigiranimi frazami o enem narodu, o bratstvu in enotnosti ipd., je dejansko topoumje brez primere.

Ob osamosvajanju Slovenije in Hrvaške se je razvidno potrdilo : ali demokracija in sestavni deli bivše države ali tiranija in unitarne države

Dejstvo, da spadate Slovenijain Hrvaška v srednjeevropski prostor, se je izkazalo kot mnogo močnejša prvine od jezikovne sorodnosti z južno-slovenskimi narodi (prim. že Vankarjevo predavanje Slovenci in Jugoslovenci). Kulturno in mentalitetno ~~xxx~~ bližji Slovenci so nem gotovo Poljaki, Čehi in Slovaki (kolikor jedenes sploh smiselno govoriti o slovenskih zvezah), sicer pa smo Slovenci politično in gospodarsko trdno ^opišavljeni med italijanski, avstrijski (nemški) in madžarski prostor. Hic Rhodus, hic salta!

Gospodom Vukobratom in njihovim slovenskim podrepnikom pa retorično vprašanje: kako mislite skrpiti razbiti vrč, ko pade v Sarajevu, simbolu večnarodne in večverske države, in drugod vsak den znova razbijate?

Andrijan Leh

161
Politizacije v nezivih šol pa kar vztraja ...

11.6.15
Kavc
1.7.15

Znano je dejstvo, da se je komunistični režim poskušal utrditi, mitizirati in ovekovečiti na vse mogoče načine že na najnižji stopnji vzgoje in izobraževanja : v vrtcih in osnovnih šolah. "ezivi tovrstnih ustanov so se dičili z imeni in priimki komunističnih politikov in komunističnih herojev, da o poudarjeni militarizaciji šol (imena po raznovrstnih vojaških enotah) ne govorimo posebej. Tudi "bretstvo in enotnost" so gradili zgolj na politikih. Značilno je, da je bilo pri nas več osnovnih šol imenovanih po Veljku Vlahoviću, za Slovence povsem nepomembnem srbskem komunističnem politiku, ne pa - spet npr. - po Ivu Andriću ali Branislavu Nušiću, po avtorjih, znanih, prevažanih in uveljavljenih tudi v Sloveniji.

A pustimo to in si oglejmo današnje stanje. Pričakovali bi, da se je v dveh letih žemarsikej spremenilo. Zmota ! Prelisčajmo telefonski imenik Slovenije 1993, preberimo nazive (spet npr.) ljubljanskih osnovnih šol in ... Naj bi govoril ... Osnovna šola Borisa Kidriča, Osnovna šola Borisa Zihnerla, Osnovna šola Edvarda Kardelja itd. Politiki in ideologi, nosilci dolgoletne komunistične diktature in pripadniki skrajne miselne omejenosti ostajajo patroni v našem izobraževanju !

Pozivam kulturno in (nad)strankarsko javnost, da se odločno zavzame mo zakonec politizacije šolskih nazivov (z le-to bi moral opraviti že šolski minister Demosove vlade dr. Peter Vencelj !) : šole naj se ne imenujejo po politikih, ne prejšnjih ne sedanjih, ampak zgolj po umetnikih in znanstvenikih, saj so samo oni pravi temelj kulturne vzgoje in kakovostnega izobraževanja.

Andrijan Lah

162

15.7.93

Za

ež

Z (Ne)zmotljiv^{ež} odloč^{ež}enja o (ne)primerni udeležbi

Ker me je gospod Stanke Batrič (v Delu 3.7.1993) i, ensko označil kot "primer neprimerne udeležbe", se mu moram naizziv vsekakor primerno odzvati. priznam, da imam kar najslabše mnenje o nazorih gospoda Batriča, vendar pa se o primernosti njegovih nazorov ne bom opredeljeval. Mnenja ljudi so pač različna, v demokraciji pa selahko nemoteno soočajo. Moteče je predvsem to, da gospod Batrič nestrpno vsiljuje svojo (oziroma srbsko) edino resnico (to je zanj "primerna udeležba" !), vse druga tolamčenje političnih dogajanj pa so zanj le propaganda. V svoji samozaverovanosti gospod Batrič sploh nepomisli, da se drugim ndi ravno njegovo pisanje vzoren primerek ensostranskepropagande. A pojdemo k stvari.

Najprej o sporazumevanju s Srbi : najbrž se s Srbi res ni dalo nikoli sporazumeti (o delotvi oblasti), saj so vedno hoteli biti edini gospodarji države. Glede opombe o Lončarju : vedno znova sem se sramoval za državo, ki ima zunanjega ministra s takim katastrofalnim (ne)znanjem angleščine. O tem, da sto Lončarjev, sto Miloševićev itd. ni bilo vredno razbi5ja Jugoslavije : ravno takl ljudje predstavljajo državo (spomnimo se naštevilneobupneprimerke zveznih funkcionarjev !), in čeže enegatežko prenašamo, kako bi jih šele loo ! Milošević paje sam dokazal, da lahko zruši državo. Gospod Batrič očitno meni, da je država že sama po sebi vrednostna kategorija. Jaz menim ravno nasprotno. Pomembni so leljudje v tej državi oziromanjihovo zadovoljstvo s to državo. "adovoljstvez unitarno Jugoslavijo papri Slovencih očitno ni bilo, sicer se ne bi tako večinsko odločili za samostojnost. V diktaturah je seveda država (državni oblastniški aparat) glavno, v demokraciji pa naj država služi ljudem in ne obrnjenno. "azumljivo paje, da ima vsak narod rajši svojo državo kot tujo - tudi Slovenci pri tem (razen nekaterih) niso izjema.

Glede tveganjapri osamosvojitvi : vsi nacionalni boji zaosamosvajanje so povezani s tveganjem, lahko uspejo ali ne, lahko imajo več žrtev

ali manj. Pri procesu narodnih osamosvajanj pa najbrž v zelo majhni meri nastopajo pomisleki, ali se to "splača". Če ni plačilo svoboda sama, potem je pač bolje ostati hlapec tujcem. O tem, da nam ni nihče grozil gospod Batrič ima zelo slab spomin za vse, kar mu neprija. Težko je prešteti vse grožnje, ki so prihajale z mitingaškega juga, od srbskih politikov (Slovenci naj gredo v Avstrijo in Ameriko in puste svojo zemljo - komu neki - beograjskim oblastnikom) preko nadutih generalov (odpor bo zlomljen z vsemi sredstvi) do ~~predanega~~ ščuvaško-zmerjaškega ljudstva, nadebudna beograjska srednješolska mladina pa je že leta 1987 v listu Non izražala genocidnega slaprota Slovincem (npr. Slovence je treba enostavno ukiniti ali pa Potrebujemo bratomorno vojno, dokler jih ne iztrebimo). Izbojevana samostojnost nas je torej res rešila iz jugoslovanske morije". Glede legalnosti delovanja JLA v Sloveniji : v nekem trenutku se je pač pojavila dvojna legalnost : še jugoslovanska in že slovenska - to pa je rešljivo z bojem, s sporazumom ali s kombinacijo obojega (kot pri nas).

O najzanesljivejši sodnici - zgodovini : Zanesljivost zgodovin(e) je relativna; vedno je odvisno od tega, kdo jo piše - pripadnik tega ali onega naroda, tega ali onega političnega prepričanja. Čelo ob istih podatkih, npr. ob tolikih žrtvah komunističnega sistema, bodo komentarji različni : prokomunistični zgodovinar bo zapisal, da so bile žrtve ~~pač~~ pri ~~nijske~~ v izgradnji socializma pač nujne ali pa da so bile zgolj nasledek bežnih deformacij sicer odličnega sistema, protikomunistični zgodovinar pa bo odkril v komunizmu x zločinski sistem, ki je povzročil tolik in toliko milijonov nedolžnih žrtev.

O trditvi, da se Srbi kot narod zgolj branijo : tu ostajam zaradi presenečenja skoraj brez besed; morda se vprašanje gospoda Batriča, zakaj streljajo Srbi na Dubrovnik, Zadar, Šibenik itd. ali nanebo gljene ~~pač~~ sara jevske prebivalce; odgovor gospoda Batriča bi bil najbrž ta, daje napad

nejboljša obramba. O "degradaciji" Srbov v narodno manjšino na Hrvaškem : da so Srbi manjšina, jepsač dejstvo in nič kaj posebnega. manjšin v Evropi jenspretek domala v vseh državah; v Jugoslaviji ste npr. veliki manjšini "adžarov in Albancev itd. itd. Čudno je, da ravno Srbi ne morejo biti nikjer manjšina (kaj pa v Romuniji ?). O tem, da se Iztebegović s Srbi sploh nočemeniti : ni kaj, število sestankov med t.i. sprtimi stranmi v Bosni sega v desetine in v desetine, res paje, da niso obveljali nikakršni podpisi in dogovori. Odločapač moč, ^{do} kaj paje močnejši, se ve.

In še o ameriški secesijski vojni (1861-1865) : gospod ^{omenjeno} "atrič hoče očitno primerjati ameriško vojno z boji v razpadli Jugoslaviji. "ezlik je sevedan spretek. V ZDA se je odcepil jug, v Jugoslaviji sever. V ZDA je zmagal sever, gospod Batrič papričakuje, da bo zmagal v bivši Jugoslaviji jug. V ZDA je zmagal sever in dal secesiji negativn pomenski prizvok, če pa bi zmagal jug, bi bil dan osamosvojitve pač državni ptaznik (kot sedanji 4. julij v ZDA). Isti pojav ima dvojno označenost ~~in dvojn~~ (~~secesijsk~~ odcepitev, osamosvojitve) in dvojno vrednostno označenost : za secesioniste je odcepitev od neljubega centra nekaj pozitivnega, za unitariste paje secesija greh proti enotnosti države (prim. sedanji odnos med Turki in Kurdi; za Turke je kurdski boj secesija, ogražanje enotnega ozemlja Turčije, za Kurde paje njihov boj narodnoosvobodilni). Spet se moramo odločiti za državo ali pa ~~zanj~~ svoboda njenih (različnih) prebivalcev. Nesploh ni jasno, ali bi bila boljše ZDA v enem ali dveh ~~knih~~ delih, ni jasno, ali je boljše SZ v celoti ali kup držav namesto nje, ni jasno, ali je bil boljši rimski imperij ali 10 - 20 držav na območju Sredozemlja, ni jasno, ali je bila boljše atenska mestna država ali Aleksandrska svetovna država itd. itd.

Res ^{ne} je, da ekonomika najde pote preko meja in da zaradi ekonomike gotovo ni nujno živeti (~~bivši~~ npr. bivšim Jugoslovanom) v eni državi. Naj končam z željo, da bi se "premenokranjcem zjasnila", slovenske glave pa razsvetlile.

ANDRIAN LAIT

165

B. R. A.

Zapisek o slovenstvu

Gospod Milan Dolgan je v Slovincu (31. julija 1993) razpisal ob 200-letnici rojstva "Čehoslovaka" Jana Kollarja, teoretika in praktika panslavizma (vseslovenstva). Izrazil je mnenje, da "gotovo proslavljajo Kollarjevo 200-letnico tako Čehi kot Slovaki." Ta stvar pa ni povsem zanesljiva. Kollar je bil Slovak, vendar se je "počehil" in pisal češko ter spada v češko književnost. Zakaj naj bi ga torej proslavljali Slovaki, od katerih je "uskočil" k sosedom, ni jasno.

Kollar je primerljiv s "Slovenohrvatom" Stankom Vrazom. Slednji je bil Slovenec, vendar se je pohrvalil, pisal je hrvaško in spada v hrvaško književnost. Slovenci Vraza upravičeno ne častimo in ne proslavljamo. Zakaj neki? Vrazovstvo je celo postalo sopomenka za narodno izdajstvo.

adaljnje vprašanje je, zakaj naj bi (po Dolganovem mnenju) tudi Slovenci) slavili "Čehoslovaka" Kollarja zaradi njegovega slovanskega navduševanja. Kollar je kot veliki idejni manipulator "določil" uporabo le štirih slovanskih jezikov: češkega, poljskega, ilirskega (!) in ruskega; pri tem je bil pod ilirskim mišljen očitno kar srbski ali nekak južnoslovanski esperanto. Širokopotezno je torej Kollar opravil kar s kopico slovanskih jezikov (in narodov). In bistvo te "globokomne" Kollarjeve ideje? Najbanelnejša količinski vidik v smislu: veliko je dobro, majhno je slabo.

Če je bilo vseslovensko opletanje v 19. stoletju še do neke mere razumljivo (vsi slovanski narodi razen Rusov so bili podložni narodi v tujih državah in so bili izpostavljeni zatiranju Nemcev, Madžarov, Turkov, a tudi - Rusov!), pa sta bilav poznejšem zgodovinskem razvoju tako vsislovenstvo kot njegov južnoslovanski odcepek ilirizem povsem razkrinkana.

Panslavizem je uporabljala ruska (delno pozneje tudi sovjetska) politika, kadar ji je to ustrezalo, zamele slovanske narode pa je bilo vseslovenstvo nekaka uteha (prim. črnogorsko geslo: nas in Rusov je sto milijonov!). Praktično pa se je pokazal panslavizem kot panrusizem

z ~~nasiljevanjem~~ zatiranjem t.i. bratski narodov Ukrajincev, Belorusov in Poljakov (znano je, daje bilo razdeljenim Poljakom bolj pod Avstrijci kot pod Rusi!). Ilirizem pa je od hrvaškega združevalnega gibanja v 40. letih 19. stoletja prešel z nastankom Jugoslavije v unitaristično nasiljevanje in v srbski hegemonizem. Slovenci smo bili vedno "žrtvovani kmet" v veliki šahovski igri vseslovenskih in iliristično-unitarističnih manipulantom. Zatorej je naš odnos (odnos samostojnega in zdaj, upajmo, tudi dovolj samozvestnega naroda) do panslavističnih in ilirističnih blodnjav lahko zgolj negativen. Tako o Vrazu kot o panslavizmu je kratko in jedrnato spregovoril že Prešeren v dveh svojih epigramih: "Probe Katon in Bahači četvero bolj množnih Slave rodov. Kaj še bi tu se reči dalo?"

Prenašanje jezikovne bližine slovanskih jezikov na politično sfero je zmerom povzročalo zgolj veliko zmot, praznih upov in čestih razočaranj (npr. geslo, da je Rusija zaščitnica slovanstva; zadnja različica te idealizirane zamisli je sedanja pravoslavna Moskva - Beograd - Podgorica). Zaradi jezikovne sorodnosti se narodi niso nič manj vojskovali in nič bolj ljubili (statistika kaže, ali so se ~~še~~ npr. Slovani, Germani in Romani več borili med seboj ali drug z drugim; neizpodbitno dejstvo pa je, da so se največ borili s - sosedi!).

Slovenstvo danes ne more nič več biti idealistična konstrukcija, ampak le nevtralna ugotovitev o narodih, ki imajo sorodne jezike, vredne preučevanja. Podobno že dolgo velja za "romanstvo in germanstvo": eno in drugo sta le skupek sorodnih jezikov, ne pa konstruiranje navdušenih Romano-Italijanov, Romano-Francozo, Germano-Nemcev, Germano-Angležev ipd. (navsezadnje se lahko skupaj navdušujemo še kot Indoverojci!).

Nevsiljivost in zmernost bi bila: vsak na svojem, vsi pa prijatelji, če se le da; pač v skladu z morda naivno-idealiziranim Prešernovim pričakovanjem v Zdravljici: Živeti vsi narodi ...

167

29. 8. 93

Unitaristični perpetuum mobile

Čudovito enostranski gospod Stanko Batič (po mišljenju povsem enak gospodu Stanku Batriču) se je v Velu (22. 8. 1993) spet oglasil s svojimi recepti za jugoslovansko politično kuhinjo.

Oglejmo si nekaj staronovih ~~xxx~~ miselnih cvetk tega gospoda. "ajprej o konfederaciji : Za Srbe je bila, ugotavlja gospod Batič, konfederacija v Jugoslaviji nesprejemljiva; takoj zatem pa prikimava sedanjim srbskim zahtevam po konfederaciji v Bosni in Hercegovini, češ da Srbi "bržkone vedo, zakaj" (jo hočejo) ! Torej : konfederacija je enkrat slabša zadeva, drugič pa dobra, edino merilo tovrstne ocene pa ^{so} ~~je~~ srbske politične koristi.

Kato nam g. Batič pokomentira znani napovedani, a nerealizirani (to je : od slovenskih oblasti prepovedani) miting razgihanega južnega ljudstva v Ljubljani. Ta miting smo po mnenju g. Batiča tako rekoč "izsilili" Slovenci sami, saj smo preveč podpirali albanski nacionalizem. Seveda ! G. Batič dovoljuje podpirati ~~smo~~ srbski nacionalizem (= šovinizem), albanskega nacionalizma pa ne (čeprav se slednji zavzema za temeljne nacionalne pravice).

Vrhunec sprevrženosti dejstev pa je v odstavku, ko g. Batič obdela slovenski plebiscit za osamosvojitve. Plebiscit povezuje g. Batič celo s prevaro (!). Te s kakšno ? Bojda je večina Slovencev razumela (g. Batič se je s to večino Slovencev očitno pogovoril), da gre za osamosvajanje v okviru Jugoslavije ! Ta je pa res močna ! G. Batič očitno misli, da je večina Slovencev de bilnih in da ne razumejo pomena besede osamosvojitve. Da je so Slovenci po g. Batiču krivi tudi za to, da je pol Balkana potopljenega v krvi. Torej srbska vojska, ko je napadla Slovenijo, Hrvaško in Bosno, ni nič kriva, krivi so tisti, ki so se ji upirali.

G. Batič ne pomisli na češko in slovaško pot razhoda : podobno bi se lahko zgodilo tudi v Jugoslaviji, če seveda ne bi obstajal hiperpotencirani srbski hegemonizem, ki ni bil nikoli pripravljen popuščati pri svoji

oblasti.

Že Župančič jenapisal : Domovina je ena ... G. Batič pogovori o ljubezni do ožje in širše domovine (nekam znana fraza iz bivše Juge) : pri ožji verjetno misli Slovenijo, pri širši pa Jugoslavijo.. Vendar je za Slovence domovina samo Slovenija, Jugoslavije pa je bila za nas država (podobno kot Avstro-Ogrska).

Zatem izvemo še, da so sankcije "doletele napačno identificiranega agresorja" ! Kenda je agresor tisti, ki se je prvi spomnil, da razbije Jugoslavijo ! In spet smo tu Slovenci kot žrtveni kozel g. Batiča. Kaj sploh dopušča g. Batič Slovincem ? Najbrž samo hlapčevanje.

Ni jasno, zakaj naj bi bila narodnostno mešana območja naravnost obsojena Jugoslavijo. "Arodi na območju bivše Jugoslavije so živeli npr. po propadu zahodnorimskega cesarstva okoli 1500 let v okviru drugih držav in le okoli 70 let v okviru dveh Jugoslovij. G. Batič se ne more sprijazniti s tem, da je Jugoslavija enako minljiv pojav kot številne prejšnje države, v okviru katerih smo živeli Slovenci.

Ne glede (ne)pristranskega stališča "sveta" (= velikih sil). žalostno, a resnično je, da "svet" očitno pristaja na pravico moči in da bodo v Bosni Muslimani kot najšibkejši največ izgubili (seveda pa se "svetu" ta pristranski oziroma kar sovražni odnos do islama in muslimanov lahko še zelo maščuje).

O uporabi fraze bratovstvo v politiki : vsako bratovstvo pripelje nazadnje do bratomora (prim. Bosna), torej se je bolje ukvarjati s prijateljstvom.

In še to : naj bodo problemi v "Evropi" taki in drugačni ali po g. Batiču celo večji (!) kot na Balkanu, reševali jih bomo v veliki meri sami in ne več namesto nas oblastniki v Beogradu.

Andrijan Lah

- str. 2 : Predgovor
- str. 3 : Prolog : Teško človeku je Slovincu biti ...
- str. 4 : Vsem, vsem, vsem !
- str. 6 : Vprašanja na odgovore
- str. 9 : ~~N~~enehna tožljivost bivanja
- str. 12 : O "šovinizmu" tako in drugače
- str. 16 : Hamletova kleč in ¹olumbovo jajce
- str. 19 : ¹abvejević in jugoslovanstvo
- str. 26 : ~~N~~enehna ¹resnica basnjenja
- str. 28 : Sveta preproščina spravhe gsste
- str. 30 : Skrajna meja srbskih demokratov
- str. 32 : Knjiga ali / in dejstva
- X str. 33 : Nekaj predlogov za spremembo nazivov ulic in trgov
v Ljubljani
- str. 34 : Slovenščina in vojska
- str. 46 : V katerem grmu tiči zajec ?
- str. 47 : n.n. in jezikoslovje
- str. 49 : Nič novega pod jugosoncem
- str. 51 : Komentar o komentiranju ankete
- str. 52 : Senzacionalni pojav pozitivnega avtonomaštva
- str. 53 : Zgodovinski razlogi - ~~z~~ za ali proti ?
- str. 55 : Prinčevski pridevniki
- str. 56 : Slovenci med Cankarjem in Frommom
- str. 58 : Mihizove metamorfoze
- str. 60 : Skupno jedro imperialnih siren
- str. 63 : Jugoslovansko vprašanje
- str. 67 : Ali je Jugoslavija srbska lastnina ?
- X str. 68 : Unitaristične blodnje novega orjunaštva
- str. 70 : Državi, ki ne vzdržita demokracije
- str. 75 : Težave s kvadratur^o kroga

str. 78 : Rêči bobu bob

str. 79 : Raznovrstna razburj^{en}ja

str. 81 : Le malokdo je še za hlapčevanje / in to smo potrdili že
mi lani, / prišel je čas za svobodno ravnanje !

str. 83 : Jeziki in politika

str. 85 : Narodi in države

str. 89 : Stupica in jugoslovanstvo

str. 91 : Državotvornost slovenskih književnikov

str. 95 : O kakovosti desno-leve "kaše"

str. 96 : ~~xxx~~ ^(N)(e)vesele potegavščine političnega besedišča I

str. 104 : ^(N)(e)vesele potegavščine političnega besedišča II

str. 116 : ^(N)(e)vesele potegavščine političnega besedišča III

str. 124 : ^(N)(e)vesele potegavščine političnega besedišča IV

str. 135 : ^(N)(e)vesele potegavščine političnega besedišča V

str. 146 : Pa s(m)o jo ustavili ...

str. 149 : Kdo potiska nazaj ?

str. 152 : Tarnanje za diktaturo

str. 153 : Kam je izginil Belgrad ?

str. 157 : Sprenevedanja o x "sprtih" straneh

str. 159 : Tamudniški krpači razbitega vrča

X str. 161 : Politizacija v nazivih šol pa kar vztraja ...

str. 162 : ^(N)(e)zmotljivi odločnež o (ne)primerni udeležbi

str. 165 : Zapisek o slovanstvu

str. 167 : Unitaristični perpetuum mobile

